

ZAPISNIK

sa 22. i nastavka 22. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, održanih 8. i 9. juna 2022. godine

Sjednica je počela u 11 sati i 15 minuta.

Sjednici je predsjedavao Jovan Jole Vučurović, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: dr Albin Ćeman, Miodrag Lekić, Jelena Božović, dr Vladimir Dobričanin, Genci Nimanbegu i dr Srđan Pavićević, kojeg je na početku sjednice mijenjao poslanik Miloš Konatar, u skladu sa članom 65 Poslovnika Skupštine Crne Gore.

Sjednici nijesu prisustvovali članovi/ce Odbora: dr Halil Duković, Ivan Mitrović, Mevludin Nuhodžić, Vesna Pavićević i Amer Smailović.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 1 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Nerma Dobardžić, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Mirjana Radović, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Duška Šljivančanin, savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 4 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Aleksandra Popović, generalna direktorica u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, mr Bojan Božović, državni sekretar u Ministarstvu pravde, Dragoslav Šćekić, ministar zdravlja, Radovan Nikolić, savjetnik u Ministarstvu zdravlja, Zejnel Klimenta, državni sekretar u Ministarstvu prosvjete, Zoran Brđanin, direktor Uprave policije, Dragan Gorović, v. d. pomoćnika direktora Uprave policije i rukovodilac Sektora policije opšte nadležnosti, Vida Radomirović, viša policijska savjetnica u Odjeljenju za analitiku i unapređenje rada policije, Rade Vojvodić, v. d. direktora Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, Nebojša Janković, portparol Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, Friederike Wunschmann, savjetnica za vladavinu prava i evropske integracije u Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Nela Krnić, koordinatorka Programa za monitoring prava djeteta u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Nada Đurović- Martinović, koordinatorka Programa dječje zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Anjet Lanting, savjetnica UN za ljudska prava i Pavle Ćupić, pravni savjetnik u NVO „Građanska alijansa“.

Sjednicu nijesu pratili predstavnici medija.

Imajući u vidu da je od dana upućivanja Saziva za 22. sjednicu Odbora do dana njenog održavanja realizovana još jedna aktivnost Predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode- Sastanak sa vršiteljkom dužnosti šefa Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Sabinom Žunić, održan 6. juna 2022. godine, o čemu je članovima Odbora mejlom, blagovremeno dostavljena Informacija, predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je predložio da se dopuni predloženi dnevni red sjednice, u okviru pete tačke predloženog dnevnog reda **Informacijom sa sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića sa vršiteljkom dužnosti šefa Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Sabinom Žunić, održanog 6. juna 2022. godine**, sa čime su se saglasili članovi Odbora.

Za sjednicu je utvrđen sledeći

DNEVNI RED:

- 1. IZVJEŠTAJ O RADU ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE ZA 2021. GODINU, SA OSVRTOM NA GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O AKTIVNOSTIMA NA SPROVOĐENJU I UNAPREĐENJU UPRAVLJANJA I KONTROLA ZA 2021. GODINU ZA INSTITUCIJU ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE;**
- 2. IZVJEŠTAJ O ZAŠTITI OD DISKRIMINACIJE SA STANOVIŠTA DJELOVANJA INSTITUCIJE ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE ZA PERIOD 1. JANUAR- 31. JUL 2021. GODINE;**
- 3. GODIŠNJI IZVJEŠTAJ NACIONALNOG MEHANIZMA ZA PREVENCIJU TORTURE ZA 2020. GODINU;**
- 4. POSEBAN IZVJEŠTAJ ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE „UTICAJ MJERA ZA SPREČAVANJE ŠIRENJA VIRUSA COVID-19 NA MENTALNO ZDRAVLJE DJECE U CRNOJ GORI“;**
- 5. IZVJEŠTAJ I INFORMACIJE O AKTIVNOSTIMA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE REALIZOVANIM U PERIODU OD 25. JANUARA DO 8. JUNA 2022. GODINE:**
 - (1) Informacija sa sastanaka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića i sekretara Odbora za ljudska prava i slobode Slave Burić sa predstavnicima Vestminsterske fondacije za demokratiju, Ivanom Radojevićem i Danijelom Božović, održanih u Podgorici 25. januara 2022. godine;
 - (2) Informacija sa Multilateralnog sastanka „Trendovi u oblasti ljudskih prava na Zapadnom Balkanu i u Austriji- naučene lekcije i budući pravci“, održanog onlajn 27. januara 2022. godine;
 - (3) Informacija sa Konferencije na kojoj je predstavljen Poseban izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori“, održane u Podgorici 22. februara 2022. godine;
 - (4) Izvještaj sa Treće godišnje konferencije Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana (HUGEN), održane u Skoplju u Republici Sjevernoj Makedoniji od 14. do 16. marta 2022. godine;
 - (5) Informacija sa sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića sa vršiteljkom dužnosti šefa Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Sabinom Žunić, održanog 6. juna 2022. godine.

PRVA TAČKA- IZVJEŠTAJ O RADU ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE ZA 2021. GODINU, SA OSVRTOM NA GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O AKTIVNOSTIMA NA SPROVOĐENJU I UNAPREĐENJU UPRAVLJANJA I KONTROLA ZA 2021. GODINU ZA INSTITUCIJU ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović je informisao da je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u skladu sa članom 47 stav 1 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, 31. marta 2022. dostavio Skupštini Crne Gore Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2021. godinu.

Takođe, saopštio je da je Zaštitnik dostavio Odboru za ljudska prava i slobode Godišnji izvještaj o aktivnostima na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola za 2021. godinu za

instituciju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, broj 00-63-8/22-11 od 31. marta 2022. Navedeni Izvještaj je Odboru za ljudska prava i slobode po prvi put dostavljen ove godine u skladu sa članom 18 stav 3 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru („Službeni list Crne Gore“, broj 75/18).

Podsjetio je da su izvještaji dostavljeni blagovremeno, ali Odbor za ljudska prava i slobode određeni vremenski period nije održavao sjednice i imao je pauzu u radu zbog situacije na političkoj sceni. Izrazio je očekivanje da će se u predstojećem periodu nerealizovane aktivnosti realizovati, uz pomoć poslanika, članova Odbora, ali i svih subjekata koji doprinose uspješnom radu ovog Odbora.

Uvodno obrazloženje Izvještaja o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2021. godinu dao je zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković.

Na samom početku izlaganja zaštitnik mr Siniša Bjeković je naglasio da Skupština Crne Gore i prvenstveno, Odbor za ljudska prava i slobode pružaju veliku podršku instituciji Zaštitnika, što su pokazali u nizu prethodnih godina, jer su Skupština i Odbor bili prava podrška ne samo pozitivnim ocjenama o radu, nego i kritikama koje su trebale da doprinesu poboljšanju kvaliteta rada institucije Zaštitnika. Zaštitnik Bjeković je saopštio da je 2021. godina bila turbulentna, sa dosta dešavanja u Crnoj Gori i da je zabilježen najveći broj pritužbi u radu. Imali su 1.123 individualne pritužbe, 968 iz 2021. godine i 155 iz prethodne godine. Od 968 predmeta primljenih u 2021. godini, 907 je formirano po individualnim pritužbama (muškarci podnijeli 510, a žene 397 pritužbi), pet su podnijele nevladine organizacije, po sopstvenoj inicijativi formirano je 37 predmeta, devet po pritužbama djece i sedam predmeta po anonimnim pritužbama. Osim toga, 61 pritužbu su podnijele grupe građana i 14 druga pravna lica, isključujući nevladine organizacije. Postupak je okončan u 904 predmeta (80,50%) i to 753 predmeta iz 2021. godine i 151 predmet iz 2020. Ogroman priliv predmeta nastupio je u posljednjem kvartalu 2021. godine, što zbog događaja koji karakterišu našu svakodnevicu, što zbog činjenice da se građani opredjeljuju da u tom periodu godine podnose najviše pritužbi.

Pritužbe primljene u izvještajnoj godini odnosile su se na rad: državnih organa, organa državne uprave i drugih organizacija (241), sudova (112), Državnog tužilaštva (40), Uprave policije (104), javnih službi i drugih nosilaca javnih ovlašćenja (212), organa lokalne samouprave i lokalne uprave (45) i na rad organa, službi i nosilaca javnih ovlašćenja u drugim državama, privredna društva, druga pravna lica, preduzetnike i fizička lica (214). Radi dostavljanja traženih izjašnjenja, Zaštitnik je u 304 predmeta uputio 399 urgencija. Najviše zahtjeva za urgencijom dostavljeno je Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu zdravlja, Vladi Crne Gore, Glavnom gradu Podgorica i Upravi policije, kao i Specijalnom državnom tužilaštvu, odnosno Ministarstvu unutrašnjih poslova. Od 904 predmeta po kojima je postupak okončan u 2021. godini, u 167 predmeta Zaštitnik nije bio nadležan za postupanje, a u 95 predmeta nijesu postojale procesne pretpostavke za postupanje. U 83 predmeta postupak je okončan upućivanjem na druga pravna sredstva, jer je to racionalnije i efikasnije, u 504 slučaja predmeti su okončani nakon sprovedenog ispitnog postupka, a u 55 slučajeva postupak je sproveden spajanjem predmeta. U 235 slučajeva ili 25,99% utvrđeno je da postoji povreda prava, od čega je u 111 slučajeva povreda otklonjena tokom ispitnog postupka i postupak je obustavljen. To je najveći uspjeh svake institucije ombudsmanskog tipa kada odgovorna vlast pokaže spremnost da povredu otkloni tokom samog postupka i kad ombudsman na taj način zadrži svoj autoritet, a građanin bude zadovoljan. Ombudsman nije kaznena ekspedicija, već korektor vlasti koji pokušava da dođe do rješenja problema na koje građani ukazuju. U 54 slučaja Zaštitnik je ukazao na propuste organa javne vlasti

u cilju preventivnog djelovanja, kako se u budućem radu ne bi ponovili propusti u postupanju koji bi mogli dovesti do povrede ljudskih prava i sloboda.

U predmetima u kojima je postupak okončan u izvještajnoj godini podnosioci pritužbi ukazivali su na: povredu prava na pravično suđenje (87), ostala građanska prava (275), ekonomska, socijalna i kulturna prava (204), prava djeteta (165) i na zabranu diskriminacije (173). Nakon sprovedenog ispitnog postupka u 124 predmeta Zaštitnik je uputio 343 preporuke nadležnim organima i ustanovama, od čega su ispunjene 163 preporuke (47,52%), nije istekao rok za realizaciju 51 preporuke (14,86%), djelimično je ispunjeno 12 preporuka (3,49%), u kontinuitetu se sprovodi 25 preporuka (7,28%) i nijesu ispunjene 92 preporuke (26,82%).

Bjeković je informisao o ključnim zapažanjima Zaštitnika po sektorima. U oblasti zaštite ljudskih prava u domenu uprave, Zaštitnik je u 2021. godini primio 255 pritužbi i imao je 36 prenijetih predmeta. Istakao je da ovu oblast karakteriše nastavak kompleksnosti predmeta, kako sa stanovišta činjeničnog, tako i sa stanovišta materijalnog prava koje se primjenjuje u tim predmetima. Postupak u svim predmetima iz 2020. godine u ovoj oblasti je okončan. Iako je institucija Zaštitnika prepoznata kao institucija kojoj građani mogu da se obrate, ipak se može zaključiti da znanje građana o nadležnostima institucije Zaštitnika nije na zadovoljavajućem nivou, o čemu svjedoči veliki broj predmeta u kojima se Zaštitnik oglasio nenadležnim i u kojima nije mogao postupiti. Po pojedinim pritužbama Zaštitnik nije postupao jer nijesu ispunjene osnovne zakonom definisane pretpostavke za postupanje. Veoma značajan segment postupanja u oblasti javne uprave čini savjetodavna, odnosno pravna pomoć, a još uvijek imaju posla sa nekim strankama. U većem broju podnijetih pritužbi nije naveden organ na koji se stranke žale, pa Zaštitnik u dopunskom izjašnjenju ili razgovoru sa strankama doprinosi da se takve pritužbe dopune i kompletiraju i da se postupak sprovede u skladu sa zakonskim ovlaštenjima. Određeni broj pritužbi podnjet je na rad privrednih društava i privatnih lica. U tim predmetima građani su, budući da Zaštitnik nije imao mandat za postupanje, upućivani na pravna sredstva koja bi trebalo da iskoriste u cilju zaštite svojih prava ili su spisi predmeta dostavljani nadležnim organima. U situaciji kada nijesu funkcionisale određene institucije ili su funkcionisale sa zakašnjenjem građani su se orjentisali na postupak pred institucijom Zaštitnika i u suštini Zaštitnik je postupao i u predmetima koji su u nadležnosti drugih organa. Njihova obaveza je bila da i u takvim situacijama upute građane na najdjelotvornija pravna sredstva. Bjeković je posebno ukazao da je i u ovoj izvještajnoj godini nastavljen trend porasta broja pritužbi vezanih za rad i odlučivanje komisija za povraćaj imovine i obeštećenje, kao i područnih jedinica Uprave za nekretnine. U ovim predmetima je, kao i u godini ranije, identifikovan problem dugog trajanja postupaka i nekorišćenje zakonske mogućnosti od strane drugostepenih organa, kao i Upravnog suda Crne Gore, da sami riješe upravnu stvar.

Saradnja sa određenim organima i dalje je na zadovoljavajućem nivou, uz pojedine izuzetke. U sporadičnim predmetima saradnja je izostala, pa je primjera radi, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta tek u posljednjem kvartalu 2021. godine počelo da ispunjava obaveze po pitanju zahtjeva Zaštitnika. Takođe, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove u određenom broju predmeta nije dostavila izjašnjenja, pa se Zaštitnik obraćao organima koji vrše nadzor nad ovim institucijama. U pogledu rada inspeksijskih službi, iako je Zaštitnik zapazio njihov aktivniji i uspješniji rad, neophodno je proaktivnije djelovanje. Nedovoljan broj inspektora i veliki broj predmeta otežavao je rad inspekcija i to je, po njihovim navodima, jedan od razloga zašto dovoljno ne postupaju po službenoj dužnosti i u određenim slučajevima blagovremeno ne preduzimaju radnje iz svoje nadležnosti. Zaštitnik smatra bitnim ukazati da nadzorna uloga organa javne vlasti stavlja pred organe koji sprovode inspeksijski

nadzor posebnu odgovornost da obezbijede poštovanje zakona i da svojim načinom rada spriječe “izigravanje zakona” od strane nadziranih subjekata. Pravilno i potpuno utvrđivanje i ocjena svih činjenica od kojih zavisi ishod vršenja inspekcijskog nadzora, uslov je za pravilno, savjesno, djelotvorno i pravično obavljanje ovog posla. U 24 predmeta u kojima je utvrđena povreda prava dato je 60 preporuka u ovoj oblasti. Što se tiče preporuka datih nadležnim organima, ispunjeno je 26 preporuka (43,33%), dok je 25 preporuka ostalo nerealizovano (41, 6%). U tri predmeta u kojima je dato devet preporuka nije bio istekao rok za realizaciju. I u ovoj izvještajnoj godini Zaštitnik prvenstveno želi da istakne da se građani u najvećem broju pritužbi pozivaju na određeno pravo koje je zagantovano Ustavom Crne Gore. Zaštitnik svoja mišljenja izrađuje na način kojim se prvo identifikuje povreda na koju se ukazuje i na koju se implicira pritužbom, a iz svakog njihovog mišljenja proizilazi odgovarajući standard vezan za standarde definisane Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Primijećeno je i dugo trajanje upravnih postupaka. Kao što je Evropski sud za ljudska prava u određenim situacijama rezonovao, postoji mogućnost da i prije nego što dođe do sudskog postupka bude ugroženo načelo suđenja u razumnom roku, jer se dugim trajanjem upravnih postupaka pristup sudu i suđenje u razumnom roku obesmišljavaju prije nego suđenje i počne. Takođe, od strane vijeća pred kojima se rješavaju tužbe za pravično zadovoljenje već je donijeta odluka iz koje proizilazi da i postupak koji dugo traje u upravnom postupku može biti povreda tog načela i u kojem je Vrhovni sud Crne Gore konstatovao da je povreda postojala i za to odredio odgovarajuću naknadu, odnosno pravično zadovoljenje. Zaštitnik ukazuje da određena zakonska rješenja organima javne vlasti ne dozvoljavaju polemisanje sa odlukom neposredno višeg organa, već zahtijevaju da u punoj mjeri postupaju u skladu sa njegovim nalazima i uputima, jer drugačije postupanje može obesmisлити zaštitu prava i interesa građana. Takođe, evidentno je da ni neposredno viši organ nije koristio svoje zakonske mogućnosti da u određenim pravnim stvarima meritorno odluči u onim situacijama kada očito nije bilo riječi o bitnim povredama pravila postupka koji bi ga spriječili da postupi po zakonu. Istrajavanje u vraćanju predmeta na ponovni postupak, pri tom kada je više nego očigledno da prvostepeni organ donosi odluke na čije je propuste i nepravilnosti više puta ukazivano, predmetni postupak čini iluzornim za podnosioc pritužbe.

Generalno, svijest o ljudskim pravima nije zaživjela u svim organima državne uprave, uz dužno poštovanje institucija koje sve ovo shvataju ozbiljno. Ta nedovoljno razvijena svijest koštaće državu Crnu Goru. Primijetili su i nedostatak obrazloženja odluka, odnosno akata koji se donose u upravnim postupcima što ostavlja utisak proizvoljnosti i samovolje kod odlučivanja i donošenja odluke. Takođe, nedostatak obrazloženja nužno vodi i odugovlačenju postupka, jer isti prouzrokuje poništaj ili ukidanje takve odluke. Mišljenja je da se nije dovoljno koristila mogućnost da se nakon ćutanja administracije u predmetima u kojima se odlučuje u drugom stepenu stranka nije odlučivala za dalji pravni put iako za to po zakonu postoji mogućnost. Kada je riječ o pravu na mirno uživanje imovine, Zaštitnik je više puta u godišnjim izvještajima izvještavao o problemu vraćanja imovine vlasnicima, odnosno neprihvatljivo dugom trajanju postupaka po zahtjevima za povraćaj i obeštećenje oduzete imovine. Na osnovu postupanja po pritužbama zapaženo je da u nekim predmetima postupci traju više od 15, 16, pa čak i 17 godina i isti još uvijek nijesu okončani, što je zabrinjavajuće. Izjava da nijesu formirane nove komisije za povraćaj i obeštećenje, a da su prethodne rasformirane ne može biti opravdanje za državu, a posebno ne zadovoljenje stranke koja dugi niz godina pokušava da ostvari svoje na zakonu zasnovano pravo.

Zaštitnik je imao u radu dosta predmeta iz oblasti zdravstvene zaštite. Očigledno je da su postojale manjkavosti u procedurama, a posebno u obavještenjima građana koji su podnosili zahtjeve za ostvarivanje pojedinih prava. Da bi spriječili dalju eskalaciju problema u oblasti

zdravstva počeli su koristiti model po kojem pozivaju predstavnike Kliničkog centra Crne Gore i sa njima direktno razgovaraju o uočenim problemima. Sastanak je bio veoma koristan i dobili su povratne informacije o tome šta se dešava, ali predstavnici Kliničkog centra nijesu bili blagovremeno upoznati sa pritužbama za koje se od njih zahtijevalo izjašnjenje zbog čega se moraju usaglasiti protokoli postupanja.

Pravo na životnu sredinu sagledavali su sa više aspekata. U Crnoj Gori postoji relativno slaba svijest o ekologiji i mehanizmima poput ekološke tužbe. Podaci državnih organa o zaštiti životne sredine moraju da budu dostupni građanima. Zaštitnik godinama ukazuje i na problem komunalne buke. Njihova intencija je bila i ostaće da se približavaju organima državne uprave kako bi djelovali proaktivno i preventivno.

Kada je u pitanju pravosuđe, u 2021. nije bilo pritužbi na rad notara, medijatora, niti Notarske komore. Identifikovani problemi u odnosu na rad sudova su identični onima koji su prepoznati prethodnih godina. Bjeković je istakao da se Ustavni sud ove godine oglasio dopisom koji je podnio instituciji Zaštitnika navodeći da oni ne prihvataju nadležnost Zaštitnika i da ne žele učestvovati u tim postupcima iz razloga što smatraju da je to poseban sud i da je jedina instanca koja može vršiti kontrolu nad tim sudom Evropski sud za ljudska prava. Prethodnih godina takva praksa nije postojala i nadležnost Zaštitnika je bila prihvaćena. Zaštitnik nikada nije ulazio u meritorni rad Ustavnog suda, niti su se miješali u njihov rad, već su dobijali pritužbe građana koje su se ticale dužine trajanja postupka pred Ustavnim sudom. Smatra da ovaj problem treba riješiti na nivou zakonodavne inicijative ili izmjene Ustava koja ne samo da je nužna, nego je *sine qua non* poštovanja ljudskih prava i sloboda, zbog mnogih stvari uključujući i nedostatak definicija i standarda koji tom pravnom aktu nedostaju. Pritužbe građana u odnosu na rad sudova odnosile su se pretežno na ispitivanje pravilnosti i zakonitosti sudskih odluka donijetih u parničnom, krivičnom i prekršajnom postupku, u manjem broju na upravni spor, stečajni i izvršni postupak. U ovim predmetima Zaštitnik je ukazivao na svoju nenadležnost, jer Zaštitnik prati isključivo tri kategorije: dugo trajanje sudskih postupaka, zloupotrebu procesnih ovlašćenja i neizvršavanje sudskih odluka. Smanjio se broj pritužbi na predugo trajanje sudskih postupaka. Na neizvršavanje sudskih odluka Zaštitnik je ukazivao godinama.

Kada je u pitanju oblast torture, Bjeković je istakao da su prethodne godine imali dobru saradnju sa službama bezbjednosti i da su preporuke date u tom periodu prihvaćene od strane službi bezbjednosti. Imali su dobru međusobnu komunikaciju i održali dosta obuka za pripadnike službi bezbjednosti. U jednom broju predmeta ukazuje se na incidente koji se tiču zloupotrebe policijskih ovlašćenja. Posebno se mora raditi na otklanjanju negativne solidarnosti između pripadnika Uprave policije, a naročito u situacijama kada je povreda očigledna i o tome postoji video materijal. Jedan broj predmeta bio je vezan za događaje na Cetinju, 4. i 5. septembra 2021. U odnosu na pomenuta dešavanja, Zaštitnik je formirao 27 predmeta, od čega se 21 predmet odnosio na upotrebu hemijskih sredstava, jedan na prekoračenje ovlašćenja, dva na organičenje slobode kretanja, dva na uništenje i oštećenje tuđe stvari i jedan na pravo na informisanje. U određenom broju predmeta već su donijeli odluke, a u dijelu predmeta koji su se odnosili na upotrebu hemijskih sredstava građani su tražili da se utvrdi uticaj tih hemijskih sredstava na zdravlje, pa su se iz institucije Zaštitnika obratili stručnjacima za tu oblast od kojih očekuju stručno mišljenje. Njihova ambicija je bila da angažuju strane eksperte, ali za to nijesu imali novca, pa su angažovali dva domaća eksperta. Pritužbe na Upravu za izvršenje krivičnih sankcija su se ticale prava na zdravstvenu zaštitu (6); zabranu mučenja i surovog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (2), prava djeteta (1), na odluke sudova i drugih organa i na druga prava ili zakonom predviđenih mogućnosti lica lišenih slobode, kao što je uslovni otpust, reklasifikacija, korišćenje

zavodskih i vanzavodskih povoljnosti, razvrstavanje po sobama, premještaj u drugu zatvorsku jedinicu, prekid izdržavanja kazne, odsustvo radnog angažovanja, ostvarivanje kontakata sa porodicom. Od ukupno 40 podnijetih pritužbi povodom povrede nekog prava, odnosno mogućnosti ostvarivanja određenih zahtjeva i benefita, 15 se odnosilo na nedostatak radnog angažovanja. S obzirom na statistiku i podatke UIKS-a koji pokazuju da je radno angažovano manje od polovine lica (48%) koja kaznu izvršavaju u Zatvoru za duge kazne, neophodno je dodatno uložiti napore i organizovati radno angažovanje zainteresovanih zatvorenika. Zatvorenici se i dalje žale na predugo čekanje specijalističkih pregleda i ukazuju na probleme u komunikaciji sa psihijatrom u zatvoru. Neophodna su i materijalna ulaganja radi poboljšanja uslova smještaja u UIKS-u, naročito u jednom dijelu Istražnog zatvora, što mora da bude predmet pažnje posebno u dijelu koji ne zahtijeva veća finansijska sredstva, poput održavanja higijene i pristupa svježem vazduhu. U odnosu na rad Specijalne bolnice za psihijatriju u Kotoru, Zaštitnik je postupao u jednom predmetu.

U Sektoru koji se tiče prava djeteta, mladih i socijalne zaštite u izvještajnoj godini u radu je bilo 216 predmeta primljenih u 2021. godini i 17 predmeta iz 2020. koji su okončani početkom 2021. Okončano je 210 predmeta (90%). Zaštitnik zapaža da u Crnoj Gori nema drastičnog kršenja prava djeteta. Međutim, postoji nejednakost u pristupu i ostvarivanju prava djece. Razlike se uočavaju u zavisnosti od toga gdje dijete živi, tako da su izraženije u sjevernom regionu u odnosu na južni i centralni dio, a takođe je ogroman disparitet u odnosu selo-grad. Smatra da se ozbiljno treba posvetiti populacionoj politici da bi se zaštila prava djeteta, a ne određene socijalne kategorije. Ako se ovako nastavi, generalni trend starenja zadesiće i Crnu Goru. Oko trećine djece se nalazi u zoni siromaštva, što zahtijeva reakciju države. Ozbiljni problemi postoje i po pitanju mentalnog zdravlja djece, a posebno su izraženi problemi kod djece sa autizmom. Problemi u obrazovanju djece su dodatno produbljeni tokom pandemije kovida-19. Digitalno okruženje i onlajn svijet predstavljaju poseban izazov za djecu. Kroz onlajn svijet se provlače svi problemi poput pedofilije, trgovine ljudima, govora mržnje. Sa djecom se mora raditi, pa Bjeković vjeruje da je model Zlatnih savjetnika Zaštitnika dobar i za druge institucije i okruženja, jer djecu prihvataju kao sebi ravne. Problemi u Dječjem domu "Mladost" u Bijeloj eskalirali su tokom pandemije. Mora se voditi računa o potrebnom broju zaposlenih u toj ustanovi, ali i specifičnim znanjima neophodnim za rad sa djecom.

Kada je riječ o diskriminaciji, tokom 2021. bilo je 246 predmeta, što govori o porastu broja predmeta u ovoj oblasti. Postupak je okončan u 173 predmeta. Zaštitnik je saopštio da se pripremaju izmjene Zakona o zabrani diskriminacije, uz ocjenu da se po prvi put ovom problemu prišlo na životan i visoko stručan način, a i sam je imao sreću da sarađuje sa kolegicama iz TAIEX misije, profesoricama iz Hrvatske, koje su imale potpun i sveobuhvatan pristup antidiskriminatornim normama. U protekloj godini zabilježen je čitav spektar zakonodavnih inicijativa, poput Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom vaspitanju i obrazovanju, Zakona o zdravstvenom osiguranju, Zakona o obeštećenju bivših korisnika naknada po osnovu rođenja troje ili više djece koje je trebalo provjeriti sa stanovišta zaštite od diskriminacije. U ovom sektoru imaju i najrazvijeniju međunarodnu saradnju, zahvaljujući podršci Savjeta Evrope i Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori. Kada su u pitanju prava djeteta, tu imaju snažnu podršku Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori. Zaštitnik je posebno zahvalio predstavnicima UN agencija u Crnoj Gori, uz napomenu da sjednici prisustvuje savjetnica UN za ljudska prava Anjet Lanting koja je zaslužna za brojne inicijative koje su proistekle ne samo po pitanju međunarodne saradnje, već i na planu poboljšanja rada institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Još uvijek je prisutna diskriminacija po osnovu invaliditeta u brojnim oblastima, poput

obrazovanja i zdravstva, a posebno je izražen problem pristupačnosti objektima u javnoj upotrebi zbog čega su i ukazivali na obavezu inspekcije da proaktivno djeluje ako ne za objekte za koje se ne može izvršiti razumna adaptacija, onda za objekte koji se grade. U fokusu Zaštitnika su još tri vulnerabilne grupe- žene koje su još uvijek podređene u brojnim oblastima uključujući i političku participaciju, posebno u pogledu dostupnosti javnih i rukovodećih funkcija, žene u periodu materinstva i žene žrtve nasilja u porodici. Žene u seoskim područjima su apsolutno marginalizovane. Inicijativa za izmjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici još uvijek nije realizovana. Ukazao je i na položaj pripadnika LGBTIQ populacije, probleme njihove psihičke i fizičke sigurnosti i nedostatak hormonske terapije u postupku transformacije. Kasni se u donošenju podzakonskih akata za Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola. Zaštitnik ove godine obilazi sva romska naselja kako bi prikupio detaljne informacije o njihovom položaju. Zaštitnik je uputio inicijativu za izmjenu Zakona o izboru odbornika i poslanika kako bi se po principu afirmativne akcije obezbijedilo predstavljanje Roma u Skupštini. Identitetska pitanja u Crnoj Gori su i dalje na površini. Čini mu se da se u posljednje vrijeme u političkom diskursu smanjuju tenzije i korišćenje uvredljivog govora, koji je na društvenim mrežama i portalima sve prisutniji. Zaključio je da je institucija Zaštitnika, uz pomoć UNICEF-a, redizajnirala svoj sajt. Efikasnosti rada institucije Zaštitnika doprinose timski rad i kompaktnost.

U raspravi su učestvovali: v. d. direktora Uprave za izvršenje krivičnih sankcija Rade Vojvodić, portparol Uprave za izvršenje krivičnih sankcija Nebojša Janković, državni sekretar u Ministarstvu pravde mr Bojan Božović, generalna direktorica u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava Aleksandra Popović, savjetnica UN za ljudska prava Anjet Lanting, koordinatorka Programa za monitoring prava djeteta u Predstavništvu UNICEF-a Nela Krnić i direktor Uprave policije Zoran Brđanin.

Rade Vojvodić, v. d. direktora Uprave za izvršenje krivičnih sankcija smatra da je Zaštitnik dao “dijagnozu”. Mišljenja je da je sistem izvršenja krivičnih sankcija u Crnoj Gori dobar i samo ga treba unapređivati. U UIKS-u je mnogo veći broj zatvorenika, nego što su smještajni kapaciteti, pa se suočavaju sa problemom prenaseljenosti. U narednom periodu potrebno je uraditi rekonstrukciju, adaptaciju objekata i izgraditi nove objekte. U namjeri da se gradi novi objekat u Mojkovcu, smatra da je zanemareno “srce sistema” koje je u Spužu. Imaju i hroničan manjak zaposlenih, posebno u sektoru bezbjednosti. Mnoge usluge koje se tiču zdravstvene zaštite ostvaruju se izvan Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. U posljednje vrijeme je prisutan negativni trend strukture lica lišenih slobode i strukture izvršenih krivičnih djela. Obrazovanje i usavršavanje zaposlenih treba podići na viši nivo. Na Policijskoj akademiji u Danilovgradu školovana je samo jedna generacija zatvorskih policajaca. Najavio je da će raditi na poboljšanju transparentnosti rada UIKS-a, vodeći računa da ne povrijede službenu tajnu. Takođe, radiće na poboljšanju zaštite ljudskih prava lica lišenih slobode. Nedavno su imali posjetu Komiteta za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT-ija).

Portparol UIKS-a Nebojša Janković je istakao da imaju odličnu saradnju sa zaposlenima u instituciji Zaštitnika i da postupaju po njegovim preporukama, što će raditi i ubuduće. Preduzimaće aktivnosti na realizaciji preporuka koje se tiču povećanja broja radnog angažovanih pritvorenih lica i lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora. U skladu sa mogućnostima, kontinuirano preduzimaju aktivnosti na unapređenju materijalnih uslova i adaptaciji objekata u kojima su lica lišena slobode. Izgradnjom zatvora u Mojkovcu i Zatvorske bolnice očekuje poboljšanje uslova za zatvorena lica, ali i proširenje postojećih kapaciteta. U prethodnom periodu su imali angažovanje dva ljekara psihijatra. Preduzete su aktivnosti na realizaciji preporuke Zaštitnika koja se odnosi na unapređenje komunikacije zatvorenih lica sa psihijatrom. U vezi sa

postupanjem kada postoji sumnja u bilo koji vid torture ili nekog drugog oblika nedozvoljenog postupanja, UIKS je preduzimao aktivnosti, a u prethodnom periodu po preporuci Zaštitnika donijeli su određene procedure čiju implementaciju će nastaviti u narednom periodu. Takođe, zahvalio je predstavnicima institucije Zaštitnika koji su u prethodnom periodu u okviru Centra za obuku UIKS-a održali niz obuka za zaposlene u UIKS-u.

Državni sekretar u Ministarstvu pravde mr Bojan Božović je saopštio da se preporuke Ombudsmana u manjoj ili većoj mjeri vrlo često ističu i od strane međunarodnih subjekata. Svi bi trebalo da se potrudu da realizuju preporuke Zaštitnika. Takođe, saopštio je da je u aprilu ove godine, kao član Delegacije Crne Gore, učestvovao u radu Komiteta za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, čiji izvještaj je objavljen na web sajtu Ministarstva pravde, a može ga dostaviti i članovima Odbora kako bi se u narednom periodu ispratilo šta je od tih preporuka realizovano.

Generalna direktorica u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava Aleksandra Popović smatra da izvještaji Zaštitnika treba da budu osnova rada svih institucija, ne samo Ministarstva ljudskih i manjinskih prava. Istakla je da je izrada nove strategije za zaštitu prava lica sa invaliditetom i promociju jednakosti, kojom koordinira Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, u završnoj fazi. Ista je u potpunosti pripremljena u skladu sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, poštujući model ljudskih prava i zasnivajući se na preporukama Komiteta UN-a kojem država krajem sledeće godine treba da podnese izvještaj. Takođe, Vlada je u decembru prošle godine formirala Savjet za prava lica sa invaliditetom. Završen je izbor predstavnika nevladinih organizacija koji će biti u Savjetu i u toku je usklađivanje sa novom Uredbom o načinu organizacije državne uprave. U narednom periodu će se intenzivnije raditi na ovim pitanjima, međusektorski i međuinstitucionalno, kako bi prava lica sa invaliditetom bila na većem nivou.

Savjetnica UN za ljudska prava Anjet Lanting je čestitala Zaštitniku na postignutim uspjesima. Djeluje da građani više znaju o ulozi i nadležnostima Zaštitnika, zbog čega Zaštitnik dobija veći broj pritužbi. S obzirom da je oko 47% preporuka realizovano, a neke su još uvijek na čekanju, pozvala je sve prisutne da shodno mogućnosti doprinesu povećanju procenta ispunjenih preporuka. Sama se uvjerila koliko je institucija Zaštitnika bila aktivna u proteklom periodu, na čemu im je čestitala. Takođe, čestitala je na njihovom zalaganju da se zaustavi govor mržnje i na podršci koju pružaju marginalizovanim grupama. Zaštitnik ima dosta nadležnosti i važno je što blisko prati situaciju u kojoj se nalaze ljudi koji su često zaboravljeni u društvu. S obzirom da Zaštitnik sve aktivnosti obavlja sa vrlo ograničenim resursima, izrazila je očekivanje da će u budžetu za 2023. za Zaštitnika biti izdvojena adekvatna sredstva kako bi mogao da sprovede sve funkcije.

Nela Krnić, koordinatorka Programa za monitoring prava djeteta u Predstavništvu UNICEF-a je ukazala na izuzetnu saradnju sa Odborom i dugogodišnju kvalitetnu saradnju sa Zaštitnikom. Saradnja sa Zaštitnikom je rezultirala značajnim pomacima. Kada se trude da unaprijede prava djece, to rade multisektorski. Za unapređenje prava djeteta, potreban je multisektorski pristup, pa iz UNICEF-a pozivaju sve strane ne samo na unapređenje multisektorske saradnje, nego i na multisektorsko budžetiranje. Rad sa djecom podrazumijeva holistički pristup, po principu svi sektori oko jednog djeteta. Svjesni su izazova sa kojima se suočava Ombudsman. Pohvalila je rezultate rada Sektora za prava djeteta i mladih. Broj pritužbi koje podnose djeca i dalje je mali, a kršenja prava djeteta u Crnoj Gori su znatno većeg obima. Voljela bi da se dopre do djece i da sva djeca budu informisana o pravu obraćanja instituciji Zaštitnika. Mišljenja je da država treba da uloži znatna sredstva da bi se unaprijedili kapaciteti Zaštitnika, da bi se moglo adekvatno raditi sa djecom i da bi se obezbijedili kapaciteti u infrastrukturnom smislu, jer Zaštitnik

nema prostor prilagođen djeci. Naglasila je da su prava djeteta integralni dio korpusa ljudskih prava i da će sledeće godine Crna Gora podnijeti izvještaj Komitetu za prava djeteta. Potrebno je povesti računa da rezultati koji su do sada postignuti budu održivi. Potrebna je održiva specijalizacija stručnjaka za rad sa djecom. Smatra da država treba sve da učini kako bi institucija Zaštitnika dobila A status, u skladu sa Pariškim principima, jer je to preporuka svih međunarodnih tijela.

Direktor Uprave policije Zoran Brđanin zahvalio je instituciji Ombudsmana na objektivnom pristupu. Kada su u pitanju kritike Zaštitnika, rukovodstvo Uprave policije ih shvata kao nepravilnosti koje treba ispravljati. Svjesni su da je Zaštitnik korektivni mehanizam pa su vrlo kooperativni. Značajno je što u 2021. godini nijesu imali slučajeve koji bi ukazivali na zloupotrebu korišćenja sredstava prinude, posebno ne od rukovodećeg sastava i komandnih struktura na svim nivoima. Ukazao je na volju i odlučnost Uprave policije da suzbija tzv. “plavi zid ćutanja”, odnosno policijsku solidarnost na različitim nivoima. Imaju unapređenja u sistemu selekcije prijema novih generacija, realizuju uspješne projekte sa međunarodnim organizacijama i imaju preciznu instrukciju o postupanju sa licima lišenim slobode i zadržanim licima, što je konstatovano i u Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2021. Privode kraju unificiranje obrazaca i postupaka izvještavanja o upotrebi sredstava prinude koji doprinose pravilnosti i objektivnosti izvještavanja i olakšavaju rad kontrolnim mehanizmima, među kojima je i Ombudsman. U nekim predmetima iz prethodnog perioda može se govoriti o neefikasnosti istraga, ali ti događaji neće biti zaboravljeni i amnestirani u dijelu postupanja Uprave policije. Uбудuće će se baviti i rješavanjem nedostatka standardnih operativnih procedura, odnosno internih akata upravljanja, kao što su pravilnici i instrukcije koje će nastojati da usklade sa standardima Evropske unije i praksom Evropskog suda za ljudska prava.

Glasanje o Izvještaju o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2021. godinu odloženo je za nastavak 22. sjednice, zakazan za 9. jun 2022. godine.

DRUGA TAČKA- IZVJEŠTAJ O ZAŠTITI OD DISKRIMINACIJE SA STANOVIŠTA DJELOVANJA INSTITUCIJE ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE ZA PERIOD 1. JANUAR- 31. JUL 2021. GODINE

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je podsjetio da je Odboru za ljudska prava i slobode dostavljen Izvještaj o zaštiti od diskriminacije za period 1. januar- 31. jul 2021. godine, Dopisom broj 00-63-8/21-70 od 8. decembra 2021. U skladu sa uobičajenom praksom i dosadašnjom saradnjom između Odbora za ljudska prava i slobode i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Odboru je, navedeni Izvještaj dostavljen u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore. Podsjetio je da je Odbor i u prethodnom periodu razmatrao polugodišnje ili sedmomjesečne Izvještaje o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika i tim povodom donosio Zaključke koje je uputio Kolegijumu predsjednika Skupštine na upoznavanje i nadležnim institucijama, na realizaciju.

Uvodne napomene o Izvještaju o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period 1. januar-31. jul 2021. godine dala je zamjenica Zaštitnika Nerma Dobardžić. Posebno se osvrnula na određena zapažanja, ocjene i planove. Naglasila je da je ovaj izvještajni period obilježilo nedovoljno poznavanje pojma, oblika i vrsta diskriminacije, jer građani svaku nepravdu ili nejednakost smatraju diskriminacijom. Kada

nedostaje jedan od konstitutivnih elemenata diskriminacije, s obzirom na to da je institucija Zaštitnika jedinstveni organ, oni tada počinju ispitivanje da li ima povrede nekog drugog prava. Njihove preporuke se ne odnose samo na utvrđenu diskriminaciju, već i na eventualnu povredu nekog drugog prava. U periodu od 1. januara do 31. jula 2021. godine Zaštitnik je imao u radu 164 predmeta iz oblasti diskriminacije, a u 28 predmeta su donijeli mišljenja, pri čemu je u 16 predmeta utvrđena diskriminacija i date su preporuke nadležnim organima. Prilikom pripreme Izvještaja, shodno odredbi člana 33 Zakona o zabrani diskriminacije, obratili su se sudskim i upravnim organima, pa su u trećem poglavlju sadržani podaci Višeg suda za prekršaje, Inspekcije i Uprave policije. Zabilježen je blagi porast broja obraćanja građana Zaštitniku, odnosno Sektoru za zaštitu od diskriminacije. Sudovi za prekršaje su obavijestili o jednom slučaju procesuiranom shodno Zakonu o zabrani diskriminacije. Evidentan je porast broja pritužbi u oblasti rada i zapošljavanja. Zapažili su da su žene na javnim funkcijama i druge žene čiji je angažman prepoznat u javnosti bile meta mizoginih napada, najčešće u onlajn prostoru, pa se Zaštitnik često oglašavao u medijima. I dalje dominira fenomen nasilja nad ženama, a zabilježeno je povećanje nasilja nad ženama u doba pandemije i otvara se ključno pitanje šta treba učiniti da se taj trend nasilja zaustavi. Govor mržnje se najčešće dešava u onlajn prostoru koji je teško kontrolisali, a u javnom životu je prisutan uvredljiv i oštar govor, posebno u tenzičnim vremenima. Po pitanju ostvarivanja prava LGBTIQ populacije u toku je usklađivanje relevantnih zakonskih akata sa Zakonom o životnom partnerstvu lica istog pola i donošenje podzakonskih akata. Neprilagođenost objekata i drugih javnih površina za lica sa invaliditetom, kao i neobezbjedjivanje pristupačnih informacija, komunikacija i saobraćaja izaziva zabrinutost. Pripadnici romske populacije se i dalje suočavaju sa brojnim problemima. Naglasila je da nadležni organi nijesu postupili po preporukama Zaštitnika datim 2020. godine radi unapređenja radno- pravnog statusa saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja. Zaključila je da Zaštitnik u kontinuitetu ukazuje na neophodnost uspostavljanja i operacionalizovanja standardizovanog sistema prikupljanja podataka koji se odnosi na ovu oblast i omogućavanje pristupa Zaštitniku u cilju sveobuhvatne analize stanja u sferi diskriminacije. Takođe, neophodno je što prije pristupiti izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, jer su krajem 2018. uputili inicijativu resornom ministarstvu. Neophodno je da nadležni organi efikasnije rade na suzbijanju govora mržnje u javnom prostoru. Zamjenica Dobardžić je informisala i o planovima za naredni period, među kojima su osnivanje nacionalne mreže za zaštitu od diskriminacije koju će činiti predstavnici civilnog sektora i pojedinci u lokalnim sredinama koji se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda. Takođe, već su počeli realizaciju posjeta romskim naseljima u cilju boljeg upoznavanja sa problemima u ostvarivanju prava ove ranjive grupe i obišli su opštine Berane, Bijelo Polje, Herceg Novi i Tivat nakon čega će sačiniti poseban izvještaj koji će predstaviti javnosti. Nakon posjeta formirali su određene predmete po sopstvenoj inicijativi. Takođe, planiraju posjete nevladinim organizacijama koje se bave promocijom i zaštitom ljudskih prava i sloboda ranjivih grupa i produbljivanje analize odluka iz oblasti prekršaja nasilja u porodici.

U raspravi su učestvovali: poslanici Miodrag Lekić, dr Srđan Pavićević i Jovan Jole Vučurović, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Nerma Dobardžić i zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković.

Poslanik Miodrag Lekić je ukazao na značaj i kompleksnost oblasti ljudskih prava, ocjenjujući da je Zaštitnik tu da bude korektor vlasti. Smatra da onlajn prostor nije nemoguće regulisati, iako je sada taj prostor potpuno zapušten, pa se treba ugledati na razvijene zemlje koje su regulisale ovu oblast. Redakcija konkretnog medija mora da preuzme odgovornost za sve što se pojavljuje u naslovu tog medija. Ukazao je da snagu institucija ne čini njihov broj, nego ljudi koji

su na njihovom čelu. Osvrnuo se na loš položaj Roma koji su na marginama društva, uz ocjenu da je skandalozno da na Koniku postoji vrtić samo za Rome koji su izolovani, a čak i među njima postoji podjela između domicilnih Roma i onih koji su izbjeglice.

Poslanik dr Srđan Pavićević je najavio da će Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje tokom jula održati tematsku sjednicu posvećenu Romima, jer ta populacija zaslužuje potpuno redefinisane odnose državnih institucija, društva i svakog pojedinca prema njima. Robovanje stereotipima u odnosu prema Romima nije u saglasju sa emancipacijom i procesom pridruživanja Evropskoj uniji. Inkluzivnost Roma mora biti mnogo veća i kvalitetnija kako bi oni bili ravnopravni građani sa svima drugima u Crnoj Gori.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je saopštio da je u javnom diskursu prisutna problematična teza da sve što se tiče identitetskih pitanja je problem Crne Gore i da to treba izbjegavati. Tumači se da identitetska pitanja podižu tenzije u Crnoj Gori, sa čime se on ne bi saglasio. Bježanje od rješavanja identitetskih pitanja je problem Crne Gore u poslednjih 30 godina. Ohrabruje da se razgovara o identitetskim pitanjima, da se otvaraju što češće i intenzivnije, jer će se tako pobjeći od fame da identitetska pitanja treba izbjegavati i da su ona bauk. Smatra da treba ići u susret rješavanju tih pitanja putem izmjena Ustava Crne Gore, ali i radom institucija, jer će onda svima biti ljepše i lakše u Crnoj Gori.

Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Nerma Dobardžić je saopštila da treba razgovarati o svim problemima, jer se tako dolazi do rješenja. Uvijek podržavaju razgovor i kulturu dijaloga. Kada su osjetljiva vremena i kad se raspravlja o značajnim pitanjima, prisutan je tenzičan govor pa Zaštitnik često poziva na kulturu dijaloga, toleranciju i uvažavanje.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković je saopštio da nema tolerancije za izjašnjavanje po pitanju identiteta između određenih grupa i da bi to trebalo smjestiti u kontekst intelektualnog razgovora o identitetskim pitanjima. Osjećaju izvjesnu dozu spuštanja tenzija u samom Parlamentu, pa se i ta pitanja mogu rješavati u konstruktivnoj atmosferi i razgovoru dostojnom čovjeka.

Glasanje o Predlogu zaključka povodom Izvještaja o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period 1. januar- 31. jul 2021. godine odloženo je za nastavak 22. sjednice, zakazan za 9. jun 2022. godine.

TREĆA TAČKA- GODIŠNJI IZVJEŠTAJ NACIONALNOG MEHANIZMA ZA PREVENCIJU TORTURE ZA 2020. GODINU

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je podsjetio da je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore 4. novembra 2021. godine dostavio Skupštini Crne Gore Godišnji izvještaj Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2020. godinu.

Uvodne napomene o Godišnjem izvještaju Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2020. godinu dala je zamjenica Zaštitnika Mirjana Radović. Navela je da postupaju dvojako, po pritužbama građana i u preventivnom mandatu kada obilaze sva mjesta u kojima se nalaze ili bi se mogla naći lica lišena slobode. Ranije je dat set preporuka u odnosu na Upravu za izvršenje krivičnih sankcija, koje se djelimično odnose na poboljšanje materijalnih uslova i zahtijevaju sistemski pristup. Postoji i niz preporuka čije ispunjenje ne zahtijeva velika finansijska sredstva, poput preporuka koja se odnose na unapređenje higijenskih uslova. Smatraju da nije dovoljan procenat radnog angažmana lica lišenih slobode, za šta su dali posebne preporuke čijim ispunjenjem će se poboljšati resocijalizacija lica koja su u UIKS-u i omogućiće im se svrha

postojanja, posebno za lica koja su tu na izdržavanju dugih zatvorskih kazni. Kada su u pitanju navodi o zlostavljanju, nijesu pronašli sistemsku torturu, ali skreću pažnju da je u prethodnoj godini zabilježen dosta inertan pristup u procesuiranju navoda o zlostavljanju. Nijedan sistem nije imun na zlostavljanje, ali je na sistemu da pruži valjan odgovor i da se procesuiraju svi koji su odgovorni za propuste u radu. Po pitanju Uprave policije, nakon 13 obilazaka dali su preporuke koje se odnose na materijalne i procesne aspekte. Upodobljavanje kvadrature prostorija za zadržavanje sa minimalnim standardom zahtijeva ulaganje, ali postoji i set preporuka koje ne zahtijevaju veća ulaganja. Svako lice koje je zadržano treba da bude informisano o svojim pravima i da mu bude omogućeno da ostvaruje ta prava, pa su i tu dali niz preporuka. Po tom pitanju, ne postoji ujednačena praksa u različitim centrima/odjeljenjima bezbjednosti. U Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroti utvrdili su povredu prava na život i na tom primjeru se vidjelo šta se dešava kada institucije dugotrajno zanemaruju precizne preporuke Zaštitnika. U pitanju je bilo lice koje je 13 puta hospitalizovano, lice koje je tu bilo smješteno samo zato što nije imalo gdje drugo da boravi na slobodi i na kraju se desilo da se to lice uguši hranom. Postupak je pred tužilaštvom tako da se ne može baviti detaljima slučaja.

U raspravi su učestvovali: v. d. direktora Uprave za izvršenje krivičnih sankcija Rade Vojvodić, portparol Uprave za izvršenje krivičnih sankcija Nebojša Janković, direktor Uprave policije Zoran Brđanin, savjetnik u Ministarstvu zdravlja Radovan Nikolić, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Mirjana Radović i zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković.

Rade Vojvodić, v.d. direktora UIKS-a je saopštio da je Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija definisano da je pravo i obaveza da se radi, a u zakonima nekih država ne postoji obaveza rada, pa je mišljenja da bi u tom segmentu trebalo mijenjati Zakon. Smatra da rad više ne predstavlja radnu terapiju, već način da zatvorenik obezbijedi određeni dio sredstava mimo onog koji mu država pruža.

Portparol UIKS-a Nebojša Janković je saopštio da je povećan broj radno angažovanih zatvorenica i da je 15 od 19 zatvorenica trenutno radno angažovano, tri nijesu radno angažovane, a jedna nije u mogućnosti da trenutno bude radno angažovana iz zdravstvenih razloga. Uprava je na kraju prethodne godine donijela određene procedure koje bi trebalo da daju rezultate u dijelu djelotvorne istrage i da istu pospješuju. Tokom prvog saznanja o bilo kojoj sumnji za eventualne nepravilnosti koje se odnose na tretman odnosno na postupanje koje može biti zlostavljanje, treba da se prikupi što više materijalnih dokaza, prije svega aktivnostima Sektora za zdravstvenu zaštitu, ali i ostalih odsjeka koji su u obavezi da popunjavaju izvještaje i druge podneske kako bi imali što više saznanja u prvoj fazi postupka. Ustanovljena je i obaveza obavještanja nadležnog odjeljenja bezbjednosti Uprave policije, koje u saradnji sa nadležnim tužilaštvom preduzima aktivnosti na daljem rasvjetljavanju događaja ukoliko ima elemenata za postupanje iz njihove nadležnosti.

Direktor Uprave policije Zoran Brđanin je saopštio da nema nijednu primjedbu na Izvještaj Zaštitnika i objektivno konstatovano stanje. Smatra da u našem sistemu nije prepoznata specifičnost policije kao organa koji ima određene karakteristike koje ostali državni organi nemaju, a to su: jedini su organ državne uprave koji u sebi objedinjava krivičnu, prekršajnu i upravnu funkciju, imaju monopol upotrebe sredstava prinude i rade 24 sata. Stoga, smatra da neka pravila koja se primjenjuju u odnosu na njih treba da budu u režimu izuzetka, poput pravila koja se odnose na javne nabavke. Sistem javnih nabavki je centralizovan u najvećem dijelu i podijeljene su nadležnosti između Uprave za imovinu, Uprave za katastar i Ministarstva unutrašnjih poslova, pa se često dešavaju kašnjenja u javnim nabavkama određenih sredstava, među kojima su i higijenska sredstva. U vezi sa dimenzijom prostorija za zadržavanje, nije problematično donošenje

podzakonskog akta, ali prostorije koje koristi policija nijesu namjenski pravljene i projektovane, tako da i to iziskuje finansijska sredstva, a u pojedinim objektima je isto nemoguće realizovati. Očekuje da izmjenama zakonskih rješenja policija ne bude izuzeta u postupcima javnih nabavki samo kada je u pitanju nabavka specijalizovane opreme koja ima oznaku tajnosti, nego da se razmisli o načinu ubrzavanja i vanrednog djelovanja u nekim situacijama. Znaju šta su im prioriteti u radu, ali imaju ograničena finansijska sredstva pa je izazovno planirati ta sredstva. Za opremu su ove godine tražili deset miliona eura, a odobreno im je 800.000 eura, a pritom ove godine im dolazi na naplatu oprema koju su nabavili krajem prošle godine, tako da im realno u tekućoj godini za opremu ostaje 200.000 eura. Kad je riječ o procesnim pretpostavkama, donijeli su novu instrukciju sa informativnim listom za zadržana lica koja treba da zaživi u praksi. Imajući u vidu da je Uprava policije veliki organ, potrebno je vrijeme da se ujednači praksa u primjeni novih instruktivnih akata.

Predstavnik Ministarstva zdravlja Radovan Nikolić je istakao specifične uslove u kojima funkcioniše Specijalna bolnica za psihijatriju u Dobroti, navodeći da imaju dobru saradnju sa Ombudsmanom. Ne spori događaj koji je pomenula zamjenica Zaštitnika koji se desio prije skoro tri godine i isti je trenutno pred nadležnim organima. U protekle dvije godine nije bilo sličnih problema, niti slučajeva zabilježene torture u Bolnici. Ministarstvo se trudi da poboljša uslove i odnos prema pacijentima na najveći mogući nivo.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je saopštio da je 2020. godina, posebno prva polovina godine, bila prepoznata po policijskoj i tužilačkoj torturi. I dalje postoji niz neriješenih slučajeva, koji se odnose na privođenje i hapšenje mitropolita, hapšenje sveštenstva i vjernog naroda, prebijanje građana, trovanje nedužnih građana Budve koji su u junu branili izbornu volju, uz napomenu da je kraj 2019. obilježila tortura policije nad poslanicima Demokratskog fronta koji su bez skidanja imuniteta iz Skupštine odvedeni u Centar bezbjednosti Podgorica. Podsjetio je i na slučaj prebijanja građanina Ognjena Mijatovića u Pljevljima navodeći da je taj slučaj i dalje pred sudovima, pri čemu je Sud u aprilu ustvrdio da video snimak ne može biti iskorišćen kao dokaz protiv službenika policije. Takođe, smatra da je i načelnik Centra bezbjednosti u Pljevljima neprikladno reagovao u odnosu na taj slučaj. Ukazao je i na ponašanje tužilaštva i lica iz Doma zdravlja u Pljevljima. Podsjetio je na prebijanje Radetića u Budvi od strane policijskih službenika. Smatra da nije dobro što su ti slučajevi ostali nesankcionisani i da država nije postojala u tom trenutku, već jedna grupa neodgovornih ljudi na funkcijama koji su upravljali batinašima u uniformama. Smatra da se ne smije dogoditi situacija da bilo ko instrumentalizuje policiju u političke svrhe i da se navedeni slučajevi ne smiju zaboraviti.

Direktor Uprave policije Zoran Brđanin je naglasio da se navedeni slučajevi ne mogu zaboraviti, jer je značajan broj tih slučajeva u nekoj od faza odgovarajućeg krivičnog postupka, a takođe su i predmet pažnje Izvještaja Evropske komisije za 2021. godinu. Jedan od ključnih zadataka Uprave policije je da ojača integritet policije. Prema informacijama kojima raspolaže, slučaj Ognjena Mijatovića i dalje ima svoj sudski tok, a protiv određenog broja policijskih službenika podnešene su krivične prijave i podniet je optužni predlog zbog krivičnog djela zlostavljanje i pomoć učiniocu poslije izvršenog krivičnog djela. Rukovođenje organom podrazumijeva i objektivnu odgovornost, ne iz tog perioda kada on nije rukovodio Upravom policije, a posledice svega toga predstavljaju za njih opterećenje, ali i podstrek da se takvi slučajevi ne ponove ili da ih bude što manje i da budu procesuirani počinioci.

Zamjenica Zaštitnika Mirjana Radović je saopštila da te slučajeve nijesu zaboravili, jer je isto precizno sadržano u njihovim godišnjim izvještajima. U mišljenjima su precizno ukazali na kršenje zakona koja su postojala u konkretnim slučajevima. Zaštitnik je više puta ponovio ono na

šta ukazuje i CPT, a to je da sa vrha policijske hijerarhije mora biti snažno i kontinuirano prenesena poruka da će svaki slučaj biti oštro sankcionisan, što je preporuka Zaštitnika i međunarodnih organizacija. Utvrdili su povredu u mnogim slučajevima i ukazali na pogubnost policijske solidarnosti. Uprkos tome, u jednom kasnijem slučaju policijska solidarnost je opet došla do izražaja. Zaštitnik je tada ukazao da je nedopustivo da takvi slučajevi budu procesuirani ne zahvaljujući ažurnom postupanju državnih organa, već zahvaljujući Zaštitniku i činjenici da postoje video zapisi. O nekim slučajevima ne bi se moglo javno čuti i kršenje ljudskih prava ne bi moglo biti ustanovljeno da nije postojao video zapis. Zaključila je da su uradili sve što je do njih da precizno ukažu ko, kad i kako je morao i mogao da djeluje, a to nije učinjeno.

Direktor Uprave policije Zoran Brđanin je saglasan da je Zaštitnik samo radio svoj posao. Iluzorno je očekivati da u organu koji ima monopol nad upotrebom sile ne bude takvih slučajeva, ali tu su kontrolni mehanizmi koji vrše kontrolu i nadzor nad radom i postupanjem Uprave policije. Ne može biti jačih poruka od toga da se direktor Uprave policije odazove sjednici Odbora, aktivno učestvuje u radu i ne oponira nalazima Ombudsmana za koje smatra da su objektivni. Sve pritužbe na rad Uprave policije nijesu uvijek opravdane i nijesu uvijek takve situacije kako se u pritužbama predstavlja.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković je saopštio da su pomenuti događaji u Skupštini Crne Gore otvorili dva važna pitanja- pitanje imuniteta i postupanje u odnosu na poslanike kao i na svakog drugog građanina. Radovaće se da vidi razjašnjenje instituta imuniteta u tri različite dimenzije u kojima se javlja u crnogorskom zakonodavstvu, počevši od Ustava Crne Gore. Termin “pritvoriti” je ostavio brojne dileme naročito sa aspekta činjenice da Evropski sud za ljudska prava ukazuje da će se imunitet tretirati u odnosu na to kako je propisano nacionalnim zakonodavstvom. Mišljenja je da u ovim okolnostima imamo znatno nižu stopu zaštite pojedinih kategorija nego što bi to trebalo da bude. Termin “pritvoriti” asocira na “pritvor”, a on govori o lišenju slobode. Taj termin bi morao biti znatno širi i obuhvatiti i lišenje slobode, i zadržavanje i pritvor. Ljudi koji imaju imunitet moraju biti više zaštićeni nego što je sada, sa formalno-pravnog stanovišta. Veliku pomoć u ovom dijelu je pružila praksa Evropskog suda za ljudska prava u nekim slučajevima hapšenja nosilaca pravosudnih funkcija, pri čemu Zaštitnik ne govori o poslednjim slučajevima, nego o onome što se dešavalo ranije. Otvara se pitanje da li je moguće lišiti slobode sudiju bez odobrenja Sudskog savjeta. Ne postavlja se samo pitanje odgovornosti policije, jer policija ne sprovodi sve radnje o kojima se ovdje govori, već ima i drugih organa koji učestvuju u postupcima. Saopštio je da su se u instituciji Zaštitnika vrlo često žrtvovali da noću dežuraju da bi dobili podatke iz različitih izvora kako bi događaje osvijetlili sa različitih aspekata, a prvenstveno misli na događaje u Pljevljima, Budvi i na Cetinju. Posebno je zahvalio građanima Crne Gore koji su im pružili svesrdnu pomoć u dobijanju odgovarajućih činjenica koje su im bile neophodne za postupanje. Kada se generalno govori o kvalitetu dokaza koji se nude i ocjeni tih dokaza od strane pravosudnih institucija, podsjetio je da je teško govoriti o dokazivanju jer video snimak ili takav način obezbjeđivanja dokaza koji može biti pribavljen nezakonitim putem nije jedini dokaz u sudskom postupku i sud procjenjuje u kojoj mjeri će prihvatiti navode. Kad je tortura u pitanju, postoje očigledne situacije koje su i njima pomogle da shvate šta se dešavalo u konkretnim situacijama, ali je postojalo i odbijanje saradnje od pojedinih lica koja su uspjeli da identifikuju kao potencijalne žrtve torture. Ohrabrio je sve građane koji imaju u posjedu takve informacije da im iste dostave, jer je to jedini način da budu prisutni svuda i postupaju u određenim predmetima. Takođe, pozivaju predstavnike Uprave policije na razgovor i izlažu im činjenice sa kojima raspolažu i zahtijevaju od njih činjenice kojima oni raspolažu, jer institucija Zaštitnika nije jednostrani sud nego institucija koja vrši kvazisudsku funkciju i ima zadatak da utvrdi sve činjenice

koje će pomoći u rasvjetljavanju određenog događaja i na osnovu toga utvrditi mišljenje. Svako javno okupljanje u Crnoj Gori je prilično veliki izazov i treba precizno definisati uslove javnih okupljanja, organizaciju, odgovornost, a sve treba da bude isključivo u funkciji obezbjeđivanja prava na mirno okupljanje svih građana Crne Gore. Kada Zaštitnik postupa u ovakvim predmetima, mnogo je više očekivanja nego što je realno moguće utvrditi činjenice i zadovoljiti sve, jer u tim predmetima uvijek je 50% nezadovoljnih.

Glasanje o Godišnjem izvještaju Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2020. godinu odloženo je za nastavak 22. sjednice, zakazan za 9. jun 2022. godine.

ČETVRTA TAČKA- POSEBAN IZVJEŠTAJ ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE „UTICAJ MJERA ZA SPREČAVANJE ŠIRENJA VIRUSA COVID-19 NA MENTALNO ZDRAVLJE DJECE U CRNOJ GORI“

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović je podsjetio da je Dopisom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore od 3. marta 2022. godine Skupštini Crne Gore dostavljen Poseban izvještaj „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece“, koji je Zaštitnik podnio Skupštini u skladu sa članom 48 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Podsjećanja radi, članom 48 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore propisano je „*Zaštitnik/ca može da podnese Skupštini poseban izvještaj, ako ocijeni da je to neophodno radi zaštite ljudskih prava i sloboda. Poseban izvještaj je dostupan javnosti.*”

Istakao je da je institucija Zaštitnika tokom 2021. godine u okviru Evropske mreže Ombudsmana za djecu (ENOC), uz podršku UNICEF-a, sprovela istraživanje o uticaju virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori. Zaštitnik je kroz analizu mentalnog zdravlja sakupio, direktno od djece i lica koja rade sa djecom, podatke o tome kako su određene mjere donesene tokom pandemije uticale na njihov životni standard, zaposlenje roditelja, zdravstveno stanje članova porodice, kvalitet obrazovanja i pristup obrazovanju, slobodno vrijeme i vrijeme za rekreaciju, njihovo emotivno stanje, strahove, stres i slično. Zaštitnik je kao posebne kategorije analizirao uticaj mjera na ranjive grupe i to: djecu sa smetnjama u razvoju, djecu bez roditeljskog staranja i djecu iz seoskih područja. Takođe, analizom je posebno tretirana pojava nasilja kako u porodici, tako i među vršnjacima.

Uvodne napomene o Posebnom izvještaju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore “Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori” dali su zaštitnik mr Siniša Bjeković i savjetnica Zaštitnika Duška Šljivančanin.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković je podsjetio da su u okviru Izvještaja o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2020. godinu imali poglavlje o uticaju pandemije kovida-19 na ljudska prava. Uticaj pandemije kovida-19 na djecu bio je posebno izražen, ne samo po pitanju njihovog fizičkog i psihičkog zdravlja, već i u pogledu ukupnog razvoja djeteta.

Savjetnica Duška Šljivančanin je saopštila da je istraživanje urađeno početkom 2021. godine, uz podršku UNICEF-a, u okviru Evropske mreže ombudsmana za djecu. Probleme sistema i izazove sa kojima se suočavamo kad su djeca u pitanju korona je samo stavila u prvi plan. Preporuke i zaključci ukazuju na slabosti našeg sistema, a ograničavajuće mjere su dodatno ukazale na te probleme. O mentalnom zdravlju djece razgovaralo se i u skupštinskom plenumu

prije nekoliko godina, a preporuke u ovom Izvještaju su gotovo identične sa tada datim preporukama. U Posebnom izvještaju prikazan je uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori, posmatrano kroz ostvarivanje prava na obrazovanje, slobodno vrijeme i kroz nasilje nad/među djecom. Obuhvatili su različite kategorije djece- djecu koja pohađaju I i II razred osnovne škole, djecu koja pohađaju VIII i IX razred osnovne škole i djecu koji pohađaju III i IV razred srednje škole. Kvalitativno istraživanje obuhvatilo je ranjive kategorije djece - djecu sa smetnjama u razvoju i djecu bez roditeljskog staranja. Posledice školske godine provedene u onlajn nastavi se osjećaju sada, a osjećaću se i narednih godina. Uz pohvale sistemu i Ministarstvu prosvjete što se u kratkom periodu organizovalo i prešlo na sistem onlajn nastave, ukazala je da ne postoji zakonom definisan pojam onlajn nastave što izaziva višestruke nejasnoće za djecu, njihove roditelje i nastavni kadar, kako u pogledu organizacije i realizacije obrazovno-vaspitnog rada, tako i načina izvođenja obrazovnog programa. Redovan nastavni proces je samo prebačen u onlajn nastavu, a mnoge nastavne jedinice se ne mogu izvoditi van učionice bez ozbiljne izmjene i adaptacije. Dovedena je u pitanje dostupnost obrazovanja za svu djecu. Iako se garantuje da je osnovno obrazovanje besplatno i svima dostupno, pod znakom pitanja je bilo koliko je dostupno, da li je svima jednako dostupno i kakav je kvalitet obrazovanja. Nedovoljna usklađenost postojećih nastavnih planova i programa, i pored određenih uputstava i preporuka da se prilagode onlajn modelu predavanja, stvorila je dodatni teret nastavnicima i učenicima i dovela do nejednačnosti u izvođenju nastave. Nijesu ni revidirani nastavni programi, što je opteretilo djecu. Roditelji su preuzeli veliki dio obrazovnog procesa na sebe i gotovo zamijenili učitelja u mnogim fazama, posebno kod učenika mlađe uzrasne dobi. Posledice obrazovnog procesa tokom pandemije već sada vidimo. Još uvijek nije revidiran nastavni program, časovi su skraćeni sa 45 na 30 minuta, a đaci su dosta toga propustili. Zbog izmijenjenih okolnosti, povećana je netrpeljivost među djecom i u porodici. Djeca su više od 80% dana provodila onlajn. Djeca sa smetnjama u razvoju su bila potpuno zaboravljena prilikom donošenja prvih mjera, ali je, na inicijativu Zaštitnika, to brzo ispravljeno. Realizovali su fokus grupe sa djecom bez roditeljskog staranja u Dječjem domu „Mladost“ u Bijeloj koja su imala potpuno drugačiji režim u odnosu na djecu opšte populacije, jer su dugi vremenski period bili potpuno izolovani. Vaspitači u Domu su istovremeno radili sa 15 djece. Djeca nemaju dovoljne, dostupne i adekvatne servise podrške ni u obrazovnom sistemu, jer je loše regulisana organizacija psihološko-pedagoških službi. Djeca imaju sve slojevitije probleme. U zdravstvenom sistemu nije najbolje regulisana podrška djeci i mladima. U okviru lokalnih samouprava nema servisa podrške koji bi podržavali djecu i tinejdžere u određenim životnim prilikama. Centri za socijalni rad su veoma slabih kapaciteta. Najviše se oslanjamo na obrazovni sistem, pa je potrebno ojačati psihološko-pedagoške službe i prosvjetne radnike. Važno bi bilo da se aktivnije bavimo mentalnim zdravljem djece, jer rana intervencija može prevenirati mnoge kasnije probleme. Očekuje da će nadležne institucije realizovati preporuke Zaštitnika.

U raspravi su učestvovali poslanici Miodrag Lekić i Jelena Božović.

Poslanik Miodrag Lekić je podsjetio da je institucija Zaštitnika korektor vlasti, a ne raspolaže sankcijama i represijom. Smatra da treba podržati preporuke Zaštitnika i zahtijevati od nadležnih institucija da ih realizuju.

Poslanica Jelena Božović smatra da su djeca mnogo propustila u svom obrazovanju tokom pandemije što će značajno uticati da njihov dalji život. Dobro je što se na sjednicama Odbora raspravlja o ovako važnim temama i što su prisutni predstavnici institucija koji treba da realizuju preporuke Zaštitnika u raznim oblastima. Važno je da se realizuju preporuke Zaštitnika kako bi se stanje u ovoj oblasti poboljšalo.

Glasanje o Posebnom izvještaju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore “Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori” odloženo je za nastavak 22. sjednice, zakazan za 9. jun 2022. godine.

Sjednica je prekinuta u 14 sati i 40 minuta, a nastavak sjednice na kojem će se glasati o dokumentima razmotrenim na 22. sjednici Odbora i o petoj tački Dnevnog reda zakazan je za 9. jun 2022. godine.

Nastavak 22. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode, održan 9. juna 2022. godine

Nastavak sjednice je počeo u 14 sati i 25 minuta.

Nastavkom sjednice je predsjedavao Jovan Jole Vučurović, predsjednik Odbora.

Nastavku sjednice su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: dr Albin Čeman, Miodrag Lekić, Jelena Božović, dr Vladimir Dobričanin, dr Srđan Pavićević i Genci Nimanbegu.

Nastavku sjednice nijesu prisustvovali članovi/ce Odbora: dr Halil Duković, Ivan Mitrović, Mevludin Nuhodžić, Vesna Pavićević i Amer Smailović.

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova „za”) podržao Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2021. godinu.

Na osnovu čl. 69 i 162 Poslovnika Skupštine Crne Gore Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore sa 22. i Nastavka 22. sjednice, održanih 8. i 9. juna 2022. godine podnosi Skupštini

IZVJEŠTAJ O RAZMATRANJU IZVJEŠTAJA O RADU ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE ZA 2021. GODINU

Odbor za ljudska prava i slobode na 22. i Nastavku 22. sjednice, održanim 8. i 9. juna 2022. godine, kao nadležni odbor, razmotrio je Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2021. godinu, koji je Skupštini Crne Gore podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore u skladu sa članom 47 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

U uvodnim napomenama Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore je informisao:

- da Skupština Crne Gore i prvenstveno, Odbor za ljudska prava i slobode pružaju veliku podršku instituciji Zaštitnika, što su pokazali u nizu prethodnih godina, jer su Skupština i Odbor bili prava podrška ne samo pozitivnim ocjenama o radu, nego i kritikama koje su trebale da doprinesu poboljšanju kvaliteta rada institucije Zaštitnika;

- da je 2021. godina bila turbulentna, sa dosta dešavanja u Crnoj Gori i da je zabilježen najveći broj pritužbi u radu (1.123 individualne pritužbe, 968 iz 2021. godine i 155 iz prethodne godine);

- da je od 968 predmeta primljenih u 2021. godini, 907 formirano po individualnim pritužbama (muškarci podnijeli 510, a žene 397 pritužbi), pet su podnijele nevladine organizacije, po sopstvenoj inicijativi formirano je 37 predmeta, devet po pritužbama djece i sedam predmeta po anonimnim pritužbama. Osim toga, 61 pritužbu su podnijele grupe građana i 14 druga pravna lica, isključujući nevladine organizacije;

- da je postupak okončan u 904 predmeta (80,50%) i to 753 predmeta iz 2021. godine i 151 predmet iz 2020. godine, pri čemu je ogroman priliv predmeta nastupio u posljednjem kvartalu 2021. godine, što zbog događaja koji karakterišu našu svakodnevicu, što zbog činjenice da se građani opredjeljuju da u tom periodu godine podnose najviše pritužbi;

- da su se pritužbe primljene u izvještajnoj godini odnosile na rad: državnih organa, organa državne uprave i drugih organizacija (241), sudova (112), Državnog tužilaštva (40), Uprave policije (104), javnih službi i drugih nosilaca javnih ovlaštenja (212), organa lokalne samouprave i lokalne uprave (45) i na rad organa, službi i nosilaca javnih ovlaštenja u drugim državama, privredna društva, druga pravna lica, preduzetnike i fizička lica (214);

- da je Zaštitnik u 304 predmeta uputio 399 urgencija, od čega je najviše zahtjeva za urgencijom upućeno Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu zdravlja, Vladi Crne Gore, Glavnom gradu Podgorica i Upravi policije, kao i Specijalnom državnom tužilaštvu, odnosno Ministarstvu unutrašnjih poslova;

- da od 904 predmeta po kojima je postupak okončan u 2021. godini, u 167 predmeta Zaštitnik nije bio nadležan za postupanje, u 95 predmeta nijesu postojale procesne pretpostavke za postupanje, u 83 predmeta postupak je okončan upućivanjem na druga pravna sredstva, u 504 slučaja predmeti su okončani nakon sprovedenog ispitnog postupka, a u 55 slučajeva postupak je sproveden spajanjem predmeta;

- da je u 235 slučajeva ili 25,99% utvrđeno da postoji povreda prava, od čega je u 111 slučajeva povreda otklonjena tokom ispitnog postupka i postupak je obustavljen, što je najveći uspjeh svake institucije ombudsmanskog tipa kada odgovorna vlast pokaže spremnost da povredu otkloni tokom samog postupka i kad ombudsman na taj način zadrži svoj autoritet, a građanin bude zadovoljan;

- da je u 54 slučaja Zaštitnik ukazao na propuste organa javne vlasti u cilju preventivnog djelovanja, kako se u budućem radu ne bi ponovili propusti u postupanju koji bi mogli dovesti do povrede ljudskih prava i sloboda;

- da su u predmetima u kojima je postupak okončan u izvještajnoj godini podnosioci pritužbi ukazivali na: povredu prava na pravično suđenje (87), ostala građanska prava (275), ekonomska, socijalna i kulturna prava (204), prava djeteta (165) i na zabranu diskriminacije (173);

- da je nakon sprovedenog ispitnog postupka u 124 predmeta Zaštitnik uputio 343 preporuke nadležnim organima i ustanovama, od čega su ispunjene 163 preporuke (47,52%), nije istekao rok za realizaciju 51 preporuke (14,86%), djelimično je ispunjeno 12 preporuka (3,49%), u kontinuitetu se sprovodi 25 preporuka (7,28%) i nijesu ispunjene 92 preporuke (26,82%);

- da je u oblasti zaštite ljudskih prava u domenu uprave, Zaštitnik u 2021. godini primio 255 pritužbi i imao je 36 prenijetih predmeta. Ovu oblast karakteriše nastavak kompleksnosti predmeta, kako sa stanovišta činjeničnog, tako i sa stanovišta materijalnog prava, a postupak u svim predmetima iz 2020. u ovoj oblasti je okončan;

- iako je institucija Zaštitnika prepoznata kao institucija kojoj građani mogu da se obrate, ipak se može zaključiti da znanje građana o nadležnostima institucije Zaštitnika nije na zadovoljavajućem nivou, o čemu svjedoči veliki broj predmeta u kojima se Zaštitnik oglasio nenadležnim i u kojima nije mogao postupiti. Po pojedinim pritužbama Zaštitnik nije postupao jer nijesu ispunjene osnovne zakonom definisane pretpostavke za postupanje. Veoma značajan segment postupanja u oblasti javne uprave čini savjetodavna, odnosno pravna pomoć, a još uvijek imaju posla sa neukim strankama. U većem broju podnijetih pritužbi nije naveden organ na koji se stranke žale, pa Zaštitnik u dopunskom izjašnjenju ili razgovoru sa strankama doprinosi da se takve pritužbe dopune i kompletiraju i da se postupak sprovede u skladu sa zakonskim ovlaštenjima. Određeni broj pritužbi podnjet je na rad privrednih društava i privatnih lica i u tim predmetima građani su, budući da Zaštitnik nije imao mandat za postupanje, upućivani na pravna sredstva koja bi trebalo da iskoriste u cilju zaštite svojih prava ili su spisi predmeta dostavljani nadležnim organima;

- da je i u ovoj izvještajnoj godini nastavljen trend porasta broja pritužbi vezanih za rad i odlučivanje komisija za povraćaj imovine i obeštećenje, kao i područnih jedinica Uprave za nekretnine, jer je u ovim predmetima, kao i u godini ranije, identifikovan problem dugog trajanja postupaka i nekorisćenje zakonske mogućnosti od strane drugostepenih organa, kao i Upravnog suda Crne Gore, da sami riješe upravnu stvar;

- da je saradnja sa određenim organima i dalje na zadovoljavajućem nivou, uz pojedine izuzetke i sporadične predmete u kojima je saradnja izostala, pa je, primjera radi, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta tek u posljednjem kvartalu 2021. godine počelo da ispunjava obaveze po pitanju zahtjeva Zaštitnika. Takođe, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove u određenom broju predmeta nije dostavila izjašnjenja, pa se Zaštitnik obraćao organima koji vrše nadzor nad ovim institucijama;

- da je intencija Zaštitnika bila i ostaće da se približavaju organima državne uprave kako bi djelovali proaktivno i preventivno;

- da je u pogledu rada inspekcijskih službi, iako je Zaštitnik zapazio njihov aktivniji i uspješniji rad, neophodno proaktivnije djelovanje. Nedovoljan broj inspektora i veliki broj predmeta otežavao je rad inspekcija i to je, po njihovim navodima, jedan od razloga zašto dovoljno ne postupaju po službenoj dužnosti i u određenim slučajevima blagovremeno ne preduzimaju radnje iz svoje nadležnosti. Zaštitnik smatra bitnim ukazati da nadzorna uloga organa javne vlasti stavlja pred organe koji sprovode inspekcijski nadzor posebnu odgovornost da obezbijede poštovanje zakona i da svojim načinom rada spriječe “izigravanje zakona” od strane nadziranih subjekata. Pravilno i potpuno utvrđivanje i ocjena svih činjenica od kojih zavisi ishod vršenja inspekcijskog nadzora, uslov je za pravilno, savjesno, djelotvorno i pravično obavljanje ovog posla;

- da je u 24 predmeta u kojima je utvrđena povreda prava dato 60 preporuka u oblasti uprave i pravosuđa, od čega je ispunjeno 26 preporuka (43,33%), dok je 25 preporuka ostalo nerealizovano (41, 6%), a za devet preporuka nije bio istekao rok za realizaciju;

- da Zaštitnik svoja mišljenja izrađuje na način kojim se prvo identifikuje povreda na koju se ukazuje i na koju se implicira pritužbom, a iz svakog njihovog mišljenja proizilazi odgovarajući standard vezan za standarde definisane Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda;

- da je primijećeno i dugo trajanje upravnih postupaka. Kao što je Evropski sud za ljudska prava u određenim situacijama rezonovao, postoji mogućnost da i prije nego što dođe do sudskog postupka bude ugroženo načelo suđenja u razumnom roku, jer se dugim trajanjem upravnih postupaka pristup sudu i suđenje u razumnom roku obesmišljavaju prije nego suđenje i počne. Takođe, od strane vijeća pred kojima se rješavaju tužbe za pravično zadovoljenje već je donijeta odluka iz koje proizilazi da i postupak koji dugo traje u upravnom postupku može biti povreda tog načela i u kojem je Vrhovni sud Crne Gore konstatovao da je povreda postojala i za to odredio odgovarajuću naknadu, odnosno pravično zadovoljenje;

- da određena zakonska rješenja organima javne vlasti ne dozvoljavaju polemisanje sa odlukom neposredno višeg organa, već zahtijevaju da u punoj mjeri postupaju u skladu sa njegovim nalazima i uputima, jer drugačije postupanje može obesmisлити zaštitu prava i interesa građana. Takođe, evidentno je da ni neposredno viši organ nije koristio svoje zakonske mogućnosti da u određenim pravnim stvarima meritorno odluči u onim situacijama kada očito nije bilo riječi o bitnim povredama pravila postupka koji bi ga spriječili da postupi po zakonu. Istrajavanje u vraćanju predmeta na ponovni postupak, pri tom kada je više nego očigledno da prvostepeni organ donosi odluke na čije je propuste i nepravilnosti više puta ukazivano, predmetni postupak čini iluzornim za podnosioc pritužbe;

- da generalno svijest o ljudskim pravima nije zaživjela u svim organima državne uprave, što će koštati državu Crnu Goru, uz dužno poštovanje institucija koje sve ovo shvataju ozbiljno;

- da je primijećen i nedostatak obrazloženja odluka, odnosno akata koji se donose u upravnim postupcima što ostavlja utisak proizvoljnosti i samovolje kod odlučivanja i donošenja odluke. Takođe, nedostatak obrazloženja nužno vodi i odugovlačenju postupka, jer isti prouzrokuje poništaj ili ukidanje takve odluke;

- kada je riječ o pravu na mirno uživanje imovine, Zaštitnik je više puta u godišnjim izvještajima izvještavao o problemu vraćanja imovine vlasnicima, odnosno neprihvatljivo dugom trajanju postupaka po zahtjevima za povraćaj i obeštećenje oduzete imovine. Na osnovu postupanja po pritužbama zapaženo je da u nekim predmetima postupci traju više od 15, 16, pa čak i 17 godina i isti još uvijek nijesu okončani, što je zabrinjavajuće. Izjava da nijesu formirane nove komisije za povraćaj i obeštećenje, a da su prethodne rasformirane ne može biti opravdanje za državu, a posebno ne zadovoljenje stranke koja dugi niz godina pokušava da ostvari svoje na zakonu zasnovano pravo;

- da je Zaštitnik imao u radu dosta predmeta iz oblasti zdravstvene zaštite, jer su postojale manjkavosti u procedurama, a posebno u obavještenjima građana koji su podnosili zahtjeve za ostvarivanje pojedinih prava;

- da u Crnoj Gori postoji relativno slaba svijest o ekologiji i mehanizmima poput ekološke tužbe, kao i da podaci državnih organa o zaštiti životne sredine moraju biti dostupni građanima;

- da u dijelu koji se tiče pravosuđa, u 2021. nije bilo pritužbi na rad notara, medijatora i Notarske komore, a identifikovani problemi u odnosu na rad sudova identični su onima koji su prepoznati prethodnih godina;

- da se Ustavni sud ove godine oglasio dopisom koji je podnio instituciji Zaštitnika navodeći da oni ne prihvataju nadležnost Zaštitnika i da ne žele učestvovati u tim postupcima iz razloga što smatraju da je to poseban sud i da je jedina instanca koja može vršiti kontrolu nad tim sudom Evropski sud za ljudska prava. Prethodnih godina takva praksa nije postojala i nadležnost Zaštitnika je bila prihvaćena. Zaštitnik nikada nije ulazio u meritorni rad Ustavnog suda, niti su se miješali u njihov rad, već su dobijali pritužbe građana koje su se ticale dužine trajanja postupka pred Ustavnim sudom. Ovaj problem treba riješiti na nivou zakonodavne inicijative ili izmjene Ustava koja ne samo da je nužna, nego je *sine qua non* poštovanja ljudskih prava i sloboda, zbog mnogih stvari uključujući i nedostatak definicija i standarda koji tom pravnom aktu nedostaju;

- da su se pritužbe građana u odnosu na rad sudova odnosile pretežno na ispitivanje pravilnosti i zakonitosti sudskih odluka donijetih u parničnom, krivičnom i prekršajnom postupku, u manjem broju na upravni spor, stečajni i izvršni postupak. U ovim predmetima Zaštitnik je ukazivao na svoju nenadležnost, jer Zaštitnik prati isključivo tri kategorije: dugo trajanje sudskih postupaka, zloupotrebu procesnih ovlašćenja i neizvršavanje sudskih odluka;

- da se smanjio broj pritužbi na predugo trajanje sudskih postupaka, a na neizvršavanje sudskih odluka Zaštitnik je ukazivao godinama;

- kada je u pitanju oblast torture, prethodne godine Zaštitnik je imao dobru saradnju sa službama bezbjednosti i preporuke date u tom periodu prihvaćene su od strane službi bezbjednosti. Imali su dobru međusobnu komunikaciju i održali dosta obuka za pripadnike službi bezbjednosti. U jednom broju predmeta ukazano je na incidente koji se tiču zloupotrebe policijskih ovlašćenja. Posebno se mora raditi na otklanjanju negativne solidarnosti između pripadnika Uprave policije, a naročito u situacijama kada je povreda očigledna i o tome postoji video materijal;

- da je jedan broj predmeta bio vezan za događaje na Cetinju, 4. i 5. septembra 2021. i da je u odnosu na pomenuta dešavanja Zaštitnik formirao 27 predmeta, od čega se 21 predmet odnosio na upotrebu hemijskih sredstava, jedan na prekoračenje ovlašćenja, dva na ograničenje slobode kretanja, dva na uništenje i oštećenje tuđe stvari i jedan na pravo na informisanje. U određenom broju predmeta već su donijeli odluke, a u dijelu predmeta koji su se odnosili na upotrebu hemijskih sredstava građani su tražili da se utvrdi uticaj tih hemijskih sredstava na zdravlje, pa su se iz institucije Zaštitnika obratili stručnjacima za tu oblast od kojih očekuju stručno mišljenje. Njihova ambicija je bila da angažuju strane eksperte, ali za to nijesu imali novca, pa su angažovali dva domaća eksperta;

- da su se pritužbe na Upravu za izvršenje krivičnih sankcija ticale prava na zdravstvenu zaštitu (6); zabranu mučenja i surovog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (2), prava djeteta (1), na odluke sudova i drugih organa i na druga prava ili zakonom predviđene mogućnosti lica lišenih slobode, kao što su uslovni otpust, reklasifikacija, korišćenje zavodskih i vanzavodskih povoljnosti, razvrstavanje po sobama, premještanje u drugu zatvorsku jedinicu, prekid izdržavanja kazne, odsustvo radnog angažovanja i ostvarivanje kontakata sa porodicom;

- da se od ukupno 40 podnijetih pritužbi povodom povrede nekog prava, odnosno mogućnosti ostvarivanja određenih zahtjeva i benefita, 15 odnosilo na nedostatak radnog angažovanja. S obzirom na statistiku i podatke UIKS-a koji pokazuju da je radno angažovano manje od polovine lica (48%) koja kaznu izvršavaju u Zatvoru za duge kazne, neophodno je dodatno uložiti napore i organizovati radno angažovanje zainteresovanih zatvorenika. Zatvorenici se i dalje žale na predugo čekanje specijalističkih pregleda i ukazuju na probleme u komunikaciji sa psihijatrom u zatvoru. Neophodna su i materijalna ulaganja radi poboljšanja uslova smještaja u UIKS-u, naročito u jednom dijelu Istražnog zatvora, što mora da bude

predmet pažnje posebno u dijelu koji ne zahtijeva veća finansijska sredstva, poput održavanja higijene i pristupa svježem vazduhu. U odnosu na rad Specijalne bolnice za psihijatriju u Kotoru, Zaštitnik je postupao u jednom predmetu;

- da je u Sektoru koji se tiče prava djeteta, mladih i socijalne zaštite u izvještajnoj godini u radu bilo 216 predmeta primljenih u 2021. godini i 17 predmeta iz 2020. koji su okončani početkom 2021, tako da je ukupno okončano 210 predmeta (90%);

- da u Crnoj Gori nema drastičnog kršenja prava djeteta, ali postoji nejednakost u pristupu i ostvarivanju prava djece. Razlike se uočavaju u zavisnosti od toga gdje dijete živi, tako da su izraženije u sjevernom regionu u odnosu na južni i centralni dio, a takođe je ogroman disparitet u odnosu selo-grad zbog čega se ozbiljno treba posvetiti populacionoj politici da bi se zaštila prava djeteta, a ne određene socijalne kategorije;

- da se oko trećine djece nalazi u zoni siromaštva, što zahtijeva reakciju države;

- da ozbiljni problemi postoje i po pitanju mentalnog zdravlja djece, a posebno su izraženi problemi kod djece sa autizmom;

- da su problemi u obrazovanju djece dodatno produbljeni tokom pandemije kovida-19 i da digitalno okruženje i onlajn svijet predstavljaju poseban izazov za djecu;

- da su problemi u Dječjem domu "Mladost" u Bijeloj eskalirali tokom pandemije i da se mora voditi računa o potrebnom broju zaposlenih u toj ustanovi, ali i specifičnim znanjima neophodnim za rad sa djecom;

- kada je riječ o diskriminaciji, tokom 2021. bilo je 246 predmeta, što govori o porastu broja predmeta u ovoj oblasti, a postupak je okončan u 173 predmeta;

- da se pripremaju izmjene Zakona o zabrani diskriminacije, uz ocjenu da se po prvi put ovom problemu prišlo na životan i visoko stručan način;

- da je u protekloj godini zabilježen čitav spektar zakonodavnih inicijativa, poput Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom vaspitanju i obrazovanju, Zakona o zdravstvenom osiguranju, Zakona o obeštećenju bivših korisnika naknada po osnovu rođenja troje ili više djece koje je trebalo provjeriti sa stanovišta zaštite od diskriminacije;

- da u Sektoru za zaštitu od diskriminacije, zahvaljujući podršci Savjeta Evrope i Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, imaju i najrazvijeniju međunarodnu saradnju;

- da je još uvijek prisutna diskriminacija po osnovu invaliditeta u brojnim oblastima, poput obrazovanja i zdravstva, a posebno je izražen problem pristupačnosti objektima u javnoj upotrebi zbog čega su i ukazivali na obavezu inspekcije da proaktivno djeluje ako ne za objekte za koje se ne može izvršiti razumna adaptacija, onda za objekte koji se grade;

- da su u fokusu Zaštitnika još tri vulnerabilne grupe- žene koje su još uvijek podređene u brojnim oblastima uključujući i političku participaciju, posebno u pogledu dostupnosti javnih i rukovodećih funkcija, žene u periodu materinstva i žene žrtve nasilja u porodici. Žene u seoskim područjima su apsolutno marginalizovane;

- da Inicijativa za izmjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici još uvijek nije realizovana;

- da pripadnici LGBTIQ populacije imaju brojne probleme koji se tiču psihičke i fizičke sigurnosti i nedostatka hormonske terapije u postupku transformacije, kao i da se kasni u donošenju podzakonskih akata za Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola;

- da Zaštitnik ove godine obilazi sva romska naselja kako bi prikupio detaljne informacije o njihovom položaju i da je Zaštitnik ranije uputio inicijativu za izmjenu Zakona o izboru odbornika i poslanika kako bi se po principu afirmativne akcije obezbijedilo predstavljanje Roma u Skupštini i

- da su identitetska pitanja u Crnoj Gori i dalje na površini, ali da se u posljednje vrijeme u političkom diskursu smanjuju tenzije i korišćenje uvredljivog govora, koji je, s druge strane, na društvenim mrežama i portalima sve prisutniji.

Nakon uvodnih napomena predstavnika predlagača i rasprave, Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova “za”) podržao Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2021. godinu i odlučio da predloži Skupštini da, saglasno članu 162 stav 2 Poslovnika Skupštine, donese sledeći

ZAKLJUČAK

1. Prihvata se Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2021. godinu.
2. Skupština Crne Gore je saglasna sa zaključkom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore da je u 2021. godini bilo izazova za ostvarivanje ljudskih prava i sloboda građana i očuvanje demokratskih standarda i principa u pojedinim oblastima. Generalno posmatrano, ljudska prava i slobode ipak su poštovana u zadovoljavajućoj mjeri, odnosno nije primijećeno masovno i sistematsko ugrožavanje i kršenje ljudskih prava. Međutim, u pojedinačnim slučajevima bilo je ozbiljnih propusta u radu sistema javne uprave koji su građanima uzrokovali brojne probleme i komplikacije u ostvarivanju prava i sloboda, pa se nijedan pojedinačni slučaj kršenja ne smije relativizovati i zanemarivati, a podnosiocima pritužbi se moraju pružiti adekvatni mehanizmi zaštite.
3. Skupština upućuje pohvale instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore jer su u 2021. godini u kojoj je zabilježen najveći broj predmeta u radu (1.123), uspjeli da riješe 80,50% predmeta.
4. Imajući u vidu da je 2021. godinu obilježila pandemija prouzrokovana virusom COVID-19 koja je izmijenila živote mnogih građana kako u ekonomskom, socijalnom i egzistencijalnom smislu, tako i u pogledu ostvarivanja ljudskih prava i da su nastale okolnosti stvorile situaciju koja je dovela do aktiviranja pozitivne obaveze države da zaštiti fundamentalna ljudska prava, istovremeno uvodeći određene mjere kojima se neminovno nametnulo ključno pitanje da li je istima došlo do kršenja brojnih prava i sloboda koje štiti Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Skupština pohvaljuje Zaštitnika koji je u okolnostima krize svoje kapacitete usmjerio na pomoć građanima kako bi u najvećoj mogućoj mjeri mogli da ostvare svoja prava.
Skupština ocjenjuje da je takva usmjerenost Zaštitnika rezultirala porastom povjerenja građana u rad Institucije i najvećim brojem pritužbi u radu ove Institucije.
5. U 2021. godini institucija Zaštitnika je u oblasti ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava imala u radu 204 predmeta, u oblasti prava djeteta, mladih i socijalne zaštite 165 predmeta, u oblasti zabrane diskriminacije 173 predmeta, u oblasti ostalih građanskih prava 275, dok je u oblasti prava na pravično suđenje bilo 87 predmeta.
Skupština ocjenjuje da državni organi i organi javne uprave prepoznaju značaj ljudskih prava i svoju obavezu i interes da sarađuju sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda o čemu svjedoči podatak da je u 2021. godini povreda prava otklonjena tokom ispitnog postupka u 111 od 235 slučajeva u kojima je utvrđeno da postoji povreda prava, što svjedoči o nastavku saradnje Zaštitnika sa državnim organima, organima državne uprave, organima lokalne samouprave i lokalne uprave, javnim službama i drugim nosiocima javnih ovlašćenja prilikom postupanja po zahtjevima Zaštitnika i njihovoj spremnosti da sami otklone nepravilnosti koje bi mogle dovesti do povrede ljudskih prava i sloboda, a što generalno predstavlja i najveći uspjeh svake institucije ombudsmanskog tipa kada odgovorna vlast pokaže spremnost da povredu otkloni tokom samog postupka i kad ombudsman na taj način zadrži svoj autoritet, a građanin bude zadovoljan.
S druge strane, zabrinjava podatak da je u 2021. godini zabilježen i najveći broj predmeta (304) u kojima je Zaštitnik upućivao urgencije, kao i najveći broj upućenih urgencija (399).

6. Skupština je saglasna sa ocjenom Zaštitnika da sistem javne uprave treba da bude transparentniji i pristupačniji svim građanima, odnosno da javna uprava mora biti dobro organizovana i pripremljena za poštovanje ljudskih prava i sloboda i stvaranje mogućnosti za ostvarivanje ovih prava. Takođe, potrebno je stvoriti ambijent za jednostavniju, bržu i efikasniju komunikaciju građana i uprave, prije svega kroz preduzimanje mjera u cilju unapređenja efikasnosti rada organa u rješavanju upravnih predmeta i punu primjenu zakonske obaveze organa da razmjenjuju podatke iz službenih evidencija, kako bi se poboljšala efikasnost i ekonomičnost postupka.
7. Imajući u vidu da je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore u 2021. godini u 124 predmeta dao mišljenja sa 343 preporuke nadležnim organima i drugim subjektima za otklanjanje utvrđenih povreda prava, Skupština poziva nadležne organe da blagovremeno pristupe realizaciji datih preporuka.
8. Skupština Crne Gore podržava preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore date u oblasti uprave i pravosuđa, zaštite od torture, prava djeteta, mladih i socijalne zaštite i zaštite od diskriminacije, ranjivih grupa i rodne ravnopravnosti.
9. Skupština zaključuje da se u odnosu na oblast uprave, kao i prethodnih godina, građani žale na sporost, neefikasnost i teškoće u ostvarivanju prava pred organima državne uprave, lokalne samouprave, lokalne uprave, ustanova i drugih subjekata koji vrše javna ovlašćenja, da se građani osjećaju nejednaki pred zakonom, da se o njihovim pravima ne odlučuje u zakonskom roku i da usled sporosti administracije otežano ostvaruju svoja prava. Takođe, organi javne uprave još uvijek u dovoljnoj mjeri ne obezbjeđuju efikasnu zaštitu prava i na zakonu zasnovanih interesa fizičkih i pravnih lica, pa su i dalje česti slučajevi u postupanju i praksi organa javne uprave koji nijesu u skladu sa principima dobre uprave.
10. Kada je riječ o pravosuđu, Skupština je upoznata da su pravosudni organi - sudovi i državna tužilaštva u toku trajanja ispitnog postupka pred Zaštitnikom u 24 predmeta, po prijemu zahtjeva za izjašnjenje na navode podnosilaca pritužbi, uočili propuste koji su doводili do kršenja prava građana i obavijestili Zaštitnika da su te propuste, odnosno povrede u međuvremenu otklonili, što je za pohvalu.
11. Skupština smatra značajnom konstataciju da sudovi prepoznaju važnost primjene standarda Evropskog suda za ljudska prava u postupcima u skladu sa zahtjevom i garancijama za poštovanje suđenja u razumnom roku, primjenom djelotvornih pravnih sredstava za ubrzanje postupka, što ukazuje na blagovremenost i ažurnost u postupanju i radu na predmetima, u skladu sa procesno-pravnim garancijama utvrđenim nacionalnim zakonodavstvom. Takođe, Skupština je informisana da po pitanju neizvršenja sudskih odluka Zaštitnik konstatuje blagovremennost sudova u postupanju po presudama Ustavnog suda Crne Gore što je od značaja za cjelishodnu i blagovremenu zaštitu ljudskih prava i sloboda utvrđenih Ustavom Crne Gore i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. S druge strane, po pitanju izvršavanja pravosnažnih sudskih presuda u stečajnom postupku, Zaštitnik konstatuje da se povreda prava po ovom osnovu ponavlja, što ukazuje na nužnost blagovremenog odgovora države, kako bi se izbjegla eventualna odgovornost na nivou garancija, zaštite i odgovornosti države na međunarodnom planu, kao Visoke strane ugovornice Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Kada je riječ o nadležnosti u pogledu zloupotrebe procesnih ovlašćenja, imajući u vidu ograničenu nadležnost Zaštitnika u pogledu ispitivanja zakonitosti sudskih odluka i postupanja sudija, konstatuje se da se primjenjivost odredbe može odnositi izuzetno i rijetko na postupke koji su u toku i to u izuzetnim situacijama - očigledne grube zloupotrebe procesnih ovlašćenja u praksi.

12. Skupština podržava preporuke Zaštitnika upućene Tužilačkom savjetu da ažurno i djelotvorno postupuje u predmetima po pritužbama na rad državnih tužilaca i rukovodilaca državnog tužilaštva i da pažljivije razmatra eventualnu odgovornost državnih tužilaca po uložnim pritužbama na njihov rad, posebno u situacijama očiglednog nepoštovanja rokova i ukoliko se takvo postupanje ponavlja. Takođe, Skupština podržava preporuke Zaštitnika upućene Državnom tužilaštvu da ažurno postupuje u predmetima formiranim po krivičnim prijavama, posebno iz nadležnosti Specijalnog državnog tužilaštva, da u predmetima finansijske istrage postupak sporovodi u skladu sa odredbom člana 21 Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću i da u postupku izviđaja, postupak lišenja slobode sprovodi u skladu sa pravnim standardima Evropskog suda za ljudska prava, izloženim posebno u predmetu „Asanović protiv Crne Gore“.
13. Skupština konstatuje da je u oblasti prava lica lišenih slobode u 2021. godini najviše pritužbi podnijeto na rad Uprave policije, dok je prethodne godine bilo najviše pritužbi na rad Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Smanjenju pritužbi na rad Uprave za izvršenje krivičnih sankcija za nešto više od 50% doprinijela je sve jača uloga Zaštitnika i redovno prisustvo predstavnika Institucije u UIKS-u, kako u preventivnom, tako i u reaktivnom mandatu Institucije. Skupština je upoznata da je struktura pritužbi u izvještajnoj godini promijenjena u odnosu na raniji period, na šta je uticala epidemiološka situacija u državi, pa su se uglavnom odnosile na nezadovoljstvo odlukama sudova i drugih organa, ostvarivanje prava na posjete rodbine i ostvarivanje kontakta sa njima, kao i na zdravstvenu zaštitu.
14. Skupština je upoznata da je Zaštitnik formirao 27 predmeta u vezi sa događajima na Cetinju od 4. i 5. septembra 2021. godine, od čega se 21 predmet odnosio na upotrebu hemijskih sredstava, jedan na prekoračenje ovlašćenja, dva na organičenje slobode kretanja, dva na uništenje i oštećenje tuđe stvari i jedan na pravo na informisanje. U određenom broju predmeta Zaštitnik je donio odluke, a u dijelu predmeta koji su se odnosili na upotrebu hemijskih sredstava građani su tražili da se utvrdi uticaj tih hemijskih sredstava na zdravlje, pa su se iz institucije Zaštitnika obratili domaćim stručnjacima za tu oblast od kojih očekuju stručno mišljenje.
15. Skupština ocjenjuje da je 2021, kao i 2020. godina, protekla u znaku pandemije virusa COVID-19, koja je doprinijela da siromaštvo, ugroženost i nejednakost velikog broja porodica i djece još više dođe do izražaja. Skupština ocjenjuje da su prava djece na različite načine ograničena, naročito djece koja žive u teškim socio-ekonomskim uslovima, djece iz romske zajednice, djece bez roditeljskog staranja, djece sa smetnjama u razvoju, djece u seoskom području i djece u uličnoj situaciji izloženoj prosjačenju, a posebno zabrinjava podatak da svako treće dijete u Crnoj Gori živi u riziku od siromaštva. Stoga je potrebno ulaganje dodatnog napora, znanja i sredstava kako bi se broj porodica i djece koji žive u riziku od siromaštva smanjio.
16. S obzirom da onlajn model nastave još uvijek nije normativno regulisan, Skupština ocjenjuje da je neophodno definisati ovaj vid nastave u nacionalnom zakonodavstvu i uspostaviti standard koji taj oblik nastave mora zadovoljiti, u skladu sa uzrastom djeteta i individualnim kapacitetima, kao i da je potrebno obezbijediti svoj djeci tehničke mogućnosti i pristup internetu.
17. S obzirom da je tokom 2021. godine zabilježen najveći broj predmeta u radu Sektora za zaštitu od diskriminacije, ranjivih grupa i rodne ravnopravnosti od osnivanja institucije Zaštitnika kao institucionalnog mehanizma za zaštitu od diskriminacije i da je od ukupno 246 predmeta okončano 173, od čega je u 36 predmeta data 71 preporuka različitim subjektima, a da opšte nepoznavanje

pravnog pojma diskriminacije instituciju Zaštitnika stavlja u položaj pružaoca besplatne pravne pomoći kada su u pitanju kriterijumi procesne i materijalne prihvatljivosti pritužbi kojima se traži zaštita od diskriminacije, što predstavlja dodatan angažman stručnog kadra, Skupština pozdravlja planirane aktivnosti Zaštitnika u 2022. godini koje će podrazumijevati pojačano promotivno i edukativno djelovanje prema grupama u riziku od diskriminacije i snaženje na pokretanje postupaka pravne zaštite, kroz saradnju sa organizacijama civilnog društva i boravak u lokalnim zajednicama.

18. Skupština Crne Gore će preko nadležnog Odbora za ljudska prava i slobode, u okviru kontrolne i nadzorne uloge, pratiti realizaciju ovog Zaključka.
19. Skupština će Zaključak dostaviti Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvu pravde, Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu evropskih poslova i Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori.

Za izvjestioca Odbora na sjednici Skupštine određen je poslanik dr Srđan Pavićević, član Odbora.

Povodom razmatranja Izvještaja o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period 1. januar-31. jul 2021. godine Odbor za ljudska prava i slobode sa 22. i Nastavka 22. sjednice, održanih 8. i 9. juna 2022. godine podnosi

IZVJEŠTAJ O RAZMATRANJU IZVJEŠTAJA O ZAŠTITI OD DISKRIMINACIJE SA STANOVIŠTA DJELOVANJA INSTITUCIJE ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE ZA PERIOD OD 1. JANUARA DO 31. JULA 2021. GODINE

Odbor za ljudska prava i slobode, u okviru kontrolne uloge Parlamenta, u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore, na 22. i Nastavku 22. sjednice, održanim 8. i 9. juna 2022. godine, na kojoj su, pored poslanika, članova Odbora, u skladu sa članom 67 Poslovnika Skupštine Crne Gore, učestvovali: mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Nerma Dobardžić, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Mirjana Radović, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Duška Šljivančanin, savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Aleksandra Popović, generalna direktorica u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, mr Bojan Božović, državni sekretar u Ministarstvu pravde, Dragoslav Šćekić, ministar zdravlja, Radovan Nikolić, savjetnik u Ministarstvu zdravlja, Zejnel Klimenta, državni sekretar u Ministarstvu prosvjete, Zoran Brđanin, direktor Uprave policije, Dragan Gorović, v. d. pomoćnika direktora Uprave policije i rukovodilac Sektora policije opšte nadležnosti, Vida Radomirović, viša policijska savjetnica u Odjeljenju za analitiku i unapređenje rada policije, Rade Vojvodić, v. d. direktora Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, Nebojša Janković, portparol Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, Friederike Wunschmann, savjetnica za vladavinu prava i evropske integracije u Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Nela Krnić, koordinatorka Programa za monitoring prava djeteta u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Nada Đurović-Martinović, koordinatorka Programa dječje zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Anjet Lanting, savjetnica UN za ljudska prava i Pavle Čupić, pravni savjetnik u NVO „Građanska alijansa“,

polazeći od navoda iz Izvještaja Evropske komisije za Crnu Goru za 2021. godinu:

„Temeljna prava

Po pitanju temeljnih prava, Crna Gora u velikoj mjeri ima zakonodavni i institucionalni okvir i nastavlja da ispunjava obaveze predviđene u međunarodnim instrumentima i zakonodavstvu za zaštitu ljudskih prava. Međutim, ostaju izazovi u djelotvornoj implementaciji. Efikasnost istraga prekomjerne upotrebe sile od strane organa za

sprovođenje zakona i zločina iz mržnje treba dalje da se poboljša. Vulnerabilne grupe, uključujući Rome i Egipćane i osobe s invaliditetom i dalje prolaze kroz višestruke oblike diskriminacije i poteškoća u ostvarivanju svojih prava u upravnim i sudskim postupcima. Žene su i dalje u neravnopravnom položaju kada je riječ o učešću u političkom i javnom životu i pristupu zaposlenju i ekonomskim prilikama. Rodno zasnovano nasilje i nasilje nad djecom ostaje predmet za ozbiljnu brigu. Nastavio se rast incidenata napada baziranih na etničkoj ili rasnoj pripadnosti, zločina iz mržnje i govora mržnje. Crna Gora je samo dijelom ispunila prošlogodišnje preporuke. Pristup pravdi, naročito za vulnerabilne grupe i dalje treba poboljšati. Izmjene i dopune Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja iz 2019. godine usvojene su u januaru 2021. godine.

U predstojećoj godini, Crna Gora treba naročito da:

- implementira ključne neispunjene preporuke tijela za monitoring Ujedinjenih nacija (UN) i Savjeta Evrope (SE);*
- poboljša zakonski i institucionalni okvir da obezbijedi bolji pristup pravdi, procesna prava i besplatnu pravnu pomoć za žrtve kršenja ljudskih prava i krivičnih djela, naročito protiv djece, žena, manjina, uključujući Rome i Egipćane i osobe s invaliditetom;*
- završi usaglašavanje sa pravnom tekovinom EU u oblasti zaštite podataka i poboljša kapacitet, profesionalizam i nezavisnost Agencije za zaštitu podataka i pristup dokumentima.“*

*“U oblasti **zabrane diskriminacije**, nacrt Izmjena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije tek treba završiti da bi se obezbijedilo da je u potpunosti usklađen sa odredbama EU. Kapaciteti Ombudsmana kao tijela za borbu protiv diskriminacije su se poboljšali i kancelarija Ombudsmana ima potrebne kompetencije da rješava pritužbe u slučajevima diskriminacije. Međutim, ukupni institucionalni okvir ostaje nedovoljno pripremljen za rješavanje porasta višestrukih oblika diskriminacije, naročito u kontekstu krize kovid-19. Tokom 2020. godine, Kancelarija ombudsmana primila je 220 pritužbi na diskriminaciju (tokom 2019. godine bilo ih je 141) i 55 pritužbi koje su se odnosile na pitanja rada i zapošljavanja. Sudski predmeti u oblasti zabrane diskriminacije i dalje su rijetki. Došlo je do porasta u prijavljivanju vjerski i etnički motivisanih napada, zločina iz mržnje i govora mržnje. Prioritetna preporuka Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI) iz 2017. godine da se uvede sistem prikupljanja disagregiranih podataka o zločinima mržnje još nije implementirana.” (str. 30 i 35 Prevoda Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2021. godinu),*

razmotrio je Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period od 1. januara do 31. jula 2021. godine.

Uvodno obrazloženje o Izvještaju o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period od 1. januara do 31. jula 2021. godine dala je zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Nerma Dobardžić.

Povodom razmatranja Izvještaja o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period od 1. januara do 31. jula 2021. godine, Odbor za ljudska prava i slobode je jednoglasno (sa sedam glasova “za”), donio sledeći

ZAKLJUČAK

1. Odbor za ljudska prava i slobode konstatuje da Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period od 1. januara do 31. jula 2021. godine, čija izrada je rezultat dobre i opravdane prakse nastale saradnjom i zajedničkom inicijativom Zaštitnika i Odbora i za čiju pripremu su korišćeni podaci koji se zasnivaju na važećem zakonodavstvu, pritužbama u postupku pred Zaštitnikom, razgovorima sa građanima, podnosiocima pritužbi, kao i na učešću predstavnika institucije Zaštitnika na okruglim stolovima, vebinarima, konferencijama i seminarima, sadrži statističke podatke o predmetima u postupku pred Zaštitnikom, podatke iz pravosudne i upravne nadležnosti, aktivnosti na promociji ljudskih prava i jačanju kadrovskih kapaciteta Sektora za zaštitu od diskriminacije, ranjivih grupa

i rodne ravnopravnosti, ključna zapažanja o stanju ljudskih prava i sloboda ranjivih društvenih grupa i zaključne ocjene i planove za naredni period, što poslanicima i ukupnoj javnosti omogućava da se kvalitetno upoznaju sa stanjem u oblasti zaštite od diskriminacije.

2. Odbor za ljudska prava i slobode zaključuje da je u izvještajnom periodu zabilježen blagi rast broja pritužbi u oblasti zaštite od diskriminacije u odnosu na isti vremenski period u 2020. godini, jer je u radu Zaštitnika bilo 164 predmeta u oblasti zaštite od diskriminacije, od čega je veći broj podnešen u junu i julu 2021. godine zbog čega je postupak okončan u 92 predmeta.
Odbor konstatuje da su razlozi povećanja broja pritužbi višestruki i međusobno povezani. Osim što objektivno i po samoj sadržini obraćanja ukazuju da povjerenje u instituciju Zaštitnika raste, oni mogu biti povezani sa trendom rasta diskriminacije u društvu, kao i sa osnaženošću lica u riziku od diskriminacije da ovu pojavu prijavljuju i protiv nje se bore svim raspoloživim sredstvima i mehanizmima. Takođe, ne smije se zanemariti ni uzročno-posljedična veza između diskriminacije i još uvijek aktuelne pandemije COVID-19 koja je značajno izmijenila politike i obrasce ponašanja koji su nastali kao odgovor na nju, noseći stvarni i/ili potencijalni rizik kršenja načela jednakosti i nediskriminacije.
3. Odbor za ljudska prava i slobode zaključuje da izvještajni period i dalje karakteriše uglavnom nedovoljno poznavanje pojma diskriminacije, elemenata, pojava oblika i mehanizama zaštite od diskriminacije zbog čega Zaštitnik nastoji da javnosti približi pojam, vrste, oblike, osnove, oblasti i područja diskriminacije, kao i ustavni, međunarodni i zakonodavni okvir iz ove oblasti.
Takođe, javnost je i dalje u nedovoljnoj mjeri upoznata sa nadležnostima institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, čemu svjedoče i pritužbe u kojima se nije meritorno postupalo, najčešće zbog nenadležnosti ili neiskorišćenosti pravnih sredstava. Stoga, Odbor pozdravlja djelovanje Zaštitnika koji je u slučajevima nepostupanja po pritužbama zbog nenadležnosti pružao strankama savjetodavno-pravnu pomoć, kako pisanim tako i usmenim putem, radi ostvarivanja i zaštite prava i sloboda.
Odbor ocjenjuje značajnim što je Zaštitnik sve više prepoznat kao djelotvoran mehanizam kome građani mogu da se obrate.
4. Odbor konstatuje da je neizvjesnost uzrokovana pandemijom virusa COVID-19 i mjerama koje su tim povodom preduzimane pogodila i ranjive grupe koje su u posebnom riziku od diskriminacije, zbog čega je neophodno da društvo u cjelini preduzme konkretnije i efikasnije mjere za zaštitu ranjivih grupa.
5. S obzirom da se govor mržnje dominatno dešava u onlajn prostoru i lako se iz onlajn svijeta prenosi u oflajn svijet, odnosno iz virtuelnog u stvarni život, te da je govor mržnje naročito izražen u tenzičnim i osjetljivim vremenima, a da je u javnom i političkom diskursu svakodnevna pojava vrijeđanje, omalovažavanje i narušavanje dostojanstva ljudi koji se stavljaju u kontekst pripadnosti određenoj ideologiji ili ideji, čak i onda kada za to ne postoje uvjerljivi dokazi, Odbor smatra neophodnim da svi nadležni subjekti posvete posebnu pažnju ovoj pojavi i da organizuju edukacije na temu prepoznavanja i suzbijanja govora mržnje kako bi se stručna, ali i laička javnost upoznala sa temama koje razvijaju kulturu tolerancije, razumijevanja i uvažavanja različitosti, međusobnog poštovanja, rodne ravnopravnosti i nediskriminacije u medijima i na društvenim mrežama.
Prisustvo govora mržnje razlog je za zabrinutost i zahtijeva angažman zajednice, prvenstveno institucija sistema, a nadležni organi treba efikasnije da rade na suzbijanju govora mržnje u javnom prostoru.

6. Odbor izražava zabrinutost što i pored svih konstatacija Zaštitnika, apela Odbora za ljudska prava i slobode i Zaključaka Skupštine Crne Gore donesenih povodom razmatranja Izvještaja o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2014, 2015, 2016, 2017, 2018. i 2019. godinu, zakonska obaveza uspostavljanja odgovarajuće evidencije o podnijetim prijavama, pokrenutim postupcima i donijetim odlukama u vezi sa diskriminacijom još uvijek nije realizovana.
7. S obzirom da se društveno ranjive grupe, među kojima su lica sa invaliditetom, Romi, pripadnici LGBTIQ populacije, starije osobe, osobe u stanju socijalne potrebe i osobe iz ruralnih područja i dalje suočavaju sa nejednakošću i problemima u ostvarivanju prava, koji su složeniji i izraženiji u periodu pandemije COVID-19, Odbor smatra da su neophodni koordinirani i intenzivirani naponi nadležnih organa u doslednoj implementaciji zakonodavstva, što bi trebalo da doprinese unapređenju njihovog položaja.
8. Odbor podržava preporuku Zaštitnika da je neophodno što prije pristupiti izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, o čemu je Zaštitnik još krajem 2018. godine uputio inicijativu resornom Ministarstvu pravde i poziva Ministarstvo da u što je moguće kraćem roku pripremi predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti nasilja u porodici.
9. Odbor očekuje da će planirane aktivnosti Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, među kojima su osnivanje nacionalne mreže za zaštitu od diskriminacije koju će činiti predstavnici civilnog sektora i pojedinci u lokalnim sredinama koji se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda, već započete posjete romskim naseljima u cilju boljeg upoznavanja sa problemima u ostvarivanju njihovih prava, posjete nevladinim organizacijama koje se bave promocijom i zaštitom ljudskih prava i sloboda ranjivih grupa, kao i produblјivanje analize odluka iz oblasti nasilja u porodici biti uspješno realizovane tokom 2022. godine.
10. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore će dostaviti Zaključak Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvu pravde, Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, na dalji postupak i Kolegijumu Predsjednice Skupštine Crne Gore, Ministarstvu evropskih poslova i Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, na upoznavanje.

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova „za”) podržao Godišnji izvještaj Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2020. godinu.

Na osnovu čl. 69 i 162 Poslovnika Skupštine Crne Gore Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore sa 22. i Nastavka 22. sjednice, održanih 8. i 9. juna 2022. godine podnosi Skupštini

IZVJEŠTAJ O RAZMATRANJU GODIŠNJEG IZVJEŠTAJA NACIONALNOG MEHANIZMA ZA PREVENCIJU TORTURE ZA 2020. GODINU

Odbor za ljudska prava i slobode na 22. i Nastavku 22. sjednice, održanim 8. i 9. juna 2022. godine, kao nadležni odbor, razmotrio je Godišnji izvještaj Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2020. godinu, koji je, u skladu sa članom 48 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, br. 42/11 i 32/14) i Zakonom o potvrđivanju Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka („Službeni list Crne Gore“-Međunarodni ugovori, broj 9/08), Skupštini Crne Gore podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

U uvodnim napomenama zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore informisala je:

- da Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore postupa dvojako- po pritužbama građana i u preventivnom mandatu kada obilazi sva mjesta u kojima se nalaze ili bi se mogla naći lica lišena slobode;
- da je ranije dat set preporuka u odnosu na Upravu za izvršenje krivičnih sankcija koje se djelimično odnose na poboljšanje materijalnih uslova i zahtijevaju sistemski pristup;
- da postoji niz preporuka čije ispunjenje ne zahtijeva velika finansijska sredstva, poput preporuka koja se odnose na unapređenje higijenskih uslova;
- da nije dovoljan procenat radno angažovanih lica lišenih slobode, za šta su dali posebne preporuke čijim ispunjenjem će se poboljšati resocijalizacija lica koja su u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, posebno lica koja su tu na izdržavanju dugih zatvorskih kazni;
- da po pitanju navoda o zlostavljanju nijesu pronašli sistemsku torturu, ali skreću pažnju da je u prethodnoj godini zabilježen dosta inertan pristup u procesuiranju navoda o zlostavljanju;
- da nijedan sistem nije imun na zlostavljanje, ali je na sistemu da pruži valjan odgovor i da procesuirati sve koji su odgovorni za propuste u radu;
- da su nakon 13 obilazaka jedinica Uprave policije dali preporuke koje se odnose na materijalne i procesne aspekte;
- da upodobljavanje kvadrature prostorija za zadržavanje lica lišenih slobode sa minimalnim standardom zahtijeva ulaganje, ali postoji i set preporuka koje ne zahtijevaju veća ulaganja;
- da svako lice koje je zadržano treba da bude informisano o svojim pravima i da mu bude omogućeno da ta prava ostvaruje, zbog čega su dali niz preporuka, jer po ovom pitanju ne postoji ujednačena praksa u različitim centrima/odjeljenjima bezbjednosti;
- da su u Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroti utvrdili povredu prava na život i na tom primjeru se vidjelo šta se dešava kada institucije dugotrajno zanemaruju precizne preporuke Zaštitnika. U pitanju je bilo lice koje je 13 puta hospitalizovano i koje je tu bilo smješteno samo zato što nije imalo gdje drugo da boravi na slobodi, a na kraju se desilo da se to lice uguši hranom. Postupak je pred tužilaštvom tako da se ne mogu baviti detaljima slučaja.

Nakon uvodnih napomena predstavnice predlagača i rasprave, Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova “za”) podržao Godišnji izvještaj Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2020. godinu i odlučio da predloži Skupštini da, saglasno članu 162 stav 2 Poslovnika Skupštine, donese sledeći

ZAKLJUČAK

1. Prihvata se Godišnji izvještaj Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2020. godinu.
2. Skupština konstatuje da je u 2020. godini zabilježen povećan broj predmeta koji se tiču ostvarivanja prava lica lišenih slobode. Statistički podaci pokazuju da je u 2020. godini od strane lica lišenih slobode najviše pritužbi podnijeto na rad Uprave za izvršenje krivičnih sankcija (129), što je posledica redovnog prisustva predstavnika Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija i preventivnog djelovanja, kao i činjenice da je, usljed epidemioloških prilika, kontakt lica sa spoljašnjim svijetom bio dodatno ograničen. Pohvalno je da je, i pored otežanih uslova usled pandemije virusa COVID-19, unaprijeđen sistem rješavanja problema na temelju saradnje, dostupnosti, poštovanja i povjerenja između Zaštitnika i rukovodstva Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, što je rezultiralo da se većina zahtjeva, problema i nepravilnosti rješava efikasno, odnosno bez nepotrebnih formalnosti i dugih postupaka.
3. Skupština Crne Gore podržava preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore upućene: Ministarstvu unutrašnjih poslova, Upravi policije, odnosno pojedinim centrima i odjeljenjima

bezbjednosti, Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, Klinici za psihijatriju Kliničkog centra Crne Gore, Upravi Kliničkog centra Crne Gore i Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroiti.

4. I ove, kao i prethodnih godina, Skupština pozdravlja prikazivanje stepena ispunjenosti preporuka Zaštitnika sadržanih u prethodnim izvještajima Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, što Skupštini i nadležnom Odboru za ljudska prava i slobode omogućava da, u okviru kontrolne i nadzorne uloge, prate stanje u ovoj oblasti.
5. U 2020. godini Zaštitnik kao Nacionalni mehanizam za prevenciju torture je u okviru 20 pojedinačnih izvještaja uputio 67 novih preporuka ustanovama, institucijama i nadležnim organima, dok je 46 preporuka ponovljeno nakon što je utvrđeno da nijesu ispoštovane, a djelimično je ispunjeno pet ranije datih preporuka.
Skupštinu zabrinjava podatak da je 46 preporuka datih u prethodnom periodu ponovljeno i da se određeni nedostaci ponavljaju u dužem vremenskom periodu, čak i kada njihova realizacija ne zahtijeva značajnija finansijska sredstva, pa Skupština poziva nadležne subjekte da intenziviraju aktivnosti i ulože dodatne napore u njihovoj implementaciji.
6. Skupština pohvaljuje nastavak profesionalne saradnje i partnerski odnos Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i nadležnih institucija u oblasti zaštite prava lica lišenih slobode koje izvještaje Zaštitnika, kao Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, ocjenjuju objektivnim.
7. Skupština podržava preporuke Zaštitnika da se u ličnom listu zatvorenica ili elektronskom zapisu ažurno evidentiraju podaci o sprovedenim tretmanskim aktivnostima i da se kontinuirano organizuju aktivnosti u cilju povećanja broja radno angažovanih zatvorenica s obzirom da je prilikom obilaska u julu 2020. godine utvrđeno da broj radno angažovanih zatvorenica od 47% nije na zavidnom nivou i da se nije moglo sa sigurnošću utvrditi na koji način se sprovodi tretmanski rad i podrška od strane stručnih lica.
Imajući u vidu značaj radnog angažovanja zatvorenica u procesu resocijalizacije i strukturiranja vremena, Skupština pozdravlja preduzete aktivnosti Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, o čemu svjedoči podatak da je u junu 2022. povećan broj radno angažovanih zatvorenica, jer je 15 od njih 19 bilo radno angažovano, tri nijesu bile radno angažovane, a jedna nije u mogućnosti da bude radno angažovana iz zdravstvenih razloga.
8. Skupština smatra značajnim donošenje određenih procedura od strane Uprave za izvršenje krivičnih sankcija krajem 2021. godine koje bi trebalo da daju rezultate u dijelu djelotvorne istrage i da istu pospješuju. Važno je što je propisano da tokom prvog saznanja o bilo kojoj sumnji za eventualne nepravilnosti koje se odnose na tretman odnosno na postupanje koje može biti zlostavljanje, treba prikupiti što više materijalnih dokaza, prije svega aktivnostima Sektora za zdravstvenu zaštitu, ali i ostalih odsjeka koji su u obavezi da popunjavaju izvještaje i druge podneske kako bi u prvoj fazi postupka obezbijedili što više informacija. Takođe, ustanovljena je i obaveza obavještavanja nadležnog odjeljenja bezbjednosti Uprave policije, koje u saradnji sa nadležnim tužilaštvom preduzima aktivnosti na daljem rasvjetljavanju događaja ukoliko ima elemenata za postupanje iz njihove nadležnosti.
9. Kada su u pitanju pojedine procesne garancije i prava lica lišenih slobode i zadržanih lica, Zaštitnik je zapazio da praksa vođenja dokumentacije u različitim centrima i odjeljenjima bezbjednosti nije ujednačena, pa Skupština Crne Gore podržava donošenje nove instrukcije Uprave policije sa informativnim listom za zadržana lica koja treba da zaživi u praksi.

10. Skupština ocjenjuje značajnim što su određene preporuke koje su se odnosile na povećanje bezbjednosti kako lica lišenih slobode, tako i službenih lica zaposlenih u Upravi policije ispunjene, što se prvenstveno odnosi na ugradnju novih kamera i pokrivanje „mrtvih uglova“ u Centru bezbjednosti Podgorica, kao najvećem centru bezbjednosti u Crnoj Gori.
Iako je problem adekvatne infrastrukture u većini centara i odjeljenja bezbjednosti i dalje prisutan, a prostorije su neuslovne i ne ispunjavaju ni domaće ni međunarodne standarde, pozitivnih pomaka ima, jer je Zaštitnik na terenu konstatovao poboljšanje uslova u prostorijama za zadržavanje u Centru bezbjednosti Berane, Odjeljenju bezbjednosti Ulcinj i Odjeljenju bezbjednosti Kotor gdje su prostorije potpuno renovirane i izmještene iz podrumskog dijela.
11. Imajući u vidu da je Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja preporučio da ministar unutrašnjih poslova pošalje snažnu poruku da je zlostavljanje pritvorenih lica nezakonito, neprofesionalno i da će biti predmet odgovarajućih sankcija, te da ovu poruku treba ponavljati u odgovarajućim intervalima na nivou regionalnih policijskih uprava i da nadležni organi treba da osiguraju sprovođenje efikasne istrage svih navoda o zlostavljanju, a da rukovodioci budu odgovorni shodno njihovim nadležnostima za rukovođenje, Skupština zaključuje da je neophodno preduzimati kontinuirane aktivnosti na podizanju svijesti i policijske kulture, kao i na edukaciji policijskih službenika o poštovanju ljudskih prava lica lišenih slobode, te da sa vrha policijske hijerarhije mora biti snažno i kontinuirano slata poruka da će svaki slučaj nepoštovanja ljudskih prava lica lišenih slobode biti oštro sankcionisan i da je policijska solidarnost u takvim situacijama neprihvatljiva.
12. Skupština ukazuje na važnost obezbjeđivanja adekvatnih uslova za rad policijskih službenika, jer je primijećeno da službenici nemaju redovne sistematske preglede, psihološku podršku nakon stresnih situacija, kao ni obezbjeđenu pravnu podršku, osim u slučajevima prekomjerne upotrebe sredstava prinude, što može da utiče na eventualno nezadovoljstvo i spremnost policijskih službenika da u punom kapacitetu djeluju na terenu.
13. Kada je u pitanju tretman psihijatrijskih pacijenata, Skupština je upoznata da je Zaštitnik u većini slučajeva zabilježio pozitivan stav pacijenata u odnosu na tretman medicinskog kadra prema njima, dok je bilo izolovanih slučajeva žalbi u kojima je Zaštitnik reaktivno djelovao.
Kao i prethodnih godina akcenat u tretmanu stavljen je na farmakoterapiju, dok se radno okupaciona terapija koja ima za cilj psihosocijalnu i funkcionalnu rehabilitaciju ne sprovodi redovno zbog nedostatka prostora i obučenog kadra za ovu vrstu terapije.
U odnosu na infrastrukturu, i dalje postoji potreba za unapređenjem materijalnih uslova u svim organizacionim jedinicama gdje su smješteni psihijatrijski pacijenti, a koje je Nacionalni mehanizam za prevenciju torture obišao u 2020. godini.
Imajući u vidu konstantnu prebukiranost kapaciteta u Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroti, Skupština podržava preporuku Zaštitnika da bi trebalo naći način i iskoristiti nepopunjene kapacitete drugih psihijatrijskih klinika i odjeljenja u Crnoj Gori koji se nalaze u Podgorici, Bijelom Polju i Nikšiću.
14. Skupština zahtijeva od Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore da prilikom sačinjavanja i podnošenja Godišnjeg izvještaja Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2021. godinu prikaže u kom stepenu su ispoštovane preporuke Zaštitnika sadržane u Godišnjem izvještaju Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2020. godinu i preostale nerealizovane preporuke iz prethodnih godišnjih izvještaja.
15. Skupština Crne Gore će preko nadležnog Odbora za ljudska prava i slobode, u okviru kontrolne i nadzorne uloge, pratiti realizaciju preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore

upućenih nadležnim organima, sadržanih u Godišnjem izvještaju Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2020. godinu, kao i realizaciju ovog Zaključka.

16. Skupština Crne Gore će Zaključak dostaviti Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvu pravde, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu evropskih poslova, Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, Upravi policije, Delegaciji Skupštine Crne Gore u Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope i Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori.

Za izvjestioca Odbora na sjednici Skupštine određen je poslanik dr Vladimir Dobričanin, član Odbora.

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova „za”) podržao Poseban izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore “Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori”.

Na osnovu čl. 69 i 162 Poslovnika Skupštine Crne Gore Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore sa 22. i Nastavka 22. sjednice, održanih 8. i 9. juna 2022. godine podnosi Skupštini

IZVJEŠTAJ
O RAZMATRANJU POSEBNOG IZVJEŠTAJA „UTICAJ MJERA ZA SPREČAVANJE
ŠIRENJA VIRUSA COVID-19 NA MENTALNO ZDRAVLJE DJECE U CRNOJ GORI“
koji je Skupštini Crne Gore podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore
u skladu sa članom 48 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Odbor za ljudska prava i slobode na 22. i Nastavku 22. sjednice, održanim 8. i 9. juna 2022. godine, kao nadležni odbor, razmotrio je Poseban izvještaj „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori“, koji je Skupštini Crne Gore podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore u skladu sa članom 48 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

- U uvodnim napomenama savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore informisala je:
- da je istraživanje o uticaju virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori urađeno početkom 2021. godine, uz podršku UNICEF-a, u okviru Evropske mreže ombudsmana za djecu;
 - da je probleme sistema i izazove sa kojima se suočavamo kad su djeca u pitanju korona samo stavila u prvi plan;
 - da je u Posebnom izvještaju prikazan uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori, posmatrano kroz ostvarivanje prava na obrazovanje, slobodno vrijeme i kroz nasilje nad/među djecom;
 - da preporuke i zaključci ukazuju na slabosti našeg sistema, a ograničavajuće mjere su dodatno ukazale na te probleme;
 - da su obuhvatili različite kategorije djece- djecu koja pohađaju I i II razred osnovne škole, djecu koja pohađaju VIII i IX razred osnovne škole i djecu koji pohađaju III i IV razred srednje škole;
 - da je kvalitativno istraživanje obuhvatilo ranjive kategorije djece - djecu sa smetnjama u razvoju i djecu bez roditeljskog staranja;
 - da su realizovali fokus grupe sa djecom bez roditeljskog staranja u Dječjem domu „Mladost“ u Bijeloj koja su imala potpuno drugačiji režim u odnosu na djecu opšte populacije, jer su dugi vremenski period bili potpuno izolovani i da su vaspitači u Domu istovremeno radili sa 15 djece;
 - da i pored pohvala sistemu i Ministarstvu prosvjete što se u kratkom periodu organizovalo i prešlo na sistem onlajn nastave, treba ukazati da ne postoji zakonom definisan pojam onlajn nastave što

izaziva višestruke nejasnoće za djecu, njihove roditelje i nastavni kadar, kako u pogledu organizacije i realizacije obrazovno-vaspitnog rada, tako i načina izvođenja obrazovnog programa;

- da je redovan nastavni proces samo prebačen u onlajn nastavu, a mnoge nastavne jedinice se ne mogu izvoditi van učionice bez ozbiljne izmjene i adaptacije;
- da je dovedena u pitanje dostupnost obrazovanja za svu djecu, jer i pored toga što se garantuje da je osnovno obrazovanje besplatno i svima dostupno, pod znakom pitanja je bilo koliko je dostupno, da li je svima jednako dostupno i kakav je kvalitet obrazovanja;
- da je nedovoljna usklađenost postojećih nastavnih planova i programa, i pored određenih uputstava i preporuka da se prilagode onlajn modelu predavanja, stvorila dodatni teret nastavnicima i učenicima i dovela do neujednačenosti u izvođenju nastave;
- da nijesu revidirani nastavni programi, što je opteretilo djecu, a roditelji su preuzeli veliki dio obrazovnog procesa na sebe i gotovo zamijenili učitelja u mnogim fazama, posebno kod učenika mlađe uzrasne dobi;
- da su djeca više od 80% dana provodila onlajn;
- da djeca nemaju dovoljne, dostupne i adekvatne servise podrške ni u obrazovnom sistemu, jer je loše regulisana organizacija psihološko-pedagoških službi;
- da posledice obrazovnog procesa tokom pandemije već sada vidimo, jer još uvijek nije revidiran nastavni program, časovi su skraćeni sa 45 na 30 minuta, a đaci su dosta toga propustili;
- da je zbog izmijenjenih okolnosti povećana netrpeljivost među djecom i u porodici;
- da su djeca sa smetnjama u razvoju bila potpuno zaboravljena prilikom donošenja prvih mjera, ali je, na inicijativu Zaštitnika, to brzo ispravljeno;
- da djeca imaju sve slojevitije probleme i da u zdravstvenom sistemu nije najbolje regulisana podrška djeci i mladima;
- da u okviru lokalnih samouprava nema servisa podrške koji bi podržavali djecu i tinejdžere u određenim životnim prilikama;
- da su Centri za socijalni rad veoma slabih kapaciteta i da se najviše oslanjamo na obrazovni sistem, pa je potrebno ojačati psihološko-pedagoške službe i prosvjetne radnike;
- da bi bilo važno da se aktivnije bavimo mentalnim zdravljem djece, jer rana intervencija može prevenirati mnoge kasnije probleme i
- da se o mentalnom zdravlju djece razgovaralo i na plenarnoj sjednici Skupštine Crne Gore prije nekoliko godina, a preporuke u ovom Izvještaju su gotovo identične sa tada datim preporukama i očekuje se da će nadležne institucije realizovati preporuke Zaštitnika.

Nakon uvodnih napomena predstavnice predlagača i rasprave, Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova „za”) podržao Poseban izvještaj „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori” i odlučio da predloži Skupštini da, saglasno članu 162 stav 2 Poslovnika Skupštine, donese sledeći

ZAKLJUČAK

1. Prihvata se Poseban izvještaj „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori“.
2. Skupština Crne Gore pozdravlja izradu Posebnog izvještaja „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori“ realizovanu uz finansijsku podršku UNICEF-a u okviru zajedničkog projekta Evropske mreže ombudsmana za djecu i ocjenjuje da je isto veoma značajno iz razloga što, po mišljenju stručnjaka, mentalno zdravlje djece ima bitno drugačiji karakter od mentalnog zdravlja odraslih, primarno zbog jedinstvenih razvojnih prekretnica koje djeca doživljavaju.
Takođe, Skupština pozdravlja posvećenost Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore ovoj oblasti s obzirom na to da je Zaštitnik 2019. godine sačinio i Skupštini Crne Gore dostavio Poseban

izvještaj „Mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori“ povodom čijeg razmatranja je Skupština donijela Zaključak (u 11 tačaka).

3. Skupština Crne Gore konstatuje da je pandemija kovida-19 negativno uticala na uslove života djece i pristup obrazovanju, usluge specijalne njege i medicinsko-socijalne usluge za djecu, naročito djecu iz porodica koje su u nepriviligovanom položaju i djecu sa smetnjama u razvoju, što je konstatovano i u Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2021. godinu.
Stoga, Skupština ukazuje na potrebu produbljivanja multisektorske saradnje, koordiniranog djelovanja i odgovornosti svih nadležnih subjekata u oblasti mentalnog zdravlja djece, za šta su ključni resori zdravlja, prosvjete i socijalne zaštite.
4. Skupština zaključuje da (ne) ostvarivanje prava djece u različitim oblastima, kao što su zdravlje, obrazovanje, porodični odnosi, socijalni status, slobodno vrijeme, odnosno svako od njih pojedinačno i/ili različita prava u kumulaciji utiče na mentalno zdravlje i mentalni razvoj djeteta. Stoga, analiza ove teme i dobijeni rezultati pokazuju kakav je stvarni uticaj ograničavajućih mjera na mentalno zdravlje djece, što će pomoći u savladavanju situacije u budućnosti.
Takođe, Skupština je uvjerena da će zapažanja sadržana u Izvještaju i preporuke Zaštitnika pomoći donosiocima odluka da buduće mjere kreiraju u skladu sa najboljim interesom djece, te da prilikom kreiranja mjera i strategija ne izgube iz vida pravovremeno pružanje pomoći djeci i mladima u riziku kako bi se razvila i ojačala otpornost i ublažio uticaj sadašnje situacije na razvoj i mentalno zdravlje djece i mladih.
5. Skupština ocjenjuje da pandemija izazvana širenjem virusa COVID-19 predstavlja dodatni rizik koji vodi ka poremećajima mentalnog zdravlja djece, a nadležni organi nijesu uspostavili metodologije procjene uticaja donijetih mjera na ostvarivanje prava djece, sa posebnim osvrtom na ranjive kategorije. Takođe, djeca nijesu bila uključena u kreiranje i donošenje ograničavajućih mjera koje se odnose direktno na njih.
Između ostalog, uočena je nedovoljna pravna uređenost zaštite mentalnog zdravlja djece tokom pandemije kroz nacionalnu regulativu (zakoni, pravilnici, protokoli o postupanju) i potreba za njihovim usaglašavanjem sa međunarodnim standardima, sa posebnim osvrtom na najbolji interes djeteta.
6. Skupština je upoznata da je Zaštitnik uočio nedovoljnu posvećenost realizovanju programa promocije važnosti mentalnog zdravlja djece od strane svih sektora i na svim nivoima, tokom pandemije, na način prilagođen djeci.
Takođe, evidentan je nedovoljan broj programa podrške i usluga u lokalnoj zajednici djeci i porodici, usmjerenih na adekvatan rast i razvoj, u skladu sa individualnim mogućnostima i potrebama, kao i neadekvatna dostupnost postojećih servisa podrške u okviru obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih ustanova.
Stoga Skupština ocjenjuje da je neophodno uspostaviti i osnažiti različite servise podrške djeci i porodici usmjerene na prevazilaženje izazova i problema prouzrokovanih mjerama za suzbijanje širenja virusa COVID-19, kao i da je potrebno servise podrške učiniti dostupnim svoj djeci, na njima pristupačan i prilagođen način.
7. Skupština ocjenjuje značajnom rad nacionalne SOS linije za podršku djeci i roditeljima i razvoj socio-emocionalnih vještina u okviru svakodnevnog obrazovanja u školama, što se realizuje uz podršku Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori. Takođe, važnim smatra i škole roditeljstva i nedavno razvijenu aplikaciju Bebbo, namijenjenu roditeljima djece uzrasta do šest godina, koje takođe podržava UNICEF i kroz koje se promoviše mentalno zdravlje porodica.

Skupština poziva nacionalne i lokalne vlasti da ove vrste intervencija učine održivim i dostupnim svakom djetetu i porodici u Crnoj Gori i da uspostave nove usluge za podršku mentalnom zdravlju i dobrobiti svakog djeteta i porodice u Crnoj Gori.

8. Skupština poziva nadležne organe na unapređenje međusektorske saradnje u promociji, prevenciji i podršci djeci tokom pandemije u cilju očuvanja njihovog mentalnog zdravlja i ukazuje da prilikom donošenja ograničavajućih mjera usmjerenih na suzbijanje širenja virusa COVID-19 posebnu pažnju treba usmjeriti na analizu uticaja određene mjere na rast i razvoj djeteta, odnosno ostvarivanje garantovanih prava djeteta i obezbijediti učestvovanje djece u kreiranju i donošenju mjera koje ih se tiču.
9. Skupština ohrabruje nadležne organe da, u skladu sa realnim mogućnostima i raspoloživim finansijskim sredstvima, preduzmu aktivnosti na realizaciji preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore sadržanih u Posebnom izvještaju „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori”.
Takođe, Skupština poziva nadležne organe da u najkraćem mogućem roku preduzmu mjere na realizaciji preostalih nerealizovanih preporuka Zaštitnika sadržanih u Izvještaju „Mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori“.
10. Skupština Crne Gore će preko nadležnog Odbora za ljudska prava i slobode, u okviru kontrolne i nadzorne uloge, pratiti realizaciju preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore upućenih nadležnim državnim organima, sadržanih u Posebnom izvještaju „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori“, kao i realizaciju ovog Zaključka.
11. Skupština će Zaključak dostaviti Vladi Crne Gore, Savjetu za borbu protiv virusa COVID-19, Savjetu za prava djeteta, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu pravde, Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvu javne uprave, Ministarstvu evropskih poslova, Zavodu za udžbenike i nastavna sredstva, Zavodu za školstvo, Agenciji za elektronske medije, Zajednici opština Crne Gore, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori i Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori.

Za izvjestioca Odbora na sjednici Skupštine određen je poslanik dr Albin Čeman, član Odbora.

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova “za”) usvojio Izvještaj i četiri Informacije o aktivnostima Odbora za ljudska prava i slobode realizovanim u periodu od 25. januara do 8. juna 2022. godine i to:

- Informaciju sa sastanaka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića i sekretara Odbora za ljudska prava i slobode Slave Burić sa predstavnicima Vestminsterske fondacije za demokratiju, Ivanom Radojevićem i Danijelom Božović, održanih u Podgorici 25. januara 2022. godine;

- Informaciju sa Multilateralnog sastanka „Trendovi u oblasti ljudskih prava na Zapadnom Balkanu i u Austriji- naučene lekcije i buduću pravcu“, održanog onlajn 27. januara 2022. godine;

- Informaciju sa Konferencije na kojoj je predstavljen Poseban izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori“, održane u Podgorici 22. februara 2022. godine;

- Izvještaj sa Treće godišnje konferencije Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana (HUGEN), održane u Skoplju u Republici Sjevernoj Makedoniji od 14. do 16. marta 2022. godine i

- Informaciju sa sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića sa vršiteljkom dužnosti šefa Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Sabinom Žunić, održanog 6. juna 2022.

Odlučeno je da Izvještaj i Informacije, u skladu sa uobičajenom praksom u radu Odbora budu sastavni dio Zapisnika sa 22. i Nastavka 22. sjednice Odbora.

SASTAVNI DIO ZAPISNIKA SU:

- Informacija sa sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića i sekretara Odbora za ljudska prava i slobode Slave Burić sa predstavnicima Vestminsterske fondacije za demokratiju, Ivanom Radojevićem i Danijelom Božović, održanih u Podgorici 25. januara 2022. godine;
- Informacija sa Multilateralnog sastanka „Trendovi u oblasti ljudskih prava na Zapadnom Balkanu i u Austriji- naučene lekcije i budući pravci“, održanog onlajn 27. januara 2022. godine;
- Informacija sa Konferencije na kojoj je predstavljen Poseban izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori“, održane u Podgorici 22. februara 2022. godine;
- Izvještaj sa Treće godišnje konferencije Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana (HUGEN), održane u Skoplju u Republici Sjevernoj Makedoniji od 14. do 16. marta 2022. godine i
- Informacija sa sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića sa vršiteljkom dužnosti šefa Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Sabinom Žunić, održanog 6. juna 2022. godine

INFORMACIJA

**SA SASTANAKA PREDSEDNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
JOVANA JOLA VUČUROVIĆA I SEKRETARA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
SLAVE BURIĆ SA PREDSTAVNICIMA VESTMINSTERSKE FONDACIJE ZA
DEMOKRATIJU, IVANOM RADOJEVIĆEM I DANIJELOM BOŽOVIĆ,
održanih u Podgorici 25. januara 2022. godine**

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović sastao se sa predstavnicima Vestminsterske fondacije za demokratiju Ivanom Radojevićem, programskim menadžerom i Danijelom Božović, nezavisnom ekspertkinjom angažovanom za izradu izvještaja o samoprocjeni parlamentarnih i zakonodavnih indikatora za post-zakonodavni nadzor, na njihov zahtjev.

Takođe, predstavnici Vestminsterske fondacije za demokratiju sastali su se, iz istih razloga, i sa sekretarom Odbora za ljudska prava i slobode Slavom Burić.

U dva odvojena sastanka, održana u Skupštini Crne Gore, 25. januara 2022. godine predstavnici WFD-a su prikupljali informacije potrebne za izradu izvještaja o samoprocjeni ispunjenosti parlamentarnih i zakonodavnih indikatora za post-zakonodavni nadzor.

Podsjećanja radi, ekspertkinja Božović je prethodno bila angažovana na izradi Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, koji je Vestminsterska fondacija za demokratiju uradila na inicijativu Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine

Crne Gore. Ovaj Izvještaj predstavljen je na Trećoj sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, održanoj 21. januara 2021. godine u prisustvu predstavnika državnih organa, međunarodnih organizacija sa sjedištem u Crnoj Gori i nevladinih prganizacije koje se bave zaštitom prava lica sa invaliditetom. Povodom Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru objavljenog na veb sajtu Skupštine Crne Gore, Odbor je donio Zaključak (u 19 tačaka) koji je dostavljen Kolegijumu predsjednika Skupštine Crne Gore na upoznavanje i nadležnim institucijama na realizaciju

Predstavници Vestminsterske fondacije za demokratiju su istakli da je ta organizacija sredinom prošle godine započela proces izrade parlamentarnih i zakonodavnih indikatora za post-zakonodavni nadzor, a ovim procesom rukovodi ekspertska radna grupa koja okuplja veliki broj eksperata, članova akademske zajednice i predstavnika parlamenata širom svijeta.

Saopšteno je da Vestminsterska fondacija za demokratiju u partnerstvu sa Skupštinom Crne Gore nastavlja dalji rad na testiranju indikatora u praksi i da će Skupština Crne Gore biti jedna od prvih u svijetu koja je izradila izvještaj o samoprocjeni ispunjenosti „Parlamentarnih i zakonodavnih indikatora za post-zakonodavni nadzor“ uz podršku WFD-a i nezavisnih eksperata.

Predstavници WFD-a su se interesovali za funkcionisanje post-zakonodavnog nadzora u praksi Skupštine Crne Gore, sadašnju djelotvornost Skupštine u toj oblasti i mogućnost unapređenja postojećih praksi. U poređenju sa državama regiona, ocijenili su da Skupština Crne Gore realizuje najveći broj aktivnosti u ostvarivanju kontrolne i nadzorne uloge i namjera im je da pruže podršku u dodatnom jačanju tih mehanizama. Stoga, obavljaju konsultacije sa 12 predstavnika Skupštine Crne Gore, među kojima su poslanici i sekretari skupštinskih odbora kako bi prikupili informacije koje će im biti polazna osnova za izradu izvještaja. Tokom dosadašnjih sastanaka zaključili su da je institucionalni i normativni okvir za sprovođenje nadzornih aktivnosti jasan, ali da postoje različite prakse koje se primjenjuju na drugačije načine od odbora do odbora, pa im je cilj da predlože model koji bi bio primjenljiv za sve.

Na upit da li bi trebalo normirati post-zakonodavni nadzor s obzirom da se on, iako nije formalno zaokružen, već sprovodi u praksi i da li bi isti trebalo normirati kao dodatni mehanizam koji bi bio na raspolaganju svim odborima ili formirati poseban odbor koji bi se bavio samo tim pitanjem, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović je saopštio da bi bilo korisnije da post-zakonodavni nadzor sprovedu svi skupštinski odbori, a da u taj proces posebno budu uključeni službenici s obzirom da se poslanici mijenjaju shodno rezultatima parlamentarnih izbora.

Programski menadžer Ivan Radojević smatra da Skupština Crne Gore ima dovoljno znanja, iskustva, kapaciteta i resursa da sprovodi post-zakonodavni nadzor i bez eksterne podrške, što nije slučaj sa drugim parlamentima u regionu.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode je ocijenio da je zahvaljujući izmjenama Poslovnika Skupštine unaprijeđena kontrolna i nadzorna uloga Skupštine Crne Gore, a bilo bi značajno i da se utvrdi norma kojom bi se definisalo sprovođenje post-zakonodavnog nadzora. S obzirom da je u toku priprema zakona o Skupštini Crne Gore, smatra da bi odredbama budućeg zakona trebalo propisati proces sprovođenja post-zakonodavnog nadzora, jer bi se time dao dodatni značaj post-zakonodavnom nadzoru.

Na pitanje o kvalitetu saradnje Odbora za ljudska prava i slobode i Vlade Crne Gore i resornih ministarstava, predsjednik Odbora je informisao o iskustvu Odbora povodom zakazanog kontrolnog saslušanja ministra finansija i socijalnog staranja koji se nije odazvao pozivu Odbora za prisustvo na kontrolnom saslušanju na kojem je trebalo da pruži dodatne informacije u vezi sa problemima sa kojima se suočavaju korisnici i zaposleni u dnevnim centrima za djecu sa smetnjama u razvoju. Pozivima za učešće na sjednicama Odbora, redovno su se odazivali predstavnici međunarodnih organizacija, dok se ministri najčešće nijesu pojavljivali, već su sjednicama prisustvovali predstavnici ministarstava, zbog čega nije zadovoljan odnosom Vlade Crne Gore i resornih ministara prema Odboru.

Kada je riječ o mogućnostima na koje bi mogao da se ojača mehanizam za praćenje sprovođenja preporuka i zaključaka Skupštine i nadležnih odbora i obaveznosti vlade da realizuje zaključke, predsjednik Odbora Vučurović smatra bi trebalo formirati poseban odbor koji bi bio direktno zadužen za saradnju sa Vladom. Vjeruje da će u predstojećem periodu doći do unapređenja saradnje i komunikacije između Skupštine Crne Gore i Vlade, posebno kada u Vladi budu političari, a ne eksperti.

Odgovarajući na pitanje da li bi trebalo ojačati kapacitete postojećih radnih tijela Skupštine ili Parlamenarnog instituta u slučaju redovnog sprovođenja post-zakonodavnog nadzora, predsjednik Vučurović smatra da bi trebalo ojačati skupštinsku službu s obzirom da su za sada samo zaposleni u sekretarijatima Odbora za ljudska prava i slobode i Odbora za rodnu ravnopravnost, u okviru projekta Vestminsterske fondacije za demokratiju, obučeni za ovaj proces. Istaknuto je da sekretarijati Odbora nemaju mogućnost da od Parlamentarnog instituta zatraže pripremu istraživačkog rada, već to mogu da zahtijevaju samo predsjednik Skupštine, potpredsjednik Skupštine, Kolegijum predsjednika Skupštine, poslanik i generalni sekretar Skupštine. Sekretarijati Odbora pripremaju informativne preglede i materijale za akte koji su predmet razmatranja na sjednicama Odbora, koji sadrže i uporedna iskustva o određenim pitanjima, a bilo bi značajno da se uspostavi kvalitetnija saradnja i komunikacija između radnih tijela i Parlamentarnog instituta čime bi se poslanicima obezbijedile sadržajnije, kvalitetnije i sveobuhvatnije informacije koje bi im poslužile kao osnov za donošenje političke odluke. Takođe, i klubovi poslanika imaju nedovoljan broj stručnih saradnika koji pružaju podršku poslanicima.

Ocijenjeno je da bi trebalo uanpriijediti saradnju i komunikaciju između različitih odbora, kako bi se utvrđivale jedinstvene prakse, razmjenjivale najbolje prakse i iskustva, kao i da bi trebalo češće održavati zajedničke sjednice dva ili više odbora Skupštine Crne Gore.

Na pitanje kako bi se pokretao mehanizam post-zakonodavnog nadzora u praksi, predsjednik Odbora Vučurović smatra da treba sagledati uporedne prakse, ali da bi trebalo ostaviti mogućnost da pored nadležnog odbora koji bi oblasti post-zakonodavnog nadzora mogao definisati planom aktivnosti, takve inicijative mogu pokretati i poslanici pojedinačno, odnosno njihovi klubovi.

U razgovoru sa sekretarom Odbora za ljudska prava i slobode Slavom Burić predstavnicima Vestminsterske fondacije za demokratiju su se interesovali za indikatore o parlamentarnom sistemu za postzakonodavni nadzor, odnosno za postojanje ljudskih resursa za post zakonodavni nadzor unutar postojeće strukture Skupštine Crne Gore, postojanje pravila ili priručnika za prikupljanje podataka za potrebe post-zakonodavnog nadzora i proces konsultacija, obaveze vlade i resornih ministarstava da odgovore na nalaze i preporuke post-zakonodavnog nadzora, te postojanje određenog vremenskog okvira za odgovor i praćenje procesa nakon post-zakonodavnog nadzora, odnosno praćenje sprovođenja preporuka.

Takođe, sekretar Odbora je dala dodatne informacije o učestalosti post-zakonodavnih aktivnosti u praksi, praksi prikupljanja podataka i informacija potrebnih za post-zakonodavne aktivnosti, praksi procjene uloge institucija/organa za sprovođenje zakona, njihovom mandatu i resursima za implementaciju, ulozi u implementaciji zakona, načinu na koji se izvještava o implementaciji zakona i načinu na koji se konsultuju i uključuju u post-zakonodavni nadzor. Takođe, osvrnula se na participativnost i inkluzivnost u radu Odbora za ljudska prava i slobode.

Predstavnicima Vestminsterske fondacije za demokratiju su se interesovali i za:

- način na koji se obezbjeđuje da post-zakonodavni nadzor i njegovi rezultati budu široko dostupni,
- praksu obrade nalaza post-zakonodavnog nadzora i načine na koje se informacije obrađuju od strane nadležnih organa koji sprovode nadzor,
- praksu u vezi sa usvajanjem i raspravom o izvještajima o post-zakonodavnom nadzoru,
- reagovanje Vlade na nalaze post-zakonodavnog nadzora i
- praksu praćenja preporuka post-zakonodavnog nadzora.

U sadržajnom razgovoru sa predstavnicima Vestminsterske fondacije sa demokratiju sekretar Odbora Slava Burić je, između ostalog, istakla:

- da se u Skupštini Crne Gore u kontinuitetu, u skladu sa važećim odredbama Poslovnika Skupštine Crne Gore, realizuju aktivnosti koje doprinose jačanju kontrolne i nadzorne uloge, iako sam proces post-zakonodavnog nadzora formalno-pravno nije normiran;
- da je Skupštini Crne Gore na raspolaganju veliki broj različitih kontrolnih i nadzornih mehanizama koji su dodatno ojačani izmjenama Poslovnika Skupštine Crne Gore kojima je utvrđeno da Odbor sačinjava izvještaj sa predlogom zaključaka sa kontrolnog saslušanja koji

podnosi Skupštini na usvajanje, dok nadležni odbor prati realizaciju usvojenih zaključaka, sačinjava izvještaj i dostavlja ga Skupštini;

- da Odbor za ljudska prava i slobode ima pozitivna iskustva stečena sprovođenjem pilot projekta post-zakonodavnog nadzora nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, ali da cjelokupan proces nije zaokružen, jer kontrolno saslušanje nadležnih subjekata na kojem je bilo planirano praćenje realizacije Zaključka Odbora donesenog povodom Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nije realizovano u IV kvartalu 2021. godine, uz očekivanje da će isto uskoro biti realizovano, čime bi se ispratio stepen realizacije preporuka sadržanih u PLS izvještaju i Zaključka Odbora, što bi bilo značajno sa stanovišta finalizovanja cijelog procesa;
- da služba Odbora ne prikuplja podatke o realizaciji zaključaka terenskim istraživanjem ili intervjuima, već samo na osnovu odredbi Poslovnika, u funkciji političkog odlučivanja prilikom razmatranja akata na sjednicama Odbora ili sprovođenja drugih aktivnosti Odbora;
- da Odbor za ljudska prava i slobode, u skladu sa odredbama Poslovnika Skupštine Crne Gore koje omogućavaju kvalitetne alate i mehanizme za sprovođenje post-zakonodavnog nadzora i u skladu sa svojom metodologijom rada, sprovodi brojne kontrolne i nadzorne aktivnosti, što obezbjeđuje kontinuitet rada Odbora u praćenju stanja u pojedinim oblastima i sprovođenju zaključaka i preporuka Skupštine i Odbora;
- da se član 162 Poslovnika Skupštine kojim je propisano razmatranje izvještaja koje pojedini organi u skladu sa zakonom dostavljaju Skupštini može smatrati jako značajnim za kontrolnu ulogu Skupštine;
- da je Odbor za ljudska prava i slobode povodom razmatranja godišnjih izvještaja nadležnih organa predlagao donošenje zaključaka sa ocjenama i stavovima u kojima je ukazivao i na manjkavosti Zakona, kao što je slučaj sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama, čije su zloupotrebe zabilježene u praksi, zbog čega je sugerisano na potrebu njegove izmjene, ali te izmjene Zakona još uvijek nijesu usvojene;
- da je odredbama Poslovnika Skupštine CG koje se odnose na konsultativno saslušanje propisano da Odbor može, po potrebi, angažovati naučne i stručne radnike za pojedine oblasti, predstavnike državnih organa i nevladinih organizacija, koji mogu učestvovati u radu i iznijeti svoja mišljenja, bez prava odlučivanja, kao i da odbor može obrazovati posebne radne grupe u čiji sastav može angažovati naučne i stručne konsultante, što je Odbor za ljudska prava i slobode koristio prilikom razmatranja funkcionisanja Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava i akata koji se odnose na njegov rad, što je na kraju rezultiralo izmjenama Zakona o manjinskim pravima i slobodama;
- da ocjene i zamjerke sadržane u izvještajima Evropske komisije o Crnoj Gori predstavljaju “ogledalo i sliku našeg društva” i polaznu osnovu za utvrđivanje plana aktivnosti Odbora koji ne radi ad hoc, već ima jasne smjernice i planom utvrđene aktivnosti koje su mnogo više fokusirane na kontrolne i nadzorne aktivnosti, nego na zakonodavne, jer je zakonodavstvo u ovoj oblasti, po ocjeni međunarodnih subjekata, dobro i usklađeno sa evropskim zakonodavstvom, a veću pažnju treba posvetiti njegovoj implementaciji;
- da Odbor na sjednicama koje su javne razmatra brojne akte koji se tiču ljudskih prava i u kontinuitetu prati stanje u oblastima koje se odnose na ljudska prava, posebno na prava marginalizovanih društvenih grupa;
- da Odbor ima pozitivna iskustva u pogledu realizacije preporuka i zaključaka Odbora sadržanih u izvještajima koje Odbor donosi povodom razmatranja svakog akta, što ovo radno tijelo Skupštine Crne Gore u kontinuitetu prati kroz svoje godišnje aktivnosti (kontrolna, konsultativna saslušanja, tematske sjednice, posjete i sjednice Odbora na kojima se razmatraju godišnji izvještaji o radu koje nadležne institucije u skladu sa zakonom dostavljaju Skupštini Crne Gore);
- da je zabilježen odgovoran odnos nadležnih institucija prema zaključcima i preporukama Odbora, jer je institucijama dat realan rok za njihovu implementaciju, a da su određeni problem

zabilježeni samo kada su za implementaciju zaključaka i preporuka potrebna značajnija finansijska sredstva;

- da su već preduzete određene aktivnosti na realizaciji Zaključka Odbora sa Treće sjednice, održane 21. januara 2021. godine na kojoj je razmotren Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i to usvajanjem Zakona o potvrđivanju Marakeškog ugovora za olakšanje pristupa objavljenim djelima za osobe koje su slijepe, slabovide ili imaju druge poteškoće u korišćenju štampanih materijala, Zakona o izmjeni i dopuni Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama i uvećanjem budžetskih sredstava za sprovođenje inkluzivnog obrazovanja za 2022. godinu;
- da je pozitivna praksa što na sjednicama ovog Odbora pored predstavnika državnih organa, učestvuju i predstavnici međunarodnih organizacija sa sjedištem u Crnoj Gori i nevladinih organizacija, od kojih jedna već dugi niz godina vrši monitoring nad radom Odbora i da se izvještaji Odbora o razmatranju akata dostavljaju ne samo nadležnim organima na postupanje, već i Kolegijumu predsjednika Skupštine na upoznavanje, što je praksa koju primjenjuje samo ovaj Odbor, što predstavnici WFD-a smatraju dobrom praksom koju treba da koriste i drugi odbori.

Sagovornici su izrazili zadovoljstvo održanim sastancima, uz ocjenu da će razmijenjene informacije biti od obostranog interesa i predstavnicima Vestminsterske fondacije za demokratiju omogućiti pripremu kvalitetnog izvještaja o samoprocjeni ispunjenosti parlamentarnih i zakonodavnih indikatora za post-zakonodavni nadzor.

INFORMACIJA

SA MULTILATERALNOG SASTANKA „TRENDOVI U OBLASTI LJUDSKIH PRAVA NA ZAPADNOM BALKANU I U AUSTRIJI- NAUČENE LEKCIJE I BUDUĆI PRAVCI“, održanog onlajn 27. januara 2022. godine

Multilateralni sastanak „Trendovi u oblasti ljudskih prava na Zapadnom Balkanu i u Austriji- naučene lekcije i budući pravci” održan je onlajn 27. januara 2022. godine.

S obzirom da su predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović i član Odbora dr Albin Čeman koji su bili pozvani da učestvuju na ovom sastanku bili spriječeni prethodno preuzetim obavezama, Multilateralni sastanak su pratili Slava Burić, sekretar Odbora za ljudska prava i slobode i Sonja Jokić, samostalna savjetnica I u Sekretarijatu Odbora.

Sastanak je organizovala Vestminsterska fondacija za demokratiju u saradnji sa Parlamentom Austrije.

Pored članova Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana (HUGEN) u kojoj učestvuju parlamenti iz šest država Zapadnog Balkana, na ovom skupu su učestvovali i predstavnici Parlamenta Austrije: Nikolas Šerak, predsjedavajući Odbora za ljudska prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije, Gudrun Kugler, zamjenica predsjedavajućeg Odbora za ljudska prava i Odbora za jednaka prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije, Harald Troh, zamjenik predsjedavajućeg Odbora za ljudska prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije, Eva Ernst Džiedžić, zamjenica predsjedavajućeg Odbora za ljudska prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije i Angelika Hable, šefica Odsjeka za EU i međunarodne poslove u Državnom vijeću Parlamenta Austrije.

Sastanak je otvorio Emil Atanasovski, direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan, nakon čega su uslijedili pozdravni govori Angelike Hable, šefice Odsjeka za EU i međunarodne poslove u Parlamentu Austrije, dr Muamera Bačevca, predsjedavajućeg HUGEN-a i predsjednika Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije i Nikolasa Šeraka, predsjedavajućeg Odbora za ljudska prava Državnog vijeća Austrije.

Emil Atanasovski, direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan je informisao učesnike da je Vestminsterska fondacija za demokratiju javno tijelo u Ujedinjenom Kraljevstvu posvećeno podržavanju demokratije širom svijeta i da je to najveća britanska politička multipartijska

fondacija koja u regionu Zapadnog Balkana djeluje od 1992. godine. Djeluju u više od 40 zemalja svijeta i sarađuju sa parlamentima, političkim partijama, organizacijama civilnog društva i izbornim komisijama kako bi pružili podršku državnim političkim sistemima da postanu inkluzivni, odgovorni i transparentni u svom radu. Svojim djelovanjem na Zapadnom Balkanu Vestminsterska fondacija za demokratiju je u dobroj poziciji da podrži jačanje vladavine prava, dobrog upravljanja, rodne ravnopravnosti i post-konfliktnog pomirenja. Prije nekoliko godina je počeo projekat koji je rezultirao formiranjem Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost (HUGEN) koja je formalno počela sa radom u oktobru 2019. Ova Mreža ima za cilj da unaprijedi postojeće i razvije nove mehanizme za regionalnu parlamentarnu saradnju u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. Istakao je da je ovo prva Mreža na Zapadnom Balkanu koja se bavi pitanjima ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, dok su prethodno djelovale mreže koje su se bavile saradnjom u oblasti ekonomije i izbornih sistema. HUGEN Mrežu čini osam parlamenata Zapadnog Balkana, odnosno 15 odbora nadležnih za ljudska prava i rodnu ravnopravnost. Tokom prethodne godine u okviru HUGEN-a održani su multilateralni sastanci o uticaju pandemije COVID-19 na žene i osobe sa invaliditetom, kao i dvije konferencije i jedan webinar na kojem su predstavljeni izvještaji o post-zakonodavnom nadzoru izrađeni od strane sedam parlamenata HUGEN-a koji sadrže 126 preporuka za unapređenje stanja u odabranom zakonodavstvu. Važno je istaći da je Vestminsterska fondacija za demokratiju prva na Balkanu uspostavila mehanizme i pruža podršku u sprovođenju post-zakonodavnog nadzora. U parlamentima na Zapadnom Balkanu nadzorna uloga je nedovoljno razvijena i oni se mnogo više bave zakonodavnom aktivnošću. Veoma značajnim smatra što je kroz rad Mreže uspostavljena nova praksa post-zakonodavnog nadzora kojom se utvrđuje kako se određeni zakon implementirao nekoliko godina nakon njegovog donošenja, što je uobičajena praksa u državama članicama Evropske unije. Po prvi put u okviru ovog projekta Vestminsterske fondacije za demokratiju organizovan je sastanak sa poslanicima parlamenta države članice EU, što može biti značajno za unapređenje praksi u oblasti ljudskih prava. U posljednje vrijeme sve više je fokus na rodnoj ravnopravnosti, što je dobro. Manje je problema sa zakonodavnim okvirom, jer je on prilično dobar, ali ima dosta prostora za poboljšanje njegove implementacije, što je veoma važno u procesu pristupanja država Zapadnog Balkana Evropskoj uniji. Takođe, važnim smatra rad na unapređenju odnosa između odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost i nezavisnih institucija koje se bave ljudskim pravima. Uticaj Austrije je veliki i važno je sa njima razmjenjivati ideje i iskustva, zbog čega se Atanasovski nada da će ovo biti prvi u nizu sastanaka sa austrijskim poslanicima.

Predstavnica parlamenta Austrije Angelika Hable, šefica Odsjeka za EU i međunarodne poslove je istakla da je raduje učešće na ovom događaju Vestminsterske fondacije za demokratiju, jer je važno nastaviti parlamentarnu razmjenu iskustava u ovakvim formatima. Istakla je da je region Zapadnog Balkana veliko težište njihovih parlamentarnih napora na političkom i upravnom nivou i da su austrijski parlament i njegove direkcije veoma aktivni u oblasti parlamentarne saradnje. U okviru njihovog programa stipendija u protekle dvije godine zaposleni iz parlamenata šest država Zapadnog Balkana su radili u austrijskom parlamentu. Takođe, mladi se sve više upoznaju sa demokratskim procesima, a prakse iz austrijskog parlamenta prenešene su i u neke zemlje Zapadnog Balkana. Drago joj je što je predmet interesovanja današnjeg sastanka oblast ljudskih prava i što će razmjenjivati iskustva na ovu temu.

Dr Muamer Bačevac, predsjedavajući HUGEN-a i predsjednik Odbora za ljudska i manjinska prava i rodnu ravnopravnost Narodne skupštine Republike Srbije je ocijenio da je HUGEN Mreža u značajnoj mjeri doprinijela regionalnoj parlamentarnoj saradnji, razmjeni znanja i najboljih praksi, kao i unapređenju zakona i politika u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. S obzirom da su parlamenti u regionu Zapadnog Balkana uglavnom posvećeni zakonodavnim aktivnostima, važnim je ocijenio pilot projekat post-zakonodavnog nadzora u okviru kojeg je fokus bio na analizi primjene zakona. Istakao je da su poslanici i predstavnici stručnih službi parlamenata Zapadnog Balkana bili u prilici da se upoznaju sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Značajnim smatra brojne aktivnosti realizovane u okviru projekta Vestminsterske fondacije za demokratiju, među kojima se ističu Multilateralni sastanak o primjeni Regionalne deklaracije o unapređenju položaja Roma potpisane u Poznanju i Konferencija o položaju Roma, organizovana na inicijativu Pododbora za pitanja Roma Narodne skupštine Republike Srbije u Beogradu u decembru 2021. Takođe, podsjetio je i na godišnju konferenciju HUGEN Mreže na kojoj je

bilo riječi o jačanju uloge parlamenata u zaštiti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti u periodima krize i jačanju saradnje između parlamenata i ombudsmana. Na svim tim skupovima naglašena je potreba razvijanja regionalne saradnje.

Poslanik Bačevac je podsjetio da je 27. januara 2022. godine Odbor za ljudska i manjinska prava i rodnu ravnopravnost Narodne skupštine Republike Srbije održao sjednicu posvećenu obilježavanju Međunarodnog dana sjećanja na žrtve holokausta. Srbija, kao članica Savjeta Evrope i kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, posebnu pažnju posvećuje usklađivanju svog zakonodavstva sa evropskim zakonodavstvom i međunarodnim standardima. Jedna od najvažnijih nedavnih aktivnosti u Republici Srbiji bila je sprovođenje referenduma o ustavnim promjenama u dijelu koji se tiče pravosuđa. Građani su se izjasnili za ustavne promjene kako bi se obezbijedila nezavisnost pravosuđa. Podsjetio je da je Odbor kojim predsjedava posebnu pažnju posvećivao zaštiti prava Roma. Takođe, Odbor ima veoma dobru saradnju sa nezavisnim institucijama, prvenstveno Zaštitnikom građana i Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti, čije redovne godišnje izvještaje su razmotrili i predložili donošenje zaključaka koji sadrže preporuke Vladi za unapređenja stanja u oblasti ljudskih prava. Na plenarnoj sjednici Narodne skupštine Republike Srbije izvještaji sa zaključcima su usvojeni. Izvještaji nezavisnih institucija su veoma važni jer se u njima skreće pažnja na žalbe građana, ukazuje se gdje je potrebno ojačati kontrolnu ulogu i koje zakone je treba mijenjati. I pored brojnih realizovanih aktivnosti, i dalje postoji potreba unapređenja zakonodavstva. Mišljenja je da trendovi u oblasti ljudskih prava kako na Zapadnom Balkanu, tako i u cijelom svijetu posljednjih godina zavise od pandemije virusa COVID-19. Svi se suočavamo sa izazovima uspostavljanja ravnoteže između zaštite zdravlja stanovništva i poštovanja ljudskih prava i minimiziranja posledica pandemije. Polazeći od toga da su u svim krizama, pa i u ovoj, osjetljive društvene grupe najviše izložene rizicima, uvjeren je da su prioriteti slični svim državama i da podrazumijevaju dodatne napore na zaštiti ranjivih grupa stanovništva.

Nikolas Šerak, predsjedavajući Odbora za ljudska prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije, je istakao da su pitanja koja se tiču ljudskih prava u Austriji utvrđena Ustavom i da je njihov Ustavni sud veoma aktivan. Pojedinačne grupe koje su marginalizovane imaju problema u ostvarivanju ljudskih prava, a pandemija je dodatno uticala na pogoršanje njihovih ljudskih prava. Takođe, ugrožene su i pojedine slobode građana. Jako je važno da se omogući socijalni život i međusobni kontakti građana. Takođe, značajno je mladima obezbijediti pravo na obrazovanje. Odbor za ljudska prava se intenzivno bavi temama poput nadzora građana, kako počinilaca krivičnih djela, tako i vršenjem nadzora nad onima koji nijesu počinio krivičnih djela, a prate se. Takođe, pažnju posvećuju migrantima i njihovoj integraciji sa posebnim akcentom na poštovanje njihovih prava u postupku obrade zahtjeva za azil. Kada je riječ o manjinama, postavlja se pitanje položaja etničkih manjina, a bave se i položajem pripadnika LGBTIQ populacije. Šalju jasne poruke da neće tolerisati rasizam. Pokušavaju poboljšati prava svih manjina, pa čak i manjina van njihove države, kao što su žene u Avganistanu i manjinske religiozne grupe u raznim zemljama. U Odboru za ljudska prava su zastupljeni predstavnici svih političkih partija, a na sjednicama Odbora učestvovali su brojni ministri sa kojima su razgovarali o važnim temama iz oblasti ljudskih prava. Takođe, bave se i radom sudova sa kojima diskutuju o raznim slučajevima kršenja ljudskih prava.

Tokom diskusije kojom je moderirao Ivan Radojević, regionalni programski menadžer Vestminsterske fondacije za demokratiju učesnici su bili u prilici da razmijene mišljenja o aktuelnom stanju u oblasti ljudskih prava na Zapadnom Balkanu i u Austriji.

Poslanica Gordana Siljanovska Davkova, predsjednica Odbora za jednake šanse za žene i muškarce Skupštine Republike Sjeverne Makedonije je zahvalila predstavnicima austrijskog parlamenta na pomoći njihovih vatrogasaca tokom požara u Sjevernoj Makedoniji, uz ocjenu da je izbjeglička kriza pokazala koliko je Austrija bliska Zapadnom Balkanu. Saopštila je da ima ozbiljan problem sa sintagmom Zapadni Balkan, jer je to geopolitička, a ne geografska sintagma. Smatra da Evropska unija treba da ima strategiju za integraciju zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju, kao i da je potreban regionalni pristup zemalja Zapadnog Balkana na putu ka Evropskoj uniji. Očekuje da Zapadni Balkan postane prioritet EU, jer je nedovoljno ponavljati sintagmu da je EU „nedovršena simfonija“ bez Zapadnog Balkana. Kriza COVID-19 je rezultirala sindromom COVID profita, s jedne strane, a sa druge strane je pogodila najsiromašnije grupacije stanovništva. U Sjevernoj Makedoniji još uvijek imaju problema sa političkim

uticajem na sudstvo. Imaju dosta dobro zakonodavstvo, ali njegova implementacija je loša. Najveći broj predstavki podnesenih Ombudsmanu Sjeverne Makedonije tiče se pravosuđa. Smatra značajnim što su donijeli Zakon o sprečavanju i zaštiti od diskriminacije, formirali su i Komisiju, ali u njoj nije ispoštovan rodni balans. U Parlamentu je 120 poslanika i 50 poslanica, što takođe nije dobro sa stanovišta rodne izbalansiranosti. Od 21 komisije u Parlamentu Republike Sjeverne Makedonije samo četiri imaju predsjednice. To je neophodno mijenjati, jer je ideja da se izmjenama Poslovnika garantuje rodno neutralna kvota. U proceduri su izmjene Krivičnog zakonika u cilju usklađivanja sa Istanbulskom konvencijom. U Parlamentu je i set zakona o matičnoj evidenciji o imenu pripremljen u saradnji sa LGBT zajednicom. Imaju dobar pravni okvir za zaštitu djece, ali mladi nedovoljno utiču na izradu strateških dokumenata o djeci i mladima. Smatra da prava djeteta moraju biti garantovana Ustavom. Treba voditi računa o pravima lica sa invaliditetom, rodnim pitanjima i manjinama ukoliko se želi postići jednakost. Takođe, posebnu pažnju treba posvetiti slobodi izražavanja. Zalaže se za donošenje zakona u redovnoj, a ne po skraćenoj proceduri. Ukoliko je Zapadni Balkan geostrateški partner, potrebno je i da se EU tako ponaša prema njemu i moralna obaveza EU je da se vrati ovom prostoru. Očekuje početak pregovora sa Republikom Sjevernom Makedonijom i smatra da ne treba ostavljati prostor za buđenje nacionalizma na ovim prostorima.

Poslanik Harald Troh, zamjenik predsjedavajućeg Odbora za ljudska prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije, je saopštio da je poštovanje prava građana od izuzetne važnosti u društvu. Jako je važno da pojedinci mogu da ostvare svoja prava u okviru institucija. Evropa je utemeljena na ljudskim pravima, a još u XVII vijeku u Engleskoj je pokrenuto pitanje poštovanja ljudskih prava. Važno je da sve tri grane vlasti djeluju transparentno. U Austriji se suočavaju sa čitavim nizom problema jer nije obezbijeđena puna transparentnost. Jako je važno sprovođenje zakona, a mnoge države se suočavaju sa problemima u toj oblasti. Još uvijek su prisutni nacionalizam, seksizam i homofobija, pa se moraju uložiti naponi na razvoju klime tolerancije i međusobnog poštovanja. Poštovanje ljudskih prava u Austriji ima izuzetnu ulogu u njihovoj unutrašnjoj i spoljnoj politici.

Poslanica Miomirka Melank, predsjednica Komisije za ljudska prava Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine je saopštila da se Bosna i Hercegovina suočava sa brojnim izazovima. Politička situacija je vrlo kompleksna, državne institucije su blokirane, kao i Parlamentarna skupština. Pomenula je prava pripadnika nekonstitutivnih naroda i nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, a posebno se osvrnula na položaj Roma koji još uvijek nemaju pravo da budu zastupljeni u nekom od njihovih parlamenata. Pravima manjina se uglavnom bavi Vijeće nacionalnih manjina koje postoji na tri nivoa u Bosni i Hercegovini. Nacionalne manjine ne mogu biti birane na neke od funkcija niti u Federaciji, niti u Republici Srpskoj, čime su diskriminirani i još uvijek nije primijenjen Ustav Bosne i Hercegovine kako bi se primijenila Presuda Evropskog suda za ljudska prava u slučaju „Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine“. U toku su pregovori o izbornom zakonu koji su izazvali velike političke ekscese i doveli u pitanje opstanak Bosne i Hercegovine. I dalje ostaje prioritet pitanje jednakih prava građana i građanki, suočavanje sa prošlošću i koegzistencija. Osvrnula se i na prava djeteta, sa posebnim akcentom na izmjene Krivičnog zakona u dijelu koji se tiče seksualnog nasilja nad ženama i djecom i usklađivanje sa potpisanim međunarodnim konvencijama koje još uvijek nijesu usvojene u Parlamentu Federacije. U posebno teškom položaju su djeca sa mentalnim problemima. Donijet je Zakon o pomoći porodicama sa djecom sa invaliditetom, a djeca nijesu naslovljena kao nosioci tih prava. Ravnopravnost polova u Bosni i Hercegovini u poslednjih deset godina postoji u značajnijoj mjeri, jer su uspostavljeni odgovarajući mehanizmi za sprečavanje diskriminacije po osnovu pola. Oblast obrazovanja je jedna od velikih tema u Bosni i Hercegovini, jer su obrazovni programi u Bosni i Hercegovini iz susjednih država- Srbije ili Hrvatske. Predmeti poput geografije, istorije i jezika su proglašeni predmetima od nacionalnog interesa i radi se prema programima drugih država. Nema jedinstvenog pogleda na prošlost, nejednaki su programi u entitetima, a u nekim sredinama se može govoriti o etničkoj segregaciji. Veliki je problem i slab kvalitet obrazovanja. Korupcija je jedan od najznačajnijih problema njihovog društva, a reforma pravosudnog sistema je nužna.

Gudrun Kugler, zamjenica predsjedavajućeg Odbora za ljudska prava i Odbora za jednaka prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije, je istakla da je jasno da Zapadni Balkan pripada Evropi i da će Austrija biti njihov partner na putu ka Evropskoj uniji. Parlamenti imaju važnu ulogu u evropskoj

regionalnoj saradnji koju je neophodno jačati. Smatra da treba više razgovarati o trgovini ljudima i da poseban akcenat treba usmjeriti na prevenciju trgovine ljudima. Takođe, osvrnula se na nacionalizam koji predstavlja korjen kršenja ljudskih prava. U XXI vijeku neophodna je bolja regionalna saradnja kako bi se zajedno djelovalo u cilju smanjenja nacionalizma i svih povreda ljudskih prava. Podsjetila je da se 27. januara obilježava Dan sjećanja na žrtve holokausta kako se takvo nešto nikada ne bi ponovilo.

Lazar Prodanović, predsjedavajući Zajedničke komisije za ljudska prava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine se saglasio da je 27. januar važan dan za čovječanstvo i priču o ljudskim pravima. Akcenat njegovog izlagaja bio je na ustavno-pravnom i institucionalnom okviru zaštite ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Bosna i Hercegovina je ratifikovala sve najvažnije međunarodne i evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i uspostavila ustavno-pravni i institucionalni okvir kojim se ta prava garantuju. Ustav Bosne i Hercegovine obavezuje državu da osigura najveći nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ustavom je propisano da se prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenim Protokolima direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini i da imaju primat nad ostalim zakonodavstvom. Aneks 1 Ustava predviđa primjenu niza drugih međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima. Zakonodavni okvir se u kontinuitetu unapređuje i usklađuje sa međunarodnim standardima. Institucije nastoje da ojačaju nacionalne mehanizme za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Zajednička komisija za ljudska prava Parlamentarne skupštine razmatra pitanja koja se odnose na ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda zagarantiranih Ustavom BiH i zakonodavstvom BiH; državljanstvo; emigraciju, imigraciju, izbjeglice i azil; sprovođenje aneksa 6 i 7 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH; kretanje i boravak stranaca; ostvarivanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda, te mjere za njihovu efikasniju zaštitu; zaštitu ličnih podataka i saradnju sa Agencijom za zaštitu ličnih podataka u BiH; prava nacionalnih manjina u BiH; peticije u vezi s povredama ljudskih prava i osnovnih sloboda; saradnju sa Komisijom za ljudska prava i Komisijom za raseljena lica i izbjeglice, kao i komisijama za ljudska prava u Parlamentu Federacije BiH i Narodnoj skupštini Republike Srpske. Zajednička komisija razmatra i druga pitanja iz oblasti ljudskih prava, ostvarivanja prava djeteta, mladih, imigracije, izbjeglica, azila i etike. Prostora za napredak u oblasti ljudskih prava i sloboda ima što je konstatovala i Evropska komisija u svom Izvještaju o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu. Uz značajnu podršku predstavnika međunarodne zajednice i medijaciju, predstavnici političkih partija pokušavaju doći do konsenzusa u vezi sa izmjenama Ustava kako bi se implementirala presuda „Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine“. Smjer njihovog budućeg djelovanja primarno je određen Mišljenjem Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji iz 2019. godine. Budućnost zemalja Zapadnog Balkana je neizvjesna i turbulentna bez članstva u Evropskoj uniji, zaključio je Prodanović.

Eva Ernst Džiedžić, zamjenica predsjedavajućeg Odbora za ljudska prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije je saopštila da je predmet njenog interesovanja spoljna politika. Interesovalo je koliko je veliki uticaj Rusije i Kine na zemlje Zapadnog Balkana, a u kontekstu trenutnog konflikta Rusije i Ukrajine.

Predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore Božena Jelušić je ukazala na značaj sprovođenja nadzora nad implementacijom zakona. Osvrnula se na slučajeve nasilja u porodici, navodeći da su se tokom četiri mjeseca u Crnoj Gori desila tri femicida. Odbor kojim predsjedava je doprinio izmjenama Krivičnog zakonika i donošenju Zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji. Ovaj Odbor je inicirao promjene u dijelu upravljačkih struktura u školama kako bi podjednako bili zastupljeni i muškarci i žene. Po prvi put je uvedeno rodno odgovorno budžetiranje u Zakon o budžetu Crne Gore.

Poslanica Gordana Siljanovska Davkova, predsjednica Odbora za jednake šanse za žene i muškarce Skupštine Republike Sjeverne Makedonije je ukazala da je trgovina ljudima često autohtona pojava i nije uvijek povezana sa migracionim tokovima. Neophodno je raditi na unapređenju položaja Roma koji su često žrtve trgovine ljudima. Zbog nedovoljne saradnje državnih institucija i nevladinog sektora takvi slučajevi se teško otkrivaju i procesuiraju.

Zaključeno je da bi u predstojećem periodu bilo važno da se organizuju slični sastanci između parlamenata Zapadnog Balkana i Parlamenta Austrije u cilju razmjene iskustava o pojedinim oblastima ljudskih prava, poput trgovine ljudima, zaštite prava migranata i azilanata i sličnim temama.

INFORMACIJA
SA KONFERENCIJE NA KOJOJ JE PREDSTAVLJEN POSEBAN IZVJEŠTAJ
ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE
„UTICAJ MJERA ZA SPREČAVANJE ŠIRENJA VIRUSA COVID-19 NA MENTALNO
ZDRAVLJE DJECE U CRNOJ GORI“,
održane u Podgorici 22. februara 2022. godine

Izveštaj “Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori”, koji je sačinila institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore uz podršku Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori predstavljen je javnosti 22. februara 2022. godine.

Moderator skupa je bila zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Snežana Mijušković.

Uvodna izlaganja su imali zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković i šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Huan Santander.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković je saopštio da rezultate Izveštaja predstavljaju u vremenu dok pandemija koronavirusa još uvijek uzima svoj danak, a ta činjenica dovoljno govori o neminovnosti različitih vidova uticaja pandemije i pratećih mjera. U samom naslovu publikacije i istraživanja fokus su stavili na dva ključna elementa, a to su epidemija i mentalno zdravlje djece. Smatra da je važno skrenuti pažnju na pojam mentalnog zdravlja, a posebno mentalnog zdravlja djece za koje stručnjaci kažu da ima bitno drugačiji karakter od mentalnog zdravlja odraslih, primarno zbog jedinstvenih razvojnih prekretnica koje djeca doživljavaju. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji mentalno zdravlje predstavlja potpuno stanje fizičkog, mentalnog i socijalnog blagostanja djeteta i ne odnosi se samo na nepostojanje bolesti. Istakao je da su pandemija i mjere koje su donošene zahtijevale prilagođavanje odraslih i djece, bez obzira na njihov uzrast. Dječje mentalno zdravlje karakterišu i sva druga stanja koja su važna za blagostanje djeteta i ona koja direktno ili indirektno utiču ili mijenjaju mentalno zdravlje djeteta. Među njima treba istaći porodični aspekt života djeteta, njegovo neposredno okruženje i širu zajednicu u okviru koje se implementiraju svi aspekti prava djeteta. Bjeković je ukazao da su za mlađu djecu dešavanja kod kuće i u školi čest izvor stresa, kao i da u kući značajan izvor stresa za djecu mogu biti porodična neslaganja, razvod roditelja i promjena doma i okoline. Ukazao je na nejednak efekat koji su mjere imale na razvoj djeteta, a tiču se disproporcija u pristupu resursima koji su u funkciji obrazovanja, komunikacija, (ne)dostupnosti informacija, nejednake distribucije tereta koji mjere nameću i nedostatak servisa podrške u različitim oblastima obuhvaćenim istraživanjem. Djeca mogu da izraze psihološki stres ponašajući se na različite načine, a svako dijete ponaša se drugačije u istoj ili sličnoj situaciji. Djeca koja su najugroženija su djeca bez roditeljskog staranja i djeca sa smetnjama u razvoju koja se suočavaju sa više izazova zbog čega im je potrebno više brige i pažnje. Bjeković je podsjetio i na razlike u ekonomsko-socijalnoj sferi, vremensku neodređenost i pravnu nesigurnost kada je u pitanju pravni okvir za izvršavanje naredbodavnih akata izvršne vlasti, a u svemu tome posebno je naglašen rizik po mentalno zdravlje. Takođe, saopštio je da su mjere povremeno bile korigovane, kao i da su često bile nedorečene i izazivale konfuziju u primjeni. Sama ta činjenica neminovno je uticala na dodatni rizik po mentalno zdravlje koji se ogleda u neizvjesnosti okruženja i prilagođavanju nečemu što se može definisati kao nedostatak u procjeni pristupa i analizi uzroka rizika koji mjere nameću.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković je zahvalio UNICEF-u na podršci navodeći da je ovaj Izveštaj dokaz kontinuirane i kvalitetne saradnje u dužem vremenskom periodu.

Šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Huan Santander je izrazio zadovoljstvo što učestvuje u predstavljanju Izveštaja koji se bavi uticajem mjera za sprečavanje širenja koronavirusa na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori. Istakao je da je pandemija uticala na svako dijete na ovoj planeti, ali ne podjednako. Daleko više su pogođena djeca koja su i prije pandemije bila u nepovoljnom položaju, poput djece sa smetnjama u razvoju i djece bez roditeljskog staranja. To je ujedno i jedan od ključnih nalaza Izveštaja koji državne vlasti moraju uzeti u ozbiljno razmatranje prilikom izrade budućih politika u svim oblastima- finansijske politike, socijalnog staranja, zdravstva, obrazovanja, kulture i sporta. Naveo je da

Izvještaj ukazuje na to da je pandemija uticala na mentalno zdravlje djece. Gotovo polovina učenika srednjih škola skoro uvijek ili često je osjećala uznemirenost, nesigurnost ili ljutnju tokom pandemije. Upravo iz tih razloga UNICEF je podržao rad nacionalnih SOS linija za podršku djeci i roditeljima. UNICEF je, takođe, pomogao školama da razvoj socio-emocionalnih vještina integrišu u svakodnevno obrazovanje. Škole roditeljstva i aplikacija Bebbo, namijenjena roditeljima djece do šest godina, neke su od aktivnosti koje UNICEF podržava i kroz koje se promoviše mentalno zdravlje porodica. Šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori je pozvao nacionalne i lokalne vlasti da ove vrste intervencija učine održivim i dostupnim svakom djetetu i porodici u Crnoj Gori. Pored promovisanja pomenutih usluga, UNICEF je spreman da podrži nacionalne institucije da uspostave nove usluge za podršku mentalnom zdravlju i dobrobiti svakog djeteta i porodice u Crnoj Gori. Veći broj sportskih i kulturnih aktivnosti za svako dijete u Crnoj Gori trebalo bi da bude sastavni dio takvih intervencija. Saopštio je da Izvještaj upozorava i na gubitke u pogledu obrazovanja i razvoja koje su djevojčice i dječaci doživjeli u periodu tokom koga su škole bile zatvorene, učenje bilo organizovano na daljinu ili se nastava u otvorenim školama realizovala sa skraćenim časovima. Učenici osnovnih i srednjih škola žale se na lošiji kvalitet obrazovanja tokom pandemije. UNICEF će nastaviti da daje preporuke da škole ostanu otvorene, uz puno poštovanje epidemioloških mjera, kao i da se uzme u obzir mogućnost povratka na nastavu sa punim trajanjem časova. Škole predstavljaju izuzetno važno okruženje za učenje, bezbjednost, mentalno zdravlje i dobrobit djece, zbog čega je veoma važno da se pruži veća podrška nastavnicima i najugroženijoj djeci.

Santander je saopštio da ovaj Izvještaj ukazuje na to da mladi nijesu bili smisleno uključeni u donošenje ili procjenu bilo kakvih mjera u Crnoj Gori tokom pandemije. Kao demokratsko društvo, Crna Gora treba da uključi sve zainteresovane strane u procese donošenja odluka koje utiču na njihove živote, što je jedan od temeljnih principa Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta po kojem svako dijete ima pravo da učestvuje u svim stvarima koje utiču na njegov život. Pozvao je nacionalne i lokalne vlasti da se redovno konsultuju sa djecom i mladima o svim politikama koje su relevantne za njihov život.

Na samom kraju, šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori je čestitao Zaštitniku i njegovom timu na ovom Izvještaju i preporukama i pozvao nacionalne i lokalne institucije, civilni sektor, akademsku zajednicu, privatni sektor i mlade da se pridruže njihovim naporima da podrže mentalno zdravlje i dobrobit svakog djeteta tokom i nakon pandemije.

Osnovne nalaze istraživanja predstavile su savjetnice Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Milica Kovačević i Duška Sljivančanin.

Savjetnica Zaštitnika Milica Kovačević je saopštila da su promjene u svakodnevnom funkcionisanju djece izazvane ograničavajućim mjerama u cilju suzbijanja širenja pandemije virusa COVID-19 uticale na njihova osjećanja i mentalno zdravlje. Osjećanja djece koja pohađaju prvi i drugi razred osnovne škole, kao grupe koja je ušla u obrazovni sistem tokom pandemije COVID-19 sagledana su putem upitnika koji su popunjavali njihovi roditelji, uzimajući u obzir da djeca u tom uzrastu nemaju kapaciteta da ga sama popune. Kada je u pitanju demografija roditelja koji su odgovarali na upitnik 90,3% odgovora dale su majke. Skoro polovina roditelja je izjavila da su njihova djeca bila uznemirena, tužna ili ljuta. Svaki treći roditelj je zapazio nervozu, a svaki peti zabrinutost i strahove kod djece da će im roditelji ostati bez posla, da neće imati novca ili da će se razboljeti. 27% djece češće je govorilo o zdravlju, a 89,9% roditelja je saopštilo da nije tražilo stručnu pomoć za sebe ili dijete.

Povećana briga, stres, promjene raspoloženja, razdražljivost, pa i agresija, neizvjesnost zbog budućnosti prepoznata su stanja koja su direktno uzrokovana promjenom realnosti i načina funkcionisanja i mogu biti indikatori ugrožavanja mentalnog zdravlja. Djeca nijesu u dovoljnoj mjeri koristila servise podrške, uglavnom zbog njihove ograničene dostupnosti i neprepoznavanja potrebe za istim. Servisi podrške usmjereni na zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja djece u Crnoj Gori nijesu bili u dovoljnoj mjeri razvijeni i na adekvatan način uspostavljeni ni prije pandemije, tako da su ograničavajuće mjere dodatno unazadile ionako oskudan i deficitaran resurs.

Medijsko izvještavanje u vezi sa prirodom virusa COVID-19, njegovim širenjem i poslasticama nije bilo prilagođeno djeci. Neprilagođeni sadržaji, te česte objave da upravo djeca mogu prenijeti virus, eksplicitne scene teško bolesnih i umrlih, kao i stalno objavljivanje brojki zaraženih i umrlih dodatno su

uznemiravali djecu, uzrokujući paniku, konfuziju i neizvjesnost. Takođe, česte kontradiktorne objave, lažne vijesti i iznošenje „teorija zavjere” dodatno su usložnjavale situaciju.

Djeca nijesu učestvovala u kreiranju mjera, niti su ih nadležni pitali za mišljenje, što je uzrokovalo osjećaj nemoći da uspostave kontrolu nad svojim danom i aktivnostima. Djeca sa smetnjama u razvoju u velikoj mjeri su ostala „nevidljiva” kao posebno rizična kategorija. Činjenica da na samom početku pandemije uopšte nijesu bila prepoznata kao kategorija koja ima drugačije potrebe umnogome je uticala na djecu i njihove porodice. Nepostojanje posebnih protokola za djecu sa smetnjama u razvoju znatno je marginalizovalo ovu kategoriju djece i otežalo im pristup različitim servisima i sadržajima u izmijenjenim okolnostima. Činjenica da prilikom donošenja mjera ova kategorija djece nije bila prepoznata, te da određene mjere nijesu bile prilagođene njihovim posebnim potrebama dovodi do zaključka da su u određenim situacijama djeca sa smetnjama u razvoju bila u drugačijem položaju od djece opšte populacije. Djeca bez roditeljskog staranja su dodatno bila ograničena zbog činjenice da je u pitanju kolektivni smještaj, te su se aktuelne mjere višestruko odrazile na njihovu svakodnevnicu i ograničile ih u mnogo većoj mjeri nego djecu opšte populacije. Iako je u pitanju kategorija djece koja je u riziku, nije im bila omogućena dodatna podrška u cilju prilagođavanja novonastalim okolnostima i savladavanja eventualnih kriza prouzrokovanih mjerama koje su bile na snazi. Takođe je evidentno da su i zaposleni u Ustanovi bili pod posebnim stresom i opterećenjem, što onemogućava da adekvatno odgovore novonastalim izazovima.

Savjetnica Zaštitnika Duška Šljivančanin je saopštila da je istraživanje uticaja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece kao dominantnu temu imalo oblast ostvarivanja prava na obrazovanje iz razloga što obrazovni proces prati odrastanje u svim fazama i neizostavno doprinosi formiranju djeteta. Prema ukupnim rezultatima istraživanja stekao se utisak da su najveću promjenu i/ili uticaj djeca doživjela upravo posredstvom izmijenjenog načina obrazovanja. Prema dobijenim rezultatima, roditelji, a posebno roditelji učenika prvog razreda osnovne škole procjenjuju nastavu uspješnijom nego učenici završnih razreda osnovne i srednje škole. Gotovo svaki peti anketirani srednjoškolac izjavio je da je organizacija nastave bila neuspješna.

Učenje na daljinu je nosilo sa sobom određene izazove. Čak 60,5% roditelja je ocijenilo da im je bila velika ili djelimična poteškoća da zbog svojih obaveza budu prisutni dok učitelj drži časove elektronskim putem. Takođe, više od polovine ispitanih roditelja djece izjavilo je da se donekle ili u potpunosti osjeća preveliko opterećenje i da imaju previše obaveza sa djecom da bi se sve postiglo. Učenici prvog i drugog razreda nijesu mogli sami slati poruke, te pratiti časove na TV-u, pa su roditelji zaista bili uključeni u cjelokupan obrazovni proces, a samim tim i veoma opterećeni. Tri četvrtine roditelja se izjasnilo da nijesu imali problema u komunikaciji sa učiteljima. I anketirani učenici, svaki drugi osnovac/ka i srednjoškolac/ka (58% srednjoškolaca i 48,7% osnovaca) istakao je preveliko opterećenje, posebno izdvajajući preobimno gradivo. Veliki problem im je predstavljalo i to što je gradivo novo i složeno, te ga nastavnik ne može adekvatno objasniti onlajn. Više od trećine srednjoškolaca (36%) izjavilo je da im je bio problem da budu aktivni u toku onlajn nastave.

Obrazovni proces djece sa smetnjama u razvoju tokom pandemije i izmijenjenih okolnosti u velikoj mjeri je bio poremećen. Naime, djeca koja su uključena u redovni obrazovni proces, u zavisnosti od smetnje, tj. posebne obrazovne potrebe, isti pohađaju po prilagođenom odnosno individualnom programu. Sistem onlajn nastave je organizovan u kratkom roku i bilo je veoma teško prilagoditi ga posebnim obrazovnim potrebama pojedinih učenika. Učenicima koji su uključeni u obrazovni proces po posebnom programu slali su se individualni materijali za rad i praćenje nastave, što je u datim okolnostima bio jedini prihvatljiv način obuhvata ove djece, a sva komunikacija i način rada u skladu sa individualnim potrebama dogovaran je sa roditeljima.

Međutim, bilo je i pozitivnih primjera. Djeca sa smetnjama koje prate stanja autističnog spektra prilikom završnih ispitivanja su pokazivala mnogo veće znanje nego u učionici u ranijem periodu. Ovaj napredak se pravda činjenicom da dijete u svojoj kući, u prijatnom i poznatom ambijentu, prilikom ispitivanja ima roditelja u prostoriji, čije mu prisustvo pruža podršku i mir, te je dijete slobodnije da iskaže naučeno na mnogo bolji način. Ove situacije su otvorile mogućnost da se i u budućem periodu usvoji ovaj način ispitivanja, koji je zaista prilagođen potrebi djeteta, a sve u cilju ostvarivanja istinske inkluzije.

Obrazovni sistem je bio prinuđen da odjednom, gotovo bez pripreme, pređe na drugačiju organizaciju rada, što je pored nekih pozitivnih donijelo i niz negativnih posledica. Kao pozitivna se ocjenjuje činjenica da je u veoma kratkom roku, bez ranijih iskustava ovog tipa, organizovan sistem učenja na daljinu kroz snimanje nastavnih jedinica koje su se prenosile putem TV programa, osmišljanje različitih načina komunikacije sa djecom i roditeljima, uspostavljanje onlajn platformi, pripremanje materijala koji se dostavljao učenicima na kućnu adresu. Ministarstvo prosvjete je uložilo velike napore kako bi uspostavilo ovaj sistem nastave, a prosvjetni radnici pokazali su spremnost da ulože dodatne napore da bi održali proces obrazovanja na najboljem mogućem nivou, u skladu sa aktuelnim okolnostima. Ipak, onlajn sistem funkcionisanja obrazovanja do danas nije definisan nijednim aktom, pa samim tim izaziva višestruke nejasnoće za djecu, njihove roditelje i nastavni kadar i to u pogledu organizacije i realizacije obrazovno-vaspitnog rada, kao i načina izvođenja obrazovnog programa.

Zlatni savjetnik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Jovan Joksimović je saopštio da je školovanje u onlajn režimu bilo u najmanju ruku zbunjujuće, kao i da neki segmenti gradiva nijesu bili usklađeni i dovoljno prilagođeni. Mnoga djeca su imala problema da ravnopravno učestvuju u onlajn nastavi iz razloga što, makar na početku, nijesu imala telefon ili kompjuter i internet. Zamislite samo stid djeteta kojem drugovi iz odjeljenja saznaju da u kući nema ni internet ni kompjuter. On je u ime zlatnih savjetnika Ombudsmana, ali i djece Crne Gore čiji glas predstavljaju imao poruku za nadležne: “Ukoliko u budućnosti budete razmišljali da nas opet vratite na kućni režim, u ime djece Crne Gore vas molim da imate u vidu da za nas škola ne predstavlja samo učenje, već mnogo više od toga – druženje, takmičenje, sitne nestašluke, zaljublivanje i odljublivanje. Uči nas životu, a sve to nam je malo komplikovanije da ostvarimo iz dnevne sobe gledajući u ekran”.

Zlatna savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Daša Ražnatović podsjetila je da su na djecu različito uticali promjena rutine i nemogućnost sprovođenja određenih aktivnosti. Svoj djeci su rigorozne mjere zabrane kretanja veoma teško pale, prosto je to bilo neprirodno. Sa jedne strane, djeca su bila “zatrpana” informacijama o smrti, a sa druge strane nijesu imala kud, jer su u istom prostoru sa roditeljima i rodbinom i svi su samo o tome pričali. Daša je poručila da je interes djece Crne Gore, bila ona mala ili malo veća, sa drugačijim potrebama, sa roditeljima ili bez da rastu zdravo, bezbjedno i radosno, ali i da se drže za ruke na prirodnoj, a ne preporučenoj distanci.

Na samom kraju događaja, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Snežana Mijušković je saopštila da je, po usaglašenoj metodologiji Evropske mreže ombudsmana za djecu (ENOC) i UNICEF-a, istraživanje na ovu temu sprovedeno i u Albaniji, Kipru, Slovačkoj, Srbiji, Bugarskoj, Grčkoj, Islandu, Švedskoj, Norveškoj, Gruziji, Kirgistanu, Moldaviji, Tadžikistanu i Uzbekistanu. Predmet analize bili su stavovi i mišljenja djece i roditelja, kao i profesionalaca koji sa njima direktno rade (nastavnici, vaspitači, pedagozi, socijalni radnici, defektolozi, terapeuti.) Po metodologiji Evropske mreže ombudsmana za djecu, čiji je član i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, istraživanje se bavilo i uticajem mjera na ranjive grupe: djecu sa smetnjama u razvoju i djecu bez roditeljskog staranja. Zaključeno je da postoji nedovoljna međusektorska saradnja u prevenciji i podršci djeci i porodicama tokom pandemije. Nadležni organi nijesu uspostavili metodologije procjene uticaja (CRIA) donijetih mjera na ostvarivanje prava djece, sa posebnim osvrtom na ranjive kategorije. Uočena je i neuključenost djece prilikom kreiranja i donošenja ograničavajućih mjera koje se direktno na njih odnose. Ukazala je i na nedovoljnu pravnu uređenost zaštite mentalnog zdravlja djece tokom pandemije kroz nacionalnu regulativu (zakoni, pravilnici, protokoli o postupanju) i potrebu za njihovim usaglašavanjem sa međunarodnim standardima. Zapažen je i nedovoljan broj programa podrške i usluga u zajednici djeci i porodici, usmjerenih na adekvatan rast i razvoj u skladu sa individualnim mogućnostima i potrebama. Takođe, evidentirana je i neadekvatna dostupnost postojećih servisa podrške u okviru obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih ustanova. U Izvještaju je ukazano i na nedovoljnu međusektorsku saradnju u prevenciji i podršci djetetu tokom pandemije u cilju očuvanja mentalnog zdravlja, kao i na neprilagođeno medijsko izvještavanje o situaciji izazvanoj pandemijom.

Zamjenica Zaštitnika je zaključila da su u cilju poboljšanja stanja u ovoj oblasti date konkretne preporuke: Vladi Crne Gore, Savjetu za borbu protiv virusa COVID-19, Savjetu za prava djeteta, nadležnim ministarstvima, institucijama i lokalnim samoupravama.

IZVJEŠTAJ
SA TREĆE GODIŠNJE KONFERENCIJE MREŽE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I
RODNU RAVNOPRAVNOST ZAPADNOG BALKANA (HUGEN),
održane u Skoplju u Republici Sjevernoj Makedoniji od 14. do 16. marta 2022. godine

Treća godišnja konferencija Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana (HUGEN) održana je u Skoplju u Republici Sjevernoj Makedoniji od 14. do 16. marta 2022. Konferenciju je organizovala Vestminsterska fondacija za demokratiju. S obzirom da predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović i član Odbora, predstavnik Odbora u Upravljačkom odboru HUGEN-a dr Albin Ćeman, zbog prethodno preuzetih obaveza, nijesu bili u mogućnosti da učestvuju na ovom događaju, na Konferenciji su učestvovala sekretar Odbora Slava Burić i samostalna savjetnica I u Sekretarijatu Odbora Sonja Jokić. U ime Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore učestvovala su: predsjednica Odbora Božena Jelušić, zamjenica predsjednice Odbora Vesna Pavićević i samostalna savjetnica u Sekretarijatu Odbora Tamara Pešić.

Uvodna izlaganja na Konferenciji imali su: Emil Atanasovski, direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan, Gordana Siljanovska Davkova, predsjednica Odbora za jednake mogućnosti za muškarce i žene Skupštine Republike Sjeverne Makedonije i dr Muamer Bačevac, predsjedavajući HUGEN mreže i predsjednik Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije.

Direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan Emil Atanasovski je saopštio da se završava projekat koji je trajao 30 mjeseci tokom kojeg je formirana neformalna Mreža odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana. Značajnim je ocijenio i pilotiranje procesa post-zakonodavnog nadzora koje je po prvi put sprovedeno u regionu Zapadnog Balkana. Takođe, praćena je realizacija oko 700 preporuka institucija ombudsmena. Veoma važnim smatra sprovođenje parlamentarnog nadzora, što se pokazalo značajnim i tokom pandemije COVID-19 koja je uticala na ljudska prava, posebno na prava ranjivih grupa stanovništva. S obzirom da se sada sve zemlje suočavaju sa novim izazovima, ocijenio je značajnim dalje sprovođenje nadzornih aktivnosti i praćenje stanja ljudskih prava.

Predsjednica Odbora za jednake mogućnosti za žene i muškarce Skupštine Republike Sjeverne Makedonije Gordana Siljanovska Davkova je pozdravila učesnike skupa u ime predsjednika Skupštine Republike Sjeverne Makedonije i u svoje ime. Istakla je ključnu ulogu parlamenta u borbi za unapređenje stanja u oblasti ljudskih prava. Takođe, istakla je da žena može biti "stub" države, ali da joj treba pružiti priliku. Smatra da parlamenti mogu puno doprinijeti u izgradnji zajedničkog evropskog identiteta na putu evropskih integracija. Ocijenila je značajnim sve aktivnosti realizovane u sklopu projekta Vestminsterske fondacije za demokratiju, a posebno multilateralni sastanak posvećen unapređenju položaja Roma i sastanak sa predstavnicima austrijskog parlamenta, uz očekivanje da će uključivanje parlamentaraca Austrije olakšati put država Zapadnog Balkana ka Evropskoj uniji. Važnim smatra i unapređenje saradnje parlamenata sa nezavisnim institucijama koje imaju ključnu ulogu u demokratizaciji društva. Sva dokumenta i materijale objavljene na internet stranici HUGEN-a smatra demokratskim nasleđem. Svjesna je procesa decentralizacije finansiranja projekata i činjenice da će se veća sredstva opredjeljivati lokalnim organizacijama, nego Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju, ali se nada da će i nakon ovog projekta uslijediti nastavak saradnje parlamenata Zapadnog Balkana.

Predsjednik Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije dr Muamer Bačevac je ocijenio da je Vestminsterska fondacija za demokratiju, uprkos otežanim uslovima, uspjela realizovati značajan broj planiranih aktivnosti. Smatra da je važno održati regionalnu parlamentarnu saradnju kojoj je Mreža odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost značajno doprinosila, počev od svog osnivanja 2019. godine. Ova Mreža je predstavljala platformu za razmjenu najboljih bilateralnih praksi, ali i za multilateralnu saradnju. Izrazio je očekivanje da će Vestminsterska fondacija za demokratiju uspeti da obezbijedi sredstva za nastavak ovog projekta. Smatra da i parlamenti

treba da pokušaju da obezbijede dio sredstava za funkcionisanje HUGEN Mreže. Trusno vrijeme u kojem živimo i ekonomski i zdravstveni izazovi sa kojima se suočavamo pokazali su koliko se moramo oslanjati jedni na druge. Ukazao je na značaj funkcionisanja jakih nezavisnih institucija za šta je potrebno obezbijediti dobar zakonodavni okvir. Podsjetio je da je Narodna skupština Republike Srbije prošle godine donijela novi Zakon o Zaštitniku građana i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije. Takođe, usvojeni su novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti i novi izborni zakoni, a Vlada Republike Srbije je usvojila Strategiju za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025.

Na prvoj panel diskusiji na temu *“Neophodnost parlamentarne saradnje sa nezavisnim institucijama u cilju unapređenja ljudskih prava u regionu Zapadnog Balkana”* govorili su: Naser Ziberi, narodni pravobranitelj u Republici Sjevernoj Makedoniji, Halil Snopče, predsjednik Stalne anketne komisije za zaštitu sloboda i prava građana u Skupštini Republike Sjeverne Makedonije, Miomirka Melank, predsjednica Komisije za zaštitu ljudskih prava i sloboda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, Andrijana Avramov, članica Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije, Slađana Klinić, predstavnica institucije Zaštitnika građana Republike Srbije i Slava Burić, sekretar Odbora za ljudska prava i slobode.

Moderator prve panel diskusije bio je Ivan Radojević, predstavnik Vestminsterske fondacije za demokratiju koji je saopštio da su prema podacima iz godišnjih izvještaja za 2020. godinu institucije ombudsmana Zapadnog Balkana obradile preko 18.000 predmeta, a Vestminsterska fondacija za demokratiju je pratila stepen realizacije njihovih preporuka u poslednje tri godine. Pratili su 743 preporuke date u tri oblasti: prava djeteta, prava lica sa invaliditetom i zabrana diskriminacije. Rezultati istraživanja su prilično zabrinjavajući, jer pokazuju da više od dvije trećine preporuka ombudsmana nije realizovano, a prošlo je 12 do 15 mjeseci od njihovog objavljivanja u godišnjim izvještajima. Takođe, primijećena je neujednačenost u implementaciji preporuka u različitim oblastima. Ideja istraživanja nije bila da se upoređuju institucije ombudsmana, već da se ukaže na neophodnost multisektorske saradnje između institucija koje se bave zaštitom ljudskih prava.

Narodni pravobranitelj u Republici Sjevernoj Makedoniji Naser Ziberi je saopštio da situacija u brojnim državama širom svijeta ukazuje koliko je važno da se poštuju ljudska prava. Kada se posmatra iz prizme pandemije, svi prolaze kroz težak period u smislu očuvanja ljudskih prava, a nezavisne institucije ombudsmana imaju veoma važnu ulogu u tom procesu i nastojanju da kreiraju atmosferu poštovanja ljudskih prava i sloboda. Jasno je da institucije ombudsmana ne mogu same da doprinesu tom cilju, već je potrebna njihova saradnja sa drugim institucijama, prvenstveno sa parlamentima koji su glavni stub države, jer predstavljaju volju građana. Parlamenti kreiraju pravni okvir za ostvarivanje ljudskih prava i sloboda i treba da budu institucije gdje ombudsman adresira probleme koje uočava. Parlament je prva adresa kojoj se ombudsman obraća i treba da bude oslonac ombudsmanu koji je često u sukobu sa državnim organima. Funkcionisanje parlamenta i ombudsmana je komplementarno u realizaciji zajedničkih ciljeva. U Republici Sjevernoj Makedoniji predviđeno je da Ombudsman treba da se obrati Skupštini najmanje jednom godišnje podnošenjem izvještaja o radu koji se razmatra na sjednicama nadležnih radnih tijela i plenumu. Što su jasnije preporuke ombudsmana i odluke Skupštine kojima podržava i ojačava preporuke, to će biti veći njihov uticaj na poboljšanje stanja ljudskih prava. Ziberi je istakao da mnoge stvari koje se tiču funkcionisanja ombudsmana zavise od parlamenta. Naglasio je da je Izvještaj o radu Narodnog pravobranitelja u Republici Sjevernoj Makedoniji za 2020. godinu razmotren u aprilu prošle godine, ali su mjere za implementaciju preporuka nadležnim organima poslate tek u decembru, odnosno sa kašnjenjem od skoro godinu dana. Na osnovu Zakona o narodnom pravobranitelju formira se tim za nadzor koji čine predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, policije, tužilaštva, a ovaj tim građanskog nadzora čine i tri predstavnika ombudsmana i tri predstavnika nevladinog sektora koje bira Skupština. Ziberi je saopštio da je proteklo godinu i po dana od kada je ovom Timu istekao mandat, a skoro godinu od kada je Skupštini poslao zahtjev za imenovanje novih članova i to još nije završeno. Podsjetio je da ima i pet zamjenika kojima je istekao mandat u julu, a iako je blagovremeno poslao parlamentu predlog za imenovanje novih zamjenika, oni još uvijek nijesu imenovani. Istakao je da Narodni pravobranitelj nema status „A“, jer nijesu ispunjeni kriterijumi koji se tiču finansijske nezavisnosti i dovoljnog broja zaposlenih, a nemaju ni objekat

za rad. Kancelarija Ombudsmana je najstarija institucija u Republici Sjevernoj Makedoniji, a još uvijek plaćaju zakup. U oktobru 2021. godine radili su analizu saradnje ombudsmana sa organima nad kojima vrši nadzor. Analizom je utvrđeno da samo trećina institucija odgovora na upite ombudsmana u Zakonom utvrđenom roku, trećina organa odgovara nakon nekoliko puta ponovljenih insistiranja ombudsmana, dok značajan dio njih odgovori samo formalno. Apelovao je da parlamenti, kao centralne institucije koje vrše politički nadzor nad izvršnom vlašću budu brži u stvaranju uslova za ostvarivanje ljudskih prava. Ukazao je da je vrlo važna i finansijska nezavisnost Ombudsmana navodeći da institucija Ombudsmana ne može da bude potpuno nezavisna sve dok zavisi od Ministarstva finansija.

Predsjednik Stalne anketne komisije za zaštitu sloboda i prava građana u Skupštini Republike Sjeverne Makedonije Halil Snopče je ukazao na neophodnost parlamentarne saradnje sa nezavisnim institucijama. Za unapređenje stanja u oblasti ljudskih prava nije ključno donošenje zakonodavnih akata, već njihova implementacija. Neimplementacija zakona utiče na ostvarivanje prava običnih građana. U izvještajima međunarodnih organizacija često se kao jedan od glavnih problema ističe politizacija administracije. Kada je riječ o instituciji Narodnog pravobranitelja, Snopče je istakao da ne osporava stručnost i profesionalnost Ziberija, ali smatra da je on politički izbor. Ako ne postoji povjerenje u ombudsmana, onda nema ni saradnje sa parlamentom. Formirana je i Komisija za antidiskriminaciju koju je Parlament izabrao sa 61 glasom vladajuće većine. Ukoliko nema povjerenja u članove Komisije, nema rezultata. Snopče je saopštio da se ni Komisija kojom predsjedava ne može pohvaliti efikasnošću i informisao o problemima povodom razmatranja tri predstavlke građana koje su upućene ovoj Komisiji. Takođe, informisao je da od septembra 2020. godine ovoj Komisiji od strane predsjednika Skupštine nije usmjeren nijedan akt na razmatranje, čak ni Predlog zakona o zabrani diskriminacije, Izvještaj o radu Narodnog pravobranitelja i Izvještaj o borbi protiv korupcije, tako da Komisija postoji samo formalno.

Predsjednica Komisije za zaštitu ljudskih prava i sloboda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine Miomirka Melank je saopštila da Predstavnički dom ima 14 komisija i 12 odbora, dok Dom naroda ima 21 radno tijelo, među kojima su Komisija za ljudska prava i Komisija za ravnopravnost polova. Ne postoji precizno propisana saradnja između radnih tijela i ombudsmana. U Domu naroda postoji Vijeće nacionalnih manjina koje je formirano kao savjetodavno tijelo Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine. Komisija za ljudska prava razmatra pitanja kršenja sloboda i prava građana. Po pravilu, Komisija ne razmatra pitanja u vezi sa kojima su u toku sudski postupci, osim ako se radi o neprihvatljivom odugovlačenju postupka ili o očiglednoj zloupotrebi vlasti. Komisija razmatra i predstavlke građana i predlaže određene mjere. Komisija može da predloži izmjene zakona i ona je to uradila nekoliko puta. Redovno razmatraju sve predloge zakona koji se tiču ljudskih prava i rodne ravnopravnosti ukoliko su na dnevnom redu plenuma. Do pojave pandemije virusa korona, građani su mnogo češće prisustvovali sjednicama Komisije. Nakon sprovođenja post-zakonodavnog nadzora nad Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, Komisija je podnijela Predstavničkom domu Nacrt zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Komisija za ljudska prava je razmatrala oko 50 predstavlki građana koje su se odnosile na ostvarivanje različitih prava. S obzirom na ograničene kapacitete službi i kompleksnost problematike, dogovorena je saradnja sa Ombudsmanom u tom dijelu. Ombudsman predstavlja izvještaj u Državnom parlamentu, a isti predstavlja i entitetskim parlamentima iako nije u obavezi. Tri su osobe na čelu institucije Ombudsmana u Bosni i Hercegovini. Implementacija preporuka Ombudsmana je nesistematična, kao i implementacija zaključaka Skupštine, zaključila je Melank.

Članica Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije Andrijana Avramov je saopštila da nezavisne institucije djeluju kao kontrolni i korektivni mehanizmi. Izvještaji Zaštitnika građana koji se razmatraju na Odboru i plenumu Narodne skupštine predstavljaju važan mehanizam koji ukazuje na probleme sa kojima se građani suočavaju u ostvarivanju svojih prava. Podsjetila je da su prošle godine usvojili set zakona iz oblasti ljudskih prava, među kojima su: Zakon o Zaštitniku građana, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije, Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, čime je zakonodavni okvir u značajnoj mjeri usklađen sa evropskim i međunarodnim standardima. Odbor za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova sarađuje sa Zaštitnikom građana i Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti, čije izvještaje redovno razmatraju. Kada se postupak Zaštitnika završi preporukama, iste u

najvećem broju slučajeva budu ispoštovane. Jača povjerenje u instituciju Zaštitnika građana, ali i spremnost organa državne uprave za postupanje po preporukama. U izvještajima nezavisnih institucija često su sadržane smjernice za unapređenje zakonodavnog okvira. Položaj Zaštitnika građana je značajno unaprijeđen usvajanjem novog Zakona. Pored postupanja po pritužbama građana, Zaštitnik djeluje i kao preventivni mehanizam. Zaštitnik građana obavlja poslove nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, nacionalnog nezavisnog mehanizma za praćenje sprovođenja Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i nacionalnog izvjestioca u oblasti trgovine ljudima. Zaštitnik građana ima položaj posebnog tijela koje štiti, promoviše i unapređuje prava djeteta. U skladu sa novim zakonskim rješenjem, postupak izbora Zaštitnika građana je transparentniji i Zaštitnik ne mora biti pravnik po struci. Zamjenike Zaštitnika više ne bira Narodna skupština, već ih Zaštitnik postavlja samostalno. Takođe, u skladu sa novim Zakonom dijete može samostalno podnijeti pritužbu sa navršenih deset godina. Radiće na daljem jačanju institucije Zaštitnika građana, kao institucije koja predstavlja sponu između organa vlasti i građana.

Predstavnica institucije Zaštitnika građana Slađana Klinić je saopštila da Zaštitnik građana u skladu sa Zakonom do 15. marta tekuće godine podnosi Narodnoj skupštini izvještaj o radu za prethodnu godinu. Navela je da je za efikasan rad Zaštitnika građana ključna saradnja sa Narodnom skupštinom koja ga bira i razrješava i kojoj Zaštitnik odgovara za svoj rad. Zaštitnik često prisustvuje sjednicama nadležnog odbora i plenumu. U izvještaju Zaštitnika građana sadržane su preporuke i predlozi za poboljšanje položaja građana. U vršenju nadzora Narodna skupština nije ovlašćena da utiče na rad i postupanje Zaštitnika građana. Krajem 2021. godine Narodna skupština je treću godinu zaredom razmatrala izvještaj Zaštitnika građana, dok prethodno Narodna skupština nije razmatrala izvještaje o radu Zaštitnika građana za 2014, 2015, 2016. i 2017. godinu. U Zaključku donijetom povodom razmatranja Izvještaja o radu Zaštitnika građana za 2020. godinu Narodna skupština je preporučila Vladi da nastavi sa kontinuiranim nadzorom nad doslednom primjenom propisa u svim oblastima i analiziranjem efekata primjene zakona i efikasnog i zakonitog ostvarivanja prava građana i unapređivanja mehanizama za zaštitu njihovih prava. U svojim godišnjim izvještajima Zaštitnik građana Narodnoj skupštini upućuje predloge za unapređenje prava građana pred organima javne vlasti za koje smatra da bi bilo dobro da ih Narodna skupština razmotri iz perspektive njene nadležnosti. S obzirom na nadležnosti Narodne skupštine, ti predlozi se odnose na usvajanje različitih propisa kojima bi bila unaprijeđena zaštita ljudskih prava. Novi Zakon o Zaštitniku građana propisuje da Zaštitnik građana donosi opšti akt o organizaciji i sistematizaciji poslova stručne službe u skladu sa budžetskim sredstvima opredijeljenim za njegov rad, o čemu obavještava Narodnu skupštinu u roku od 15 dana od dana njegovog donošenja. Prethodnim zakonskim rješenjem bilo je propisano da Narodna skupština daje saglasnost na akt o sistematizaciji stručne službe Zaštitnika građana. Zaštitnik građana se redovno odaziva na pozive Skupštine da učestvuje u javnim slušanjima, prisustvuje sjednicama nadležnih skupštinskih odbora, a dostavlja i priloge iz svoje nadležnosti u cilju pripreme materijala za sastanke Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje (POSP). Zaštitnik građana često poziva predstavnike Narodne skupštine na predstavljanje svojih posebnih izvještaja i druge događaje. Jedna od najznačajnijih aktivnosti je Međunarodna konferencija na kojoj su usvojeni Beogradski principi o odnosu nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava i parlamenata, koju je Zaštitnik građana organizovao 2012. godine u saradnji sa Kancelarijom Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava i Narodnom skupštinom. Zaključila je da postoji prostor za unapređenje saradnje između Zaštitnika građana i Narodne skupštine Republike Srbije.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore Slava Burić je prenijela izvinjenje predsjednika Odbora Jovana Jola Vučurivića i članice Odbora Jelene Božović koji zbog prethodno preuzetih obaveza i održavanja izbora u Beranama nijesu bili u mogućnosti da učestvuju na ovoj Konferenciji i predstave iskustva o saradnji Odbora sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Istakla je da u Crnoj Gori postoji dobra saradnja Odbora i Zaštitnika koja je kontinuirana još od 2003. godine kada je donešen prvi Zakon o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, dok je donošenjem Ustava Crne Gore 2007. godine ova Institucija postala ustavna kategorija. Podsjetila je da je nadležnost Odbora za ljudska prava i slobode utvrđena članom 44 Poslovnika Skupštine Crne Gore. U skladu sa praksom usvajanja planskih dokumenata kojim se unapređuje predvidivost rada Skupštine i njenih radnih tijela, Odbor za ljudska prava i slobode već 11 godina utvrđuje godišnji Plan aktivnosti na osnovu:

Programa rada Vlade, Plana aktivnosti za jačanje zakonodavne i kontrolne uloge Skupštine Crne Gore i Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori.

Polazeći od obaveze daljeg snaženja Odbora za ljudska prava i slobode, radi kontinuiteta s aktivnostima ovog radnog tijela u prethodnom periodu, posebnu pažnju u 2021. godini Odbor je posvetio aktivnostima i nadležnim institucijama koje treba da obezbijede veću efikasnost u oblasti zaštite od diskriminacije, prevencije torture, prava djeteta i zaštite ličnih podataka, zbog čega je u Planu za 2021. godinu akcenat bio usmjeren na aktivnosti koje se odnose na:

- implementaciju donesenih zakona, jačanjem kontrolne uloge Odbora,
- zaštitu od diskriminacije,
- prevenciju torture i drugih oblika nečovječnog, surovog ili ponižavajućeg postupanja, u skladu sa preporukama Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT),
- zaštitu prava lica lišenih slobode,
- zaštitu ličnih podataka,
- zaštitu prava lica sa invaliditetom, sa posebnim akcentom na djecu sa invaliditetom,
- zaštitu prava djeteta u cilju dostizanja standarda definisanih Konvencijom UN o pravima djeteta i
- intenziviranje međunarodne saradnje sa subjektima koji se bave pitanjima zaštite ljudskih prava i sloboda, savjetodavnim tijelima Savjeta Evrope i Evropske unije, daljim jačanjem konstruktivne uloge koju Crna Gora ima u regionalnoj saradnji i nastavkom saradnje koju Odbor ima sa odgovarajućim radnim tijelima drugih parlamenata, kao i učešćem članova Odbora na seminarima, konferencijama i drugim međunarodnim aktivnostima, na poziv međunarodnih organizacija, u skladu sa čl. 208, 209 i 210 Poslovnika Skupštine Crne Gore.

Pored razmatranja zakonskih propisa iz oblasti ljudskih prava, čime se Odbor bavi u okviru zakonodavne funkcije Skupštine, Odbor za ljudska prava i slobode značajnu pažnju posvećuje kontrolnoj i nadzornoj ulozi. S obzirom na to da su zakoni koje Crna Gora ima uglavnom dobri i u značajnoj mjeri usklađeni sa evropskim zakonodavstvom i međunarodnim standardima, a da veću pažnju treba posvetiti njihovoj implementaciji na šta u kontinuitetu ukazuju naši međunarodni partneri, u ovoj fazi važno je jačanje kontrolne i nadzorne uloge Skupštine. Kada je riječ o saradnji Odbora za ljudska prava i slobode sa nezavisnim institucijama, istakla je da ovaj Odbor, u okviru nadzorne i kontrolne uloge Skupštine, razmatra izvještaje koji nadležni državni organi i nezavisne institucije dostavljaju Skupštini saglasno obavezi utvrđenoj zakonom, čime se vrši redovna godišnja kontrola i nadzor nad radom organa državne uprave i nezavisnih institucija zaduženih za ljudska prava. Tako Odbor za ljudska prava i slobode, kao nadležno radno tijelo, razmatra sledeće izvještaje koje podnose nezavisne institucije: Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Godišnji izvještaj Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, koje Skupštini podnosi Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao i Izvještaj o stanju zaštite ličnih podataka i stanju u oblasti pristupa informacijama koji Skupštini podnosi Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama. Pored toga, Odbor, kao nadležno radno tijelo, razmatra i Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, koji Skupštini podnosi Vlada Crne Gore i Izvještaj o radu i načinu raspodjele sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore, koji Skupštini podnosi Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava.

U skladu sa članom 47 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Zaštitnik podnosi Skupštini godišnji izvještaj o radu koji dostavlja najkasnije do 31. marta tekuće godine za prethodnu. Godišnji izvještaj o radu sadrži naročito: opšti statistički prikaz predmeta po kojima je postupao, statistički prikaz po oblastima rada, ocjenu o stanju ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori i preporuke i mjere koje Zaštitnik predlaže za unapređenje ljudskih prava i otklanjanje uočenih propusta. Poseban dio izvještaja kojim Zaštitnik obavještava Skupštinu o uočenim pojavama diskriminacije sadrži: ocjenu stanja u oblasti zaštite od diskriminacije, koja podrazumijeva ocjenu rada organa vlasti, pružalaca usluga i drugih lica, uočene propuste i preporuke za njihovo otklanjanje i analizu zakona. Godišnji izvještaj Zaštitnika uglavnom ukazuje na sistemske anomalije i sadrži ocjene i zaključke o uočenim sistemskim nepravilnostima, ali i o dobrim praksama.

Članom 48 Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore propisano je da Zaštitnik može da podnese Skupštini poseban izvještaj, ako ocijeni da je to neophodno radi zaštite ljudskih prava i sloboda. Godišnji izvještaj o radu i posebni izvještaji su dostupni javnosti.

Iako je članom 48 Zakona, Zaštitniku data mogućnost da podnese poseban izvještaj Skupštini ako ocijeni da je to neophodno, u praksi Zaštitnik dostavlja izvještaj o zaštiti od diskriminacije za prvu polovinu kalendarske godine samo do nivoa Odbora za ljudska prava i slobode. Smatra da bi dostavljanje posebnog izvještaja i njegovo razmatranje na plenumu Skupštine, umjesto direktno Odboru, bilo važno kako zbog upoznavanja svih poslanika Skupštine sa implementacijom Zakona o zabrani diskriminacije, tako i zbog cjelokupne javnosti i građana koji bi bili u prilici da se upoznaju sa postupanjem Zaštitnika, ostvarenim napretkom, ali i manjkavostima i problemima sa kojima se susreću. Tim više što je Zakonom o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, između ostalog, propisano da Zaštitnik samostalno i nezavisno, na načelima pravde i pravičnosti, preduzima mjere za zaštitu od diskriminacije, odnosno da je Zaštitnik institucionalni mehanizam za zaštitu od diskriminacije.

Sekretar Odbora je podsjetila da je u Zakonu o zabrani diskriminacije iz 2010. godine bilo propisano da Zaštitnik/ca, u posebnom dijelu godišnjeg izvještaja, obavještava Skupštinu Crne Gore o uočenim pojavama diskriminacije i preduzetim aktivnostima i predlaže preporuke i mjere za otklanjanje diskriminacije i da o uočenim pojavama diskriminacije Zaštitnik može da podnese Skupštini Crne Gore poseban izvještaj, ako to od njega zatraži nadležno radno tijelo Skupštine Crne Gore ili ako Zaštitnik/ca ocijeni da to zahtijevaju naročito važni razlozi. Međutim, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije iz 2014. godine navedeni član Zakona je obrisao, tako da se sada primjenjuje član 48 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kojim je data mogućnost da Zaštitnik podnese Skupštini poseban izvještaj ako ocijeni da je to neophodno radi zaštite ljudskih prava i sloboda, dok Odbor nema ovlaštenja da od njega zahtijeva poseban izvještaj. Brisanjem navedenog člana o jednoj čitavoj oblasti zaštite ljudskih prava i sloboda, kojoj izuzetnu važnost daje i Evropska komisija u svojim godišnjim izvještajima o Crnoj Gori, moglo bi se zaključiti da se u ovoj oblasti ne postižu efekti sa stanovišta učinkovitosti i djelotvornosti kao što bi se to moglo ostvariti ukoliko bi se Poseban izvještaj o zaštiti od diskriminacije podnosio Skupštini Crne Gore na razmatranje. Stoga bi bilo izuzetno važno kada bi poslanici uticali da Zaštitnik ispoštuje mogućnost utvrđenu članom 48 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore i uvede praksu podnošenja posebnog izvještaja o zaštiti od diskriminacije Skupštini, a kojim bi na taj način obavijestio Skupštinu o uočenim pojavama diskriminacije i preduzetim aktivnostima i predložio preporuke i mjere za otklanjanje diskriminacije. Ovo, prije svega, iz razloga što bi sa stanovišta kontrolne i nadzorne funkcije Skupštine Crne Gore koja podrazumijeva i praćenje implementacije zakona, Skupština Crne Gore mogla bolje i kvalitetnije ispratiti implementaciju Zakona o zabrani diskriminacije, a što Odboru za ljudska prava i slobode, kao radnom tijelu, daje polovičnu ulogu, jer u pravnom smislu nije u mogućnosti da svojim zaključcima dosegne obaveznost implementacije kao što je to slučaj sa zaključcima Skupštine Crne Gore koji objavljivanjem u „Službenom listu Crne Gore“ postaju pravno obavezujući za nadležne institucije i organe. U tom cilju, Skupština Crne Gore, na predlog Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, bira zamjenicu Zaštitnika za zaštitu od diskriminacije.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode je saopštila da bi cijenila kada bi na ovoj Konferenciji čula i uporedne prakse iz zemalja regiona u pogledu normi i prakse koja se tiče podnošenja posebnog izvještaja Zaštitnika Parlamentu. Takođe, informisala je da su od 21 sjednice Odbora predstavnici institucije Zaštitnika učestvovali na 15. Zaključila je da u Crnoj Gori postoji partnerski odnos između Odbora za ljudska prava i slobode i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Skupština ojačava preporuke Zaštitnika svojim zaključcima, a Odbor prati realizaciju zaključaka Skupštine. Kada je riječ o postupanju po predstavkama građana, u skladu sa Zaključkom Odbora iz 2012. godine utvrđeno je da predstavke i obraćanja građana i pravnih lica upućene Odboru, ovaj Odbor razmatra tek nakon što predstavke razmotri nadležna institucija- Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, a građani budu nezadovoljni postupanjem Zaštitnika po određenoj predstavi. Ovo stoga, što se Odbor neće miješati u nadležnost Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i narušavati nezavisnost ove institucije, kojoj je Zakonom o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore utvrđeno pravo građana da se za povredu prava mogu

obraćati instituciji Zaštitnika. I u tom segmentu, pokazalo se da postoji kvalitetna saradnja Odbora i Zaštitnika, zaključila je sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore.

Na drugoj panel diskusiji na temu “*Politička participacija žena tokom i izvan izbornog procesa u regionu Zapadnog Balkana*” govorile su: Gordana Siljanovska Davkova, predsjednica Odbora za jednake mogućnosti za muškarce i žene Skupštine Republike Sjeverne Makedonije, Vesna Pavićević, zamjenica predsjednice Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, Meliha Bijedić, predsjednica Komisije za jednakopravnost spolova Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine i Andrijana Avramov, članica Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije. Moderator druge panel diskusije bila je Dragica Reljanović, predstavnik Vestminsterske fondacije za demokratiju.

Predsjednica Odbora za jednake mogućnosti za muškarce i žene Skupštine Republike Sjeverne Makedonije Gordana Siljanovska Davkova je saopštila da 23% poslanika u svijetu čine žene i podsjetila je na riječi Virdžinije Vulf koja je saopštila: “Mi žene još uvijek tragamo za sopstvenom sobom”. U Parlamentu Republike Sjeverne Makedonije je 50 žena od 120 članova Parlamenta. Na čelu Parlamenta nikada nije bila žena, a Pravni fakultet u Skoplju nikada nije imao dekanicu. U političkim partijama samo jedna žena je na rukovodećoj poziciji. U Vladi su četiri ministarke, a samo dvije zamjenice ministra. U Parlamentu je žena generalni sekretar i veći broj zaposlenih su žene. Još uvijek postoji podjela na muške i ženske komisije/odbore. Od 21 komisije, u pet su predsjednice žene. Odbor za jednake mogućnosti za muškarce i žene nadležan je samo za razmatranje Predloga zakona o rodnoj ravnopravnosti, a Siljanovska Davkova smatra da ovaj Odbor treba da razmatra sve predloge zakona koji imaju rodnu dimenziju. Samo jedan odbor ima balansiranu zastupljenost žena i muškaraca, dok je u Odboru za jednake mogućnosti za muškarce i žene samo jedan muškarac. Sastav delegacija pri međunarodnim organizacijama takođe nije bio izbalansiran tako da su morali da vrše izmjene. U Republici Sjevernoj Makedoniji nije rađeno istraživanje o nasilju nad ženama u politici, tako da bi se moglo zaključiti da tog nasilja nema. Odbor za jednake mogućnosti za muškarce i žene saraduje sa Klubom žena i sa Stalnom anketnom komisijom za zaštitu sloboda i prava građana. U praksi, ogroman potencijal kojim žene raspolažu ostaje još uvijek neiskorišćen.

Zamjenica predsjednice Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore Vesna Pavićević je saopštila da je sistem kvota u crnogorsko zakonodavstvo uveden još 2011. godine, a Zakon o izboru odbornika i poslanika unaprijeđen je i tri godine kasnije. Praksa je pokazala da kvote daju rezultate i da je broj žena na partijskim listama i u Parlamentu uvećan, pa je u prethodnom 26. sazivu Skupštine Crne Gore bilo skoro 30% poslanica. U sadašnjem 27. sazivu Skupštine Crne Gore od 81 poslanika samo su 22 žene. U četiri od 14 stalnih odbora žene su predsjednice, što čini 28,5%. Ovo ukazuje na činjenicu da postojeći sistem kvota treba unaprijediti i propisati dodatne podsticajne mjere. Članom 14 Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja propisano je da budžetska sredstva za finansiranje redovnog rada ženskih organizacija u političkim subjektima u Skupštini iznose 0,05% planiranih ukupnih budžetskih sredstava, umanjениh za sredstva kapitalnog budžeta i budžeta državnih fondova (tekući budžet), za godinu za koju se budžet donosi. Takođe, propisano je da budžetska sredstva za finansiranje redovnog rada ženskih organizacija u političkim subjektima u skupštini opštine iznose 0,11% planiranih ukupnih budžetskih sredstava, umanjениh za sredstva kapitalnog budžeta (tekući budžet), za godinu za koju se budžet opštine donosi. U Crnoj Gori djeluje i Ženska politička mreža koja okuplja političarke iz Crne Gore i ova Mreža je imala dosta uticaja na izmjene Zakona o izboru odbornika i poslanika, Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja i Zakona o političkim partijama. Istakla je da se u Skupštini Crne Gore prepoznaje potreba da se poboljša položaj žena i podstakne njihovo učešće u politici. Skupština Crne Gore je izmjenama i dopunama Poslovnika Skupštine Crne Gore propisala da se najmanje jedan potpredsjednik Skupštine bira iz reda manje zastupljenog pola. Takođe, definisano je da se u postupku određivanja sastava odbora, uključujući predsjednika i zamjenika predsjednika odbora, vodi računa o odgovarajućem učešću manje zastupljenog pola, kao i da se u postupku određivanja sastava delegacija Skupštine vodi računa o odgovarajućem učešću manje zastupljenog pola. Trenutno, po prvi put, jedna žena obavlja funkciju potpredsjednice Skupštine. Akcionim planom za jačanje zakonodavne i kontrolne uloge Skupštine, čija izrada je u toku, planirane su dvije značajne aktivnosti: izrada plana aktivnosti za rodno osjetljivu Skupštinu i organizovanje sjednica Ženskog parlamenta. Do sada je održano 13 sjednica Ženskog parlamenta. Odbor

za rodnu ravnopravnost prepoznaje značaj organizovanja kontinuiranih obuka za poslanike i poslanice o važnosti postizanja rodne ravnopravnosti, orodnjavanju postupaka donošenja i primjene zakona, primjeni Zakona o rodnoj ravnopravnosti i post-zakonodavnoj funkciji parlamenta. U Crnoj Gori UNDP je u martu 2021. godine uradio istraživanje o nasilju nad ženama u politici. Nasilje prema ženama u politici se najviše ispoljava putem medija i društvenih mreža. Žene se isključuju i obeshrabruju za bavljenje politikom. Nasilje nad ženama se češće se dešava i često prođe bez adekvatne reakcije javnosti i nadležnih organa. Bilo je psihičkog, ekonomskog, seksualnog nasilja, kao i digitalnog nasilja nad ženama u politici. Odbor za rodnu ravnopravnost je u proteklih nekoliko mjeseci više puta reagovao na sve češće slučajeve digitalnog nasilja nad političarkama.

Poslanica Pavićević je ukazala na najznačajnije rezultate koje je Ženski klub Skupštine Crne Gore postigao tokom prve godine rada, uključujući izmjene Krivičnog zakonika u dijelu uvođenja obaveze registra počinilaca krivičnih djela protiv polnih sloboda nad maloljetnim licima, izmjene Zakona o obaveznom zdravstvenom osiguranju i donošenje Zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji, promovisanje inicijative za kreiranje Banke humanog mlijeka u Crnoj Gori, kao i obezbjeđivanje dodatnih finansijskih sredstava iz Budžeta Crne Gore za projekte usmjerene na osnaživanje žena i promociju ženske istorije i kulture. Prikazan je video spot koji je urađen u okviru obilježavanja prve godine rada Ženskog kluba, pod nazivom "Buđenje".

Zaključeno je da je u veoma kratkom periodu, zahvaljujući brojnim aktivnostima i postignutim rezultatima, Ženski klub Skupštine Crne Gore prepoznat kao primjer dobre prakse organizovanog djelovanja poslanica na području Zapadnog Balkana.

Predsjednica Komisije za jednakopravnost spolova Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine Meliha Bijedić je saopštila da su Zakon o ravnopravnosti spolova donijeli 2003. godine. Tim Zakonom tretira se obaveza državnih tijela na svim nivoima vlasti da promovišu ravnopravnu zastupljenost polova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju u Bosni i Hercegovini. Međutim, još uvijek nije došlo do promjene statusa i uticaja žene u političkom životu, pa su žene i dalje na marginama političke moći. Primijetna je nedovoljna podrška političkih partija ženama članicama. Muškarci dominiraju na svim nivoima vlasti. Smatra da mediji treba da učestvuju u kreiranju ambijenta o ravnopravnom učešću žena u svim sferama društvenog života. Od 47 radnih tijela oba doma Parlamenta u samo 11 predsjedavaju žene. Rad parlamentarki često je ometan političkim stavovima poslaničkih klubova. Cilj Akcionog plana rodne ravnopravnosti za period 2018-2021. je postizanje ravnopravne zastupljenosti žena u kreiranju javnih politika, a mediji imaju ključnu ulogu u formiranju stavova građana. U predizbornim kampanjama prisutna je nejednaka promocija kandidatkinja u odnosu na njihove muške kolege. Potrebno je snažnije promovisanje prava žena i poštovanje zakonskih odredbi.

Članica Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije Andrijana Avramov je saopštila da Narodna skupština ima veliki broj žena - 99 od ukupno 250 poslanika ili 39,76%. Ukazala je na značaj rada Ženske parlamentarne mreže. Takođe, osvrnula se na nasilje nad ženama u politici navodeći da nije imala takva iskustva.

U popodnevnim satima održan je online sastanak sa predstavnicima austrijskog parlamenta na temu prevencije trgovine ljudima i sprečavanja rodno zasnovanog nasilja.

Predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore Božena Jelušić je saopštila da je tema koja se odnosi na trgovinu ljudima i rodno zasnovano nasilje nakon COVID krize nažalost ponovo dobila na značaju. U međuvremenu se desila i druga kriza prouzrokovana agresijom Rusije na Ukrajinu koja će uticati i na migrantske tokove. U prevenciji trgovine ljudima potrebno je imati kreativan i koordiniran pristup. Neophodno je ozbiljnije raditi na obezbjeđivanju podrške žrtvama i odgovornijem prikupljanju podataka, što podrazumijeva holistički pristup problemu. Od posebnog značaja je obrazovanje svih građana o trgovini ljudima i nasilju. Problem trgovine ljudima čini složenijim postojanje velikog broja ilegalnih migranata, djece koja prosjače, prisustvo velikog broja sezonskih radnika i priliv velikog broja turista u Crnu Goru. U Crnoj Gori su prisutni i maloljetnički brakovi među pripadnicima romske populacije. Poslanica Jelušić je naglasila da je Crna Gora vrlo rano pristupila izgradnji sistema borbe protiv trgovine

ljudima, donošenjem seta zakona i strategija, a radi se i na kampanjama podizanja svijesti. Poslanica Jelušić se osvrnula na izazove sa kojima se Crna Gora suočava u borbi protiv trgovine ljudima, sa posebnim akcentom na obezbjeđivanje kvalitetnijeg smještaja i usluga žrtvama, unapređenje postupka procjene rizika i dugoročno praćenje socijalne inkluzije žrtava, efikasnosti operativne procedure i saradnju sa civilnim sektorom. Takođe, ukazala je na izazove sa kojima se Crna Gora suočava u sprečavanju nasilja nad ženama, sa posebnim osvrtom na povećanje stepena nasilja tokom trajanja pandemije COVID-19. Istakla je da su se u Crnoj Gori tokom četiri mjeseca desila tri femicida kada su ubijene žene koje su prethodno prijavljivale nasilje. Tim povodom, Odbor za rodnu ravnopravnost je realizovao kontrolno saslušanje ministra unutrašnjih poslova, ministra finansija i socijalnog staranja i predstavnika Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, a sjednici su prisustvovali i predstavnici civilnog sektora. Zaključeno je da centri za socijalni rad moraju biti mnogo bolje osposobljeni za djelovanje u situacijama nasilja u porodici. Poslanica Jelušić smatra značajnim uvođenje seksualnog obrazovanja u školski sistem. Podsjetila je da je GREVIO Komitet uputio Crnoj Gori 44 preporuke na čijoj realizaciji nadležni organi moraju ažurnije raditi.

Zamjenica predsjedavajućeg Odbora za ljudska prava i Odbora za jednaka prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije Gudrun Kugler je saopštila da u Austriju dolaze brojne žrtve trgovine ljudima, kao u zemlju krajnje destinacije, mada je mnogima ova država i zemlja tranzita. Krajem januara ove godine u Austriji se desio napad na policijsku stanicu tokom kojeg je zapaljeno sedam policijskih vozila, a ta policajska stanica bila je povezana sa borbom protiv trgovine ljudima. U Parlamentu Austrije djeluje i koalicija za borbu protiv trgovine ljudima. Takođe, imaju Akcioni plan sa jasno definisanim mjerama za borbu protiv trgovine ljudima. Imajući u vidu aktuelni rat u Ukrajini, trenutno u Austriju dolazi veliki broj migranata, a trgovci ljudima već ih pokušavaju vrbovati nudeći im stan i zaposlenje. Uvjerena je da države najviše treba da rade na prevenciji trgovine ljudima za šta je važna edukacija od najranijeg uzrasta. Za uspješnu borbu protiv trgovine ljudima ključna je saradnja i zajedničko djelovanje, ne samo institucija u jednoj državi, već i različitih država.

Predsjednica Odbora za jednake mogućnosti za muškarce i žene Skupštine Republike Sjeverne Makedonije Gordana Siljanovska Davkova je saopštila da je Sjeverna Makedonija potpisala Konvenciju Savjeta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima. 2020. godine Parlament Republike Sjeverne Makedonije je donio dva važna zakona: Zakon o zabrani diskriminacije i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici. Nacionalna komisija za borbu protiv trgovine ljudima Republike Sjeverne Makedonije je potpisala protokole o saradnji sa Crnom Gorom i Kosovom i njihova primjena već daje rezultate. Takođe, memorandum o saradnji su zaključili sa Srbijom i Bugarskom. Formirana je i Nacionalna jedinica za suzbijanje trgovine ljudima, a imaju i mobilne timove za identifikaciju žrtava trgovine ljudima. Takođe, imaju i Podgrupu za sprečavanje trgovine djecom. Smatra da bi bilo važno da se formira specifična parlamentarna grupa za borbu protiv trgovine ljudima, a takođe je neophodno raditi na boljem finansiranju podrške žrtvama u procesu reintegracije. Najvažnije je da se na ove probleme i izazove odgovori sistemski, regionalno i evropski.

Zamjenica predsjedavajućeg Odbora za ljudska prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije Eva Ernst Džiedžić je saopštila da tema koja se tiče trgovine ljudima postaje aktuelnija zbog rata u Ukrajini. Smatra da sve političke partije moraju da postignu konsenzus o neophodnosti borbe protiv trgovine ljudima.

Elizabet Pfurtscheller, zamjenica predsjedavajućeg Odbora za jednaka prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije je saopštila da se rodnom ravnopравношću i trgovinom ljudima u austrijskom parlamentu bave dva odbora. Značajno bi bilo kada bi ove teme bile u vrhu prioriteta političkog djelovanja. Trgovina ljudima takođe predstavlja jednu vrstu nasilja nad ženama i djecom, a sada posebnu pažnju treba posvetiti ženama i djeci iz Ukrajine. U Austriji se trude da pruže svu neophodnu pomoć žrtvama trgovine ljudima.

Članica Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije Andrijana Avramov smatra da su posebno ranjiva djeca bez pratnje. Interesovalo je koja država se može smatrati uspješnom u borbi protiv trgovine ljudima.

Zamjenica predsjedavajućeg Odbora za ljudska prava i Odbora za jednaka prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije Gudrun Kugler je saopštila da se nijedna zemlja samostalno ne može uspješno izboriti

sa trgovinom ljudima, već je neophodna saradnja svih. Njemačka, Škotska i Engleska se uspješno bore sa trgovinom ljudima.

Predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore Božena Jelušić je upitala da li su u Austriji vršili post-zakonodavni nadzor nad zakonodavstvom koje se tiče trgovine ljudima i rodno zasnovanog nasilja.

Zamjenica predsjedavajućeg Odbora za ljudska prava i Odbora za jednaka prava Državnog vijeća Parlamenta Austrije Gudrun Kugler je saopštila da njihov Odbor razmatra Izvještaj o borbi protiv trgovine ljudima i na taj način vrše kontrolu nad izvršnom vlašću. Ne bavi se samo jedan odbor ovim pitanjima, već je ta tematika zastupljena u više radnih tijela.

Sekretar Komisije za ljudska prava, peticije i nestala lica Parlamenta Republike Kosovo Selman Imeri je saopštio da je Kosovo 2020. godine ratifikovalo Istanbulsku konvenciju. Preduzimaju aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima i nasilja u porodici. Imali su sastanke sa britanskom Fondacijom za borbu protiv trgovine ljudima kada im je preporučeno da bi bilo dobro da formiraju odbor ili pododbor za parlamentarni nadzor nad trgovinom ljudima.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore Slava Burić je predstavila iskustvo Crne Gore u ovoj oblasti. Navela je da problem trgovine ljudima nije problem jedne države, nego problem koji se može rješavati samo zajedničkim djelovanjem i saradnjom više država. Podsjetila je da je Odbor za ljudska prava i slobode na 13. sjednici, održanoj 22. jula 2021, u okviru kontrolne i nadzorne uloge, razmotrio Treći GRETA izvještaj o implementaciji Konvencije Savjeta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori i Akcioni plan za sprovođenje Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2021. godinu i Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2020. Povodom razmatranja navedenih dokumenata Odbor sačinio Izvještaj sa Zaključkom (u 18 tačaka) koji je dostavio Kolegijumu predsjednika Skupštine Crne Gore na upoznavanje i nadležnim institucijama na realizaciju. Odbor je konstatovao da je Crna Gora veoma rano identifikovala pojavu trgovine ljudima i u tu svrhu ratifikovala ključna međunarodna dokumenta, među kojima je Konvencija Savjeta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima, koju je ratifikovala 2008. Takođe, Odbor je ocijenio značajnim kontinuirane aktivnosti koje se preduzimaju na realizaciji Strategije za borbu protiv trgovine ljudima, čiji akcenat je stavljen na preventivno djelovanje i sprovođenje radnji koje će doprinijeti senzibilizaciji i jačanju stručnih kapaciteta predstavnika institucija za bolje prepoznavanje žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima, kao i jačanju svijesti šire javnosti. Odbor je konstatovao da nadležni državni organi, prvenstveno Ministarstvo unutrašnjih poslova- Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima prepoznaju važnost borbe protiv trgovine ljudima i u kontinuitetu preduzimaju značajne aktivnosti u ovoj oblasti, o čemu svjedoči podatak da je uprkos nepredviđenim okolnostima i problemima prouzrokovanim pandemijom virusa COVID-19 iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2020. godinu realizovano 29 aktivnosti (62%), dok je 11 aktivnosti (21%) djelimično realizovano, a samo osam (17%) je nerealizovanih.

Takođe, pohvaljene su aktivnosti sprovedene u svim oblastima utvrđenim Strategijom za borbu protiv trgovine ljudima za period 2019-2024, među kojima se ističu:

- formiranje Operativnog tima za borbu protiv trgovine ljudima krajem 2018. godine, kojim rukovodi državna tužiteljka iz Višeg državnog tužilaštva, a čiji članovi su predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave policije i Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, što je rezultiralo povećanjem broja krivičnih gonjenja i osuđujućih presuda;

- donošenje Standardnih operativnih procedura za identifikaciju žrtava trgovine ljudima koje je Ministarstvo unutrašnjih poslova izradilo sa predstavnicima drugih državnih organa, uz podršku Međunarodne organizacije za migracije i koje su u formi Nacionalnog plana za formalnu identifikaciju usvojene 2020. godine tako da predstavljaju osnov rada Timu za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima formiranog pri Ministarstvu unutrašnjih poslova;

- donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći čime su žrtve trgovine ljudima prepoznate kao privilegovani korisnici besplatne pravne pomoći, bez procjene njihovog finansijskog stanja;

- usvajanje Smjernica o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima, s obzirom da u našem zakonodavstvu ne postoji eksplicitna odredba o nekažnjavanju žrtava i

- učešće crnogorskih vlasti u međunarodnoj saradnji uključujući i djelovanje u skladu sa sporazumima o saradnji sa EUROJUST-om i susjednim državama.

Ohrabruje informacija da je i GRETA u svom Izvještaju o implementaciji Konvencije Savjeta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori takođe prepoznala napredak u ovim oblastima i pozdravila navedene aktivnosti preduzete od strane nadležnih organa u Crnoj Gori.

Odbor je ocijenio značajnim podatak da je od prethodnog evaluacionog ciklusa GRETA-e u Crnoj Gori postignut bolji i senzibilisaniji pristup u razmatranju slučajeva trgovine ljudima, što je rezultiralo izrečenim presudama, među kojima se ističu dvije sa do sada najvišim izrečenim kaznama. Naime, u jednom slučaju trgovine ljudima koji se ticao seksualne eksploatacije i gdje je žrtva bilo maloljetno lice izrečena je kazna zatvora jednom licu od 17 godina zatvora, a drugom licu 15 godina, a u drugom slučaju jednom licu je za primoravanje na prosjačenje četvero maloljetne djece izrečena kazna zatvora u trajanju od osam godina, pa je, po ocjeni GRETA-e, visina izrečenih kazni srazmjerna težini krivičnog djela.

Odbor je pozdravio aktivnosti Tima za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima i njegovo postupanje po Standardnim operativnim procedurama za identifikaciju žrtava trgovine ljudima, koje su u formi Nacionalnog plana za formalnu identifikaciju usvojene 2020. godine, što je rezultiralo mjerljivim i značajnim rezultatima, jer je od 59 lica za koje je Tim 2020. godine sproveo postupak za 52 lica dodijeljen status žrtve trgovine ljudima.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode je ukazala da je Odbor apelovao na nadležne organe da preduzmu aktivnosti na blagovremenoj realizaciji 26 zaključaka i preporuka koje je GRETA uputila Crnoj Gori i pozvao ih da posebnu pažnju posvete sledećim preporukama:

- da se više promoviše pravo na naknadu štete u obliku u kojem je ono sada dostupno već u ranim fazama od momenta identifikacije i otpočinjanja krivičnog postupka;

- da se obezbijedi pravna podrška i besplatna pravna pomoć u smislu da se žrtvama naročito obezbijedi i dodijeli advokat čim postoji opravdani osnov da je neko lice žrtva trgovine ljudima, prije nego što dotično lice odluči da li želi ili ne želi sarađivati sa vlastima i/ili dati zvaničnu izjavu i

- da Advokatska komora podstakne obuku i specijalizaciju advokata za pružanje pravne pomoći žrtvama trgovine ljudima i da se žrtvama trgovine ljudima sistematski dodjeljuje specijalizovani advokat sa iskustvom u krivičnim predmetima.

Predsjednica Komisije za zaštitu ljudskih prava i sloboda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine Miomirka Melank je saopštila da se u njoj državi Ministarstvo sigurnosti primarno bavi borbom protiv trgovine ljudima.

Članica Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije Andrijana Avramov je predložila da vršnjačko nasilje bude jedna od tema narednog sastanka predstavnika HUGEN Mreže sa poslanicima austrijskog parlamenta.

Drugog dana Konferencije viši tehnički savjetnik u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju Frenklin De Vriz je govorio o post-zakonodavnom nadzoru, kao ex-post procjeni zakonskih akata. Istakao je da se očekuje da će zakoni biti efikasni i da će njihova primjena ići planiranim tokom, ali da je potrebno uraditi ex-post procjenu primjene zakona da bi se utvrdilo kakvi su rezultati njegove primjene. Post-zakonodavni nadzor je sistemski proces kojim se utvrđuje da li su zakoni adekvatno primjenjivani. U proteklih nekoliko godina post-zakonodavni nadzor je prepoznat kao važna dimenzija nadzorne uloge parlamenta. Istakao je da je važno shvatiti da zakonodavni ciklus ne prestaje kad se zakon usvoji. Post-zakonodavni nadzor nije luksuzna roba koju parlamenti u regionu Zapadnog Balkana ne bi mogli sebi priuštiti. Nije pitanje da li parlamenti treba da vrše post-zakonodavni nadzor, već kako najbolje da ga sprovedu. Smatra da je važno uložiti dodatne napore na podsticanju svijesti o značaju sprovođenja post-zakonodavnog nadzora. Takođe, potrebno je pokrenuti debatu o institucionalizovanju post-zakonodavnog nadzora, odnosno o izmjenama poslovnika o radu parlamenta u cilju definisanja odredbi koje se tiču post-zakonodavnog nadzora. Neophodno je izgraditi kapacitete, odnosno usmjeriti aktivnosti na sticanje potrebnih znanja i iskustva o post-zakonodavnom nadzoru. Institut za napredne pravne studije Univerziteta u Londonu je objavio brojne publikacije koje se odnose na post-zakonodavni nadzor. Kada je riječ o

naučnim lekcijama o post-zakonodavnom nadzoru, Frenklin De Vriz je istakao da su okviri za donošenje zakona veoma važni, odredbe za nadzor usmjeravaju kako će se vršiti post-zakonodavni nadzor. Postoje različiti načini rada i prikupljanja podataka, kao i pisanja izvještaja. Takođe, postoji potreba da se poboljša pisanje preporuka Vladi, jer post-zakonodavni nadzor se ne sprovodi u svrhu osnaživanja institucija, već radi ispunjavanja ciljeva zakona.

Na trećoj panel diskusiji na temu ***“Jačanje nadzorne uloge parlamenta- primjeri dobre prakse korišćenja post-zakonodavnog nadzora kao zvaničnog parlamentarnog mehanizma”*** govorili su: Marko Vujačić, ekspert za parlamentarni razvoj, Nino Goguadze, pravnica i bivša poslanica Parlamenta Gruzije, dr Maria Muosmouti, profesorica na Institutu za napredne pravne studije Univerziteta u Londonu, Danijela Božović, autorka Izvještaja o samoprocjeni ispunjenosti parlamentarnih i zakonodavnih indikatora za post-zakonodavni nadzor-primjer Skupštine Crne Gore i Žarko Hadži-Zafirov, autor Izvještaja o samoprocjeni ispunjenosti parlamentarnih i zakonodavnih indikatora za post-zakonodavni nadzor- primjer Skupštine Republike Sjeverne Makedonije.

Marko Vujačić, ekspert za parlamentarni razvoj je govorio o svom iskustvu iz Jordana. Naveo je da se post-zakonodavni nadzor ne primjenjuje jednako u svim zemljama. Razvoj post-zakonodavnog nadzora moguć je i u kontekstima gdje postoji dominacija izvršne nad zakonodavnom vlašću. Post- zakonodavni nadzor može da se razvije i u kontekstima gdje postoje snažniji autoritarniji režimi. Parlament je slabija institucija u lancu vlasti u Jordanu, a odredbe Poslovnika o radu parlamenta na rudimentaran način tretiraju nadzornu ulogu. U Poslovniku nema odredbi o javnom slušanju, post-zakonodavnom nadzoru i sjednicama van sjedišta parlamenta. Kada su poslanicima i predstavnicima stručnih službi parlamenta u Jordanu počeli pričati o post-zakonodavnom nadzoru, oni su im govorili da to nije propisano Poslovnikom. Ocijenio je da su parlamenti generalno vrlo konzervativne institucije koje se teško mijenjaju. S obzirom da je nadzorna funkcija Parlamenta prepoznata Ustavom, protumačeno je da poslanici mogu da organizuju parlamentarne aktivnosti koje podrazumijevaju nadzorno djelovanje, poput javnih slušanja koja nijesu bila propisana Poslovnikom.

U Narodnoj skupštini Republike Srbije prvi put je 2009. godine organizovano javno slušanje i kada su poslanici vidjeli ulogu i značaj javnih slušanja stvoren je konsenzus za realizaciju takvih aktivnosti. Ubrzo nakon toga uslijedile su izmjene Poslovnika kojima je propisano organizovanje javnih slušanja. Važno je shvatiti da je parlament živa institucija koja se razvija i da postoje mehanizmi koji se razvijaju sa kompleksnošću vremena u kom živimo. Nije najvažniji dio post-zakonodavnog nadzora da li će zakon da se promijeni, već jačanje parlamentarnog sistema u kojem će parlament imati moć da se nepristrasno i stručno uključi u proces nadzora nad implementacijom zakona. U Jordanu u sprovođenju post-zakonodavnog nadzora centralnu ulogu je imao parlamentarni odbor koji je inicirao post-zakonodavni nadzor na određenu temu. Nakon toga stupaju na scenu stručne službe parlamenta, a nije isključeno ni učešće eksperata sa strane. Odbor je usvajao metodologiju sprovođenja istrage i prikupljanja informacija, a samo prikupljanje informacija i sprovođenje istrage radile su stručne službe. Pripreman je izvještaj koji je dostavljan odboru, a predsjednik odbora je bio uključen u cio proces. Nije predsjednik odbora prikupljao informacije i sprovodio intervju, ali je bio upoznat sa cijelim postupkom. Važno je da poslanici budu uključeni u post-zakonodavni proces, jer oni na kraju polažu račune građanima. Čak i u državama u kojima ne postoji taj nivo demokratskog razvoja, ukoliko su poslanici i službenici motivisani, moguće je prevazići političke podjele i uspješno sprovesti post-zakonodavni nadzor, zaključio je Vujačić.

Nino Goguadze, pravnica i bivša poslanica Parlamenta Gruzije, je predstavila iskustva Gruzije navodeći da su 2009. godine počeli sa procesom post-zakonodavnog nadzora, ali još uvijek se suočavaju sa brojnim izazovima. Kao poslanica bila je jedan od inicijatora inkorporiranja post-zakonodavnog nadzora u Poslovnik, dok sada radi kao ekspertkinja za parlamentarni nadzor. Nekada je u Gruziji izvršni dio vlasti dominirao nad parlamentom i sve se dešavalo pod diktatom izvršne vlasti. Nakon ustavnih promjena Gruzija je uspostavila sistem parlamentarne demokratije. Izmjenama Poslovnika počelo se sa implementacijom post-zakonodavnog nadzora koji je podrazumijevao prikupljanje podataka, javna slušanja i izradu izvještaja o implementaciji zakona. U praksi, Vlada je i dalje nevoljna da se vrši parlamentarni nadzor nad njenim radom, ali je došlo do uspostavljanje konstruktivnije saradnje između vlasti i opozicije. Praksa sprovođenja post-zakonodavnog nadzora je poboljšala javni imidž Skupštine, a u ovaj proces su

uključene i organizacije civilnog društva posebno u procesu prikupljanja podataka i dokaza. Kroz post-zakonodavni nadzor promovisana je veća otvorenost Parlamenta. Post-zakonodavni nadzor je pomogao uspostavljanju saradnje između različitih aktera i povećao predvidivost postupaka u Parlamentu. Donosioci odluka mogu da biraju koji akti će biti u postupku post-zakonodavnog nadzora. Još uvijek se suočavaju sa izazovima u sprovođenju post-zakonodavnog nadzora koji se prvenstveno odnose na primjenu preporuka, jer ne postoji ustaljena praksa praćenja realizacije preporuka sadržanih u izvještajima o post-zakonodavnom nadzoru. Za sada izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru služi u analitičke svrhe. Problematična je i praksa odabira akta nad kojim će se vršiti post-zakonodavni nadzor. Selekcija zakona za post-zakonodavni nadzor treba da bude transparentnija. Od ključne je važnosti da postoje profesionalci među službenicima parlamenta koji će raditi post-zakonodavni nadzor. U Gruziji su se suočavali sa problemima nedostatka adekvatnih kapaciteta zaposlenih, a još uvijek parlament nije u stanju da samostalno sprovodi proces post-zakonodavnog nadzora.

Dr Maria Muosmouti, profesorica na Institutu za napredne pravne studije Univerziteta u Londonu je govorila o važnosti faze koja slijedi nakon objave izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru. Veliki broj parlamenata se fokusira na post-zakonodavni nadzor, a ne bave se analizom šta se dešava sa preporukama. Utvrđivanje činjenica o implementaciji određenog zakona je tek početak procesa. Post-zakonodavni nadzor je prilika za parlament da “drži na oku” dalji život zakona. Parlament Velike Britanije je jedan od prvih parlamenata koji je uspostavio sistemski pristup post-zakonodavnom nadzoru. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva je 2008. godine uspostavila novi sistem za promovisanje post-zakonodavnog nadzora po kojem nadležno ministarstvo u roku od tri do pet godina od kraljičinog odobrenja zakona podnosi Memorandum kojim izvještava o implementaciji zakona. Ukoliko je potrebno, Memorandum može biti detaljan s akcentom na ključne elemente implementacije zakona. Post-zakonodavni nadzor se primjenjuje na primarno zakonodavstvo, dok sekundarni propisi mogu biti podložni sopstvenom procesu revidiranja shodno odgovarajućoj procjeni efekata. Od 2008. do 2019. godine Vlada Velike Britanije je uradila 23 takva memoranduma. Parlamentarni odbor definiše opseg post-zakonodavnog nadzora, što je važan početni korak koji obezbjeđuje fokusiranost. Bitno je da se zna i kako će se koristiti dokazi koje je Vlada obezbjedila i kako validirati te dokaze. Službenici koji rade u skupštinskim bibliotekama prikupljaju važne podatke pri čemu koriste različite metode u njihovom prikupljanju. U Velikoj Britaniji većina podataka je sadržana u aneksu izvještaja. Izvještaji o post-zakonodavnom nadzoru su takođe različitog kvaliteta, od vrlo detaljnih do površnih. Ključna stvar je da preporuke budu kratke, jasne i precizne. Maria Muosmouti je zaključila da u budućnosti fokus treba da bude na praćenju sprovođenja preporuka datih u izvještajima o post-zakonodavnom nadzoru.

Programski menadžer Vestminsterske fondacije za demokratiju Ivan Radojević je saopštio da je Vestminsterska fondacija za demokratiju okupila ekspertsku grupu za izradu indikatora za post-zakonodavni nadzor. Pripremili su Izvještaje o samoprocjeni ispunjenosti parlamentarnih i zakonodavnih indikatora za post-zakonodavni nadzor na primjeru Skupštine Crne Gore i Skupštine Republike Sjeverne Makedonije koji su u fazi nacrti i biće finalizovani do kraja marta 2022. Naglasio je da su oba izvještaja urađana u konsultativnom procesu, kako sa poslanicima, tako i sa članovima stručnih službi Skupštine Crne Gore i Republike Sjeverne Makedonije. Saopštio je da postoje 52 indikatora koja su svrstana u četiri grupe, a u ovim izvještajima su praćena 34 indikatora. Glavni nalazi u slučaju Skupštine Crne Gore ukazuju da ona predstavlja pozitivni primjer i praksu u regionu Zapadnog Balkana. U nekoliko poslednjih saziva Skupština Crne Gore je realizovala dosta nadzornih aktivnosti. Postoje različiti mehanizmi koji se koriste, a kada bi se oni strukturirali i formalizovali, moglo bi se reći da Skupština Crne Gore implementira post-zakonodavni nadzor u dužem vremenskom periodu. Jedna od glavnih preporuka je uspostavljanje post-zakonodavnog nadzora kao mehanizma koji bi bio definisan Poslovnikom Skupštine Crne Gore ili Zakonom o Skupštini. Skupština Crne Gore je jedina u regionu koja bi mogla da odgovori post-zakonodavnom nadzoru.

Danijela Božović je predstavila ključne nalaze Izvještaja o samoprocjeni ispunjenosti parlamentarnih i zakonodavnih indikatora za post-zakonodavni nadzor na primjeru Skupštine Crne Gore. U vezi sa indikatorima koji se odnose na parlamentarni sistem, odnosno procedurama i strukturama u parlamentu koje su posvećene sprovođenju post-zakonodavnog nadzora, saopštila je da je svaki od

indikatora ocijenjen na skali od 1 do 5. U vezi sa indikatorom koji se odnosi na ovlaštenje za sprovođenje post-zakonodavnog nadzora, saopštila je da po Poslovniku poslanici i skupštinski odbori imaju mandat da pokreću i sprovode nadzorne aktivnosti, ali post-zakonodavni nadzor nije zaseban kontrolni mehanizam i data je ocjena- dobar. Kada je riječ o postojanju ljudskih resursa za sprovođenje post-zakonodavnog nadzora, saopštila je da organizacija Skupštine Crne Gore obuhvata strukture i kadrove stručne za sprovođenje post-zakonodavnog nadzora, ali je potrebno dalje jačanje kapaciteta u smislu zapošljavanja većeg broja izvršilaca. Ukoliko se post-zakonodavni nadzor uvede kao poseban kontrolni mehanizam, biće potrebno obezbijediti dodatna specifična stručna znanja. Za ovaj indikator data je ocjena- vrlo dobar. Kada je riječ o finansijskim resursima, kao jedinstvena budžetska jedinica Skupština Crne Gore planira godišnji budžet prvenstveno na osnovu pojedinačnih zahtjeva koje dostavljaju skupštinski odbori i druge službe, ali ne postoje posebna sredstva planirana za aktivnosti post-zakonodavnog nadzora i ocjena je- dobar. Kada je riječ o prikupljanju podataka i konsultacijama, ti mehanizmi postoje, ali ne isključivo za post-zakonodavni nadzor i data je ocjena - dobar. Kada se govori o pravilima za razmatranje i objavljivanje izvještaja, data je ocjena – odličan. Kada je riječ o indikatorima koji se odnosi na obavezu organa da odgovore na nalaze post-zakonodavnog nadzora data je ocjena- osnovni nivo jer ne postoje jasne obaveze i pravila koja utvrđuju da li, u kom obliku i kom roku Vlada treba da odgovori na preporuke Parlamenta. Poslovnik predviđa obavezu pregleda sprovođenja zaključaka koje je Skupština donijela tokom kontrolnih saslušanja. Ne postoji određeni pristup, metode ili kriterijumi koji se primjenjuju da bi se ustanovilo koji zakonski propisi će se podvrgnuti post-zakonodavnom nadzoru ili biti predmet kontrole. Ne postoji jedinstvena praksa Skupštine u utvrđivanju i definisanju obuhvata istraživanja. Poslanici i skupštinski odbori zaduženi za pokretanje/vođenje aktivnosti post-zakonodavnog nadzora utvrđuju njegov obuhvat za svaki slučaj individualno. U svojim godišnjim planovima rada, koji su javno dostupni na sajtu Skupštine, odbori definišu svoje nadzorne i kontrolne aktivnosti, koje uključuju i post-zakonodavni nadzor. Glavni mehanizmi koji se koriste za prikupljanje informacija su tematske sjednice odbora i konsultativna/kontrolna saslušanja. Takođe, Poslovnik definiše mogućnost da poslanici i odbori zatraže informacije od svih institucija ukoliko su im potrebne za rad. Usvojeni izvještaji objavljuju se na sajtu Skupštine i drugim raspoloživim kanalima komunikacije, a šalju se i svim učesnicima u procesu. Ne postoji ujednačena praksa Vladinih odgovora na preporuke koje joj je uputio Parlament. Međutim, postoje pozitivni primjeri odnosa nadležne institucije prema zaključcima i preporukama parlamenta u situacijama kada su institucije dobijale realan rok za njihovo sprovođenje. Uočeni su konkretni problemi kada je postojala potreba za značajnim finansijskim sredstvima potrebnim za sprovođenje zaključaka i preporuka Skupštine. Praksa praćenja realizacije preporuka se razlikuje od odbora do odbora, jer ne postoji precizno definisan mehanizam za praćenje preporuka, zaključila je Božović.

Žarko Hadži-Zafirov je predstavio ključne nalaze Izvještaja o samoprocjeni ispunjenosti parlamentarnih i zakonodavnih indikatora za post-zakonodavni nadzor na primjeru Skupštine Republike Sjeverne Makedonije. Istakao je da u Ustavu Republike Sjeverne Makedonije postoji odredba da je Skupština odgovorna za političku kontrolu nad Vladom. Članom 9 Zakona o Vladi propisano je da ako nije efikasna primjena zakona, Vlada treba da obavijesti Skupštinu. U pravnim propisima Republike Sjeverne Makedonije nema odredbi o post-zakonodavnom nadzoru. Sprovode se određene nadzorne rasprave, ali bez prethodno utvrđenog plana, pa se iste realizuju ad hoc. U Republici Sjevernoj Makedoniji 2012. godine uspostavljen je ex ante sistem praćenja propisa- RIA (analiza uticaja propisa). Ex post nadzor koji bi se sprovodio u sklopu post-zakonodavnog nadzora podrazumijevao bi analizu da li su postignuti efekti zakona. U praksi, do sada su praćeni propisi samo po pitanju kvantiteta, a ne i njihovog kvaliteta, pa je potrebno utvrditi metode kvalitativnog praćenja propisa. U Parlamentu Republike Sjeverne Makedonije nedostaju i stručni kapaciteti koji bi se mogli baviti ovom analizom. Postoji Parlamentarni institut koji pruža podršku svim poslanicima i skupštinskoj službi tako da je neophodno jačanje njegovih kapaciteta ukoliko bi se oni bavili i post-zakonodavnim nadzorom. S druge strane, trebalo bi razmisliti i o eventualnom formiranju nove službe koja bi bila zadužena za parlamentarni nadzor. Nije uspostavljen ni sistem za selekciju zakona nad kojima bi se vršio post-zakonodavni nadzor. Žarko Hadži Zafirov smatra da bi matična radna tijela trebalo da predlože zakone nad kojima će se vršiti post-zakonodavni nadzor, a da konačnu odluku o tome donese Skupština Republike Sjeverne Makedonije. Takođe, neophodno je poboljšati saradnju između Vlade i

Parlamenta, jer do sada ta saradnja po pitanju sprovođenja nadzornih aktivnosti nije bila na zadovoljavajućem nivou. Kada Vlada uradi RIA-u za određeni propis, istu ne dostavlja Skupštini. Proces post-zakonodavnog nadzora ne treba da podrazumijeva saradnju samo između vlade i parlamenta, već treba da uključi i sve druge relevantne subjekte, prvenstveno civilni sektor. Zaključio je da bi post-zakonodavni nadzor, kao jednu od nadzornih aktivnosti, trebalo propisati ili Zakonom o Skupštini ili Poslovnikom.

14. marta 2022. godine u popodnevnom satima održan je Sedmi sastanak Upravljačkog odbora Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana (HUGEN).

U uvodnom dijelu dr Muamer Bačevac, neformalni predsjedavajući HUGEN Mreže i predsjednik Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije, je istakao da je u proteklom periodu, uprkos teškim uslovima i izazovima, HUGEN Mreža uspjela da održi veoma visok nivo aktivnosti što je omogućilo kontinuitet u njenom radu, kao i regionalnu parlamentarnu saradnju na polju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. Svim učesnicima sastanka je zahvalio na prisustvu i izrazio očekivanje da će po završetku Treće godišnje konferencije HUGEN Mreže svaki od učesnika imati neko korisno iskustvo koje će prenijeti u parlament iz kojeg dolazi.

Uslijedilo je predstavljanje svih učesnika sastanka.

Direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan Emil Atanasovski je podsjetio na težak period iza nas, obilježen pandemijom COVID-19, koja je pokazala kako vrijeme krize utiče na ljudska prava, napominjući da se sada suočavamo sa novim globalnim izazovom- invazijom Rusije na Ukrajinu zaključujući da će praćenje ljudskih prava biti veoma važno u narednom periodu.

Uslijedilo je predstavljanje dnevnog reda sastanka i usvajanje zapisnika sa prethodne, šeste sjednice Odbora HUGEN-a.

Programski menadžer Vestminsterske fondacije za demokratiju Ivan Radojević je informisao o aktivnostima realizovanim u periodu između dva sastanka HUGEN Mreže. Podsjetio je da je HUGEN Mreža organizovala Regionalnu konferenciju o inkluzivnim politikama za Rome, na inicijativu Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije i Pododbora za Rome (8. decembra 2021), kao i Multilateralni sastanak o trendovima u oblasti ljudskih prava između članova HUGEN Mreže i poslanika i službenika iz austrijskog parlamenta (27. januara 2022). Informisao je da su u okviru HUGEN Mreže razvijena tri nova istraživačka materijala i alata za učenje, uključujući e-module o post-legislativnom nadzoru, objavljene na web stranici HUGEN-a, dva izvještaja o procjeni parlamentarnih i zakonodavnih indikatora za naknadno praćenje i efikasnost parlamenata u vršenju post-zakonodavnog nadzora, sačinjena u partnerstvu sa Skupštinom Crne Gore i Skupštinom Republike Sjeverne Makedonije i Treći regionalni izvještaj o implementaciji preporuka ombudsmana.

Direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan Emil Atanasovski je informisao da je WFD bila u komunikaciji sa trenutnim donatorom- norveškim Ministarstvom spoljnih poslova i da se trogodišnji projekat završava 31. marta 2022. Vestminsterska fondacija za demokratiju je takođe bila u komunikaciji sa drugim potencijalnim donatorima, kao što su švajcarska Agencija za razvojnu saradnju i švedska Agencija za međunarodni razvoj. Trenutno nemaju pozitivne odgovore potencijalnih novih donatora, tako da će WFD početi sa završnim projektnim i finansijskim izvještavanjem, kao i sa zatvaranjem projekta.

Gordana Siljanovska Davkova, predsjednica Odbora za jednake mogućnosti za muškarce i žene Skupštine Republike Sjeverne Makedonije, je izrazila zahvalnost WDF-u i HUGEN Mreži za okupljanje parlamenata u regionu Zapadnog Balkana u pilotiranju procesa post-zakonodavnog nadzora. Takođe je izrazila visoku motivisanost svih parlamenata da nastave sa sopstvenim inicijativama o parlamentarnom nadzoru i regionalnom parlamentarnom saradnjom.

Programski menadžer Vestminsterske fondacije za demokratiju Ivan Radojević je zahvalio svim odborima što su uputili pisma podrške za nastavak aktivnosti HUGEN Mreže, što će olakšati potragu za novim donatorima.

Direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan Emil Atanasovski je podsjetio da je rad HUGEN Mreže započeo kada je Meho Omerović, poslanik u Narodnoj skupštini Republike Srbije, ranije potpisao prvo pismo podrške kojim se WFD obraćala donatorima u pripremi ovog projekta.

Na Sedmom sastanku HUGEN Mreže je zaključeno:

- HUGEN Mreža je proizvela održive mehanizme za parlamentarnu saradnju u dijelu koji se tiče zakona i politika o ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti. Istovremeno HUGEN Mreža je razvila održive istraživačke proizvode i rezultate, kao što su post-zakonodavni izvještaji, materijali za učenje i alati dostupni na web stranici HUGEN-a. Ovi materijali su dostupni svim poslanicima u parlamentima na Zapadnom Balkanu, službenicima parlamenata, članovima akademske zajednice, organizacijama civilnog društva i drugim zainteresovanim akterima.

- Iako je Mreža neformalna, veoma je operativna i aktivna, a učesnici su bili motivisani i zainteresovani, dok je svaki parlament bio u mogućnosti da predloži inicijativu za zajedničku aktivnost u okviru Mreže.

- Parlamenti iz regiona Zapadnog Balkana su u mogućnosti da nastave saradnju, da predlažu određene inicijative, kao i da nastave realizaciju nekih aktivnosti. Zaključeno je da bi pojedinačni parlamenti možda trebalo da razmotre izdvajanje sredstava za nastavak aktivnosti Mreže, što bi privuklo i druge donatore da podrže ovakve inicijative.

- Učesnici sastanka su se saglasili da je HUGEN Mreža jedan od rijetkih primjera uspješne regionalne parlamentarne saradnje na Zapadnom Balkanu i da je u ovom trenutku parlamentarna regionalna saradnja veoma važna.

INFORMACIJA

SA SASTANKA PREDSEDNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE JOVANA JOLA VUČUROVIĆA SA VRŠITELJKOM DUŽNOSTI ŠEFA PREDSTAVNIŠTVA UNICEF-A U CRNOJ GORI SABINOM ŽUNIĆ, održanog 6. juna 2022. godine

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović sastao se sa vršiteljkom dužnosti šefa Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, Sabinom Žunić i njenim saradnicima- Nelom Krnić, koordinatorkom Programa za monitoring prava djeteta i Nikolom Vulićem, koordinatorem Programa za razvoj adolescenata.

Sastanak je održan u Skupštini Crne Gore 6. juna 2022. godine.

Sastanak je održan u cilju nastavka dugogodišnje i uspješne saradnje Odbora za ljudska prava i slobode i Predstavništva UNICEF-a. Polazeći od dosadašnjih rezultata u unapređenju prava djeteta ostvarenih dugogodišnjom saradnjom i shvatajući da je saradnja sa skupštinskim odborima ključna karika u realizaciji i nadgledanju poštovanja prava djeteta, na sastanku je bilo riječi o prioritetnim tematskim oblastima zajedničkog rada u 2022. godini.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode je saopštio da je Crna Gora posvećena poboljšanju položaja djece i poštovanju njihovih prava, kako bi im obezbijedili djetinjstvo u skladu sa njihovim potrebama, uz puno poštovanje međunarodnih standarda. Ocijenio je da postoje brojni izazovi u ovoj oblasti na šta ukazuju naši međunarodni partneri i prijatelji. Uvjeren je da je za postizanje konkretnih rezultata na dobrobit sve djece u Crnoj Gori ključna međusektorska saradnja, a podrška UNICEF-a koji se dokazao kao provjereni partner i prijatelj je dragocjena. Istakao je da Odbor za ljudska prava i slobode, u skladu sa svojom Poslovnikom Skupštine Crne Gore utvrđenom nadležnošću, preduzima niz aktivnosti u oblasti afirmacije, promocije, zaštite i unapređenja prava djeteta. Posebna pažnja se posvećuje pravima djeteta jer su poslanici svjesni važnosti položaja djece u društvu, što će uticati na razvoj države i društva u budućnosti s obzirom da će današnja djeca jednog dana biti donosioci ključnih odluka. Akcenat u planovima rada Odbora u posljednjih 11 godina, između ostalog, je na pravima djeteta, sa posebnim naglaskom na prava djece sa invaliditetom. Svjesni značaja multisektorskog djelovanja, naglasio je da je Odbor ključne

aktivnosti na poboljšanju položaja djece, unapređenju i zaštiti njihovih prava realizovao u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore, nadležnim državnim organima, kao i međunarodnim partnerima: Savjetom Evrope, UNICEF-om, OEBS-om, Save the Children-om i nevladinim organizacijama, prepoznatljivim u ovoj oblasti.

Predsjednik Vučurović je istakao kontinuitet djelovanja svih saziva Odbora za ljudska prava i slobode u oblasti prava djeteta i jedinstvenu posvećenost svih članova Odbora ovoj problematici, jer je to oblast u kojoj političke razlike poslanika ne dolaze do izražaja. Informisao je o pojedinim aktivnostima Odbora realizovanim u prethodnom periodu navodeći da je Odbor razmotrio: Drugi i Treći periodični izvještaj Crne Gore o primjeni Konvencije UN o pravima djeteta za period od 2010. do 2015. godine, Alternativni izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o Drugom i Trećem periodičnom izvještaju Crne Gore o primjeni Konvencije UN o pravima djeteta, Izvještaj Zlatnih savjetnika Zaštitnika o primjeni preporuka UN Komiteta za prava djeteta i Zaključna zapažanja Komiteta UN za prava djeteta o Kombinovanom drugom i trećem periodičnom izvještaju Crne Gore o primjeni Konvencije UN o pravima djeteta. Tim povodom Odbor je donio Zaključke koje je proslijedio nadležnim organima na dalje postupanje. Takođe, u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine, Odbor je razmotrio Strategiju za prevenciju i zaštitu djece od nasilja sa Akcionim planom 2017-2021.

Značajno je i održavanje Konsultativnog saslušanja predstavnika osam nadležnih institucija na temu: "Implementacija Akcionog plana za sprovođenje Strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja od 2017-2021. godine i aktivnosti preduzete na implementaciji Preporuka iz Izvještaja o evaluaciji sistema za praćenje stanja dječjih prava u Crnoj Gori za period 2014-2017. koji je, na zahtjev UNICEF-a, pripremila Coram International at Coram Children's Legal Centre" (decembar 2018.), Konsultativnog saslušanja predstavnika Ministarstva rada i socijalnog staranja i Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu na temu: „Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe s invaliditetom u Crnoj Gori“ (septembar 2019). i Konsultativnog saslušanja predstavnika Ministarstva prosvjete, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja i Ministarstva za ljudska i manjinska prava na temu „Post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom („Službeni list CG“, broj 35/15), sa akcentom na primjenu člana 21 ovog Zakona, koji se odnosi na diskriminaciju u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja“ (februar 2020).

Posebno je informisao o aktivnostima Odbora za ljudska prava i slobode 27. saziva Skupštine Crne Gore u oblasti prava djeteta, podsjećajući na sledeće aktivnosti:

- razmatranje Studije „Višedimenzionalno siromaštvo djece u Crnoj Gori“ koja je sačinjena u saradnji istraživača iz UNICEF-ove Kancelarije za istraživanje- Innocenti u Firenci i Kancelarije UNICEF-a u Crnoj Gori na Četvrtoj sjednici Odbora, 24. februara 2021. godine;

- Peta tematska sjednica Odbora održana povodom obilježavanja Međunarodnog dana Roma, a u svijetlu podrške javnoj kampanji iz marta 2020. godine protiv dječjih ugovorenih brakova na kojoj su predstavljene aktivnosti Crne Gore preduzete na sprečavanju dječjih, prisilnih i ugovorenih brakova, sa fokusom na nediskriminaciju kao jedan od ciljeva utvrđenih Deklaracijom partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu procesa proširenja Evropske unije, potpisanom u Poznanju 2019. godine (7. april 2021) i

- razmatranje Posebnog izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore „Položaj djece u domovima učenika/internatima u Crnoj Gori“ na 13. sjednici Odbora, 22. jula 2021. godine, o kojem je Odbor podnio Skupštini Izvještaj sa Predlogom zaključka (u 13 tačaka), ali isti još uvijek nije razmotren od strane Skupštine.

Takođe, prethodne godine predstavnici Odbora su posjetili NVO „Centar za prava djeteta Crne Gore“ sa kojim Odbor ima višegodišnju saradnju, Dječji dom „Mladost“ u Bijeloj i Dnevni centar za djecu sa teškoćama u razvoju u Herceg Novom. Takođe, obavijestio je predstavnike UNICEF-a da je prošle godine održao sastanak sa predstavnicima NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“ i učestvovao je na Panel diskusiji o nasilju nad djecom, koju su u novembru 2021. godine organizovali Skupština Crne Gore i Predstavništvo UNICEF-a.

Predsjednik Odbora Vučurović je naglasio da je Odbor Planom aktivnosti za 2021. godinu bio utvrdio kontrolno saslušanje ministra finansija i socijalnog staranja na temu „Rad dnevnih centara za djecu

sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori, sa posebnim akcentom na praćenje realizacije Zaključka Odbora za ljudska prava i slobode sa Konsultativnog saslušanja, održanog 25. septembra 2019. na temu „Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori“ i Preporuka iz Analize intersektorske podrške različitih sistema djece sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su pripremile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a“. Iako je Odbor na 18. sjednici, 30. novembra 2021. jednoglasno donio Odluku o kontrolnom saslušanju ministra finansija i socijalnog staranja, a članom 75 stav 6 Poslovnika Skupštine Crne Gore propisano da su pozvani ovlašćeni predstavnici državnih organa dužni da se odazovu pozivu za kontrolno saslušanje, tadašnji ministar Spajić je obavijestio da zbog ranije preuzetih obaveza nije u mogućnosti da se odazove pozivu za kontrolno saslušanje, tako da je plan da se aktivnost realizuje ove godine.

Informisao je da je na predstojećoj, 22. sjednici Odbora zakazanoj za 8. jun planirano razmatranje Posebnog izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda CG „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori“. Razmatranje ovog Izvještaja smatra važnim jer je pandemija uticala na cijelu populaciju, a posebno su bila pogođena djeca i druge ranjive grupe stanovništva.

S obzirom da jedan broj aktivnosti utvrđenih Planom aktivnosti Odbora za 2021. godinu nije realizovan, iste će biti uvrštene u plan aktivnosti Odbora za 2022. godinu. Među njima će biti i aktivnosti iz oblasti zaštite prava djeteta:

- razmatranje Izvještaja o primjeni Strategije za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023, sa Akcionim planom za 2021-2022. godinu,
- Kontrolno saslušanje predstavnika nadležnih institucija zaduženih za realizaciju Preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, sadržanih u Izvještaju „Djeca i bolesti zavisnosti u Crnoj Gori“,
- Kontrolno saslušanje predstavnika nadležnih institucija zaduženih za realizaciju preostalih aktivnosti utvrđenih Akcionim planom za sprovođenje Strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja 2017-2021. i aktivnosti na implementaciji preporuka iz Izvještaja o evaluaciji sistema za praćenje stanja dječjih prava u Crnoj Gori za period 2014-2017. godina i
- Kontrolno saslušanje predstavnika nadležnih institucija o implementaciji preporuka sadržanih u Izvještaju o post-zakonodavnom nadzoru za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Zaključka Odbora za ljudska prava i slobode donesenog povodom razmatranja Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom.

Predsjednik Odbora je zaključio da je napredak u oblasti prava djeteta evidentan, posebno u poboljšanju zakonodavnog okvira, dok u narednom periodu treba raditi na njegovoj implementaciji, ali i na poboljšanju određenih zakonskih tekstova kako bi se u potpunosti dostigli standardi definisani Konvencijom UN o pravima djeteta i ispunile preporuke međunarodnih tijela i organizacija.

Podsjetio je da se u posljednjem Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori iz oktobra 2021. godine, u dijelu koji se odnosi na prava djeteta, između ostalog navodi: *“Treba implementirati dalje konkretne mjere da se poboljša zakonodavstvo o zaštiti djece, kako je predviđeno nacionalnom Strategijom za ostvarivanje prava djeteta (2019-2023). Crna Gora i dalje treba da ispuni preporuke monitoring tijela Ujedinjenih nacija da podigne minimalnu starost potrebnu za stupanje u brak, jer praksa ugovorenih dječjih brakova među romskim i egipćanskim zajednicama ostaje pitanje za zabrinutost. Treba uložiti potrebne resurse u osnivanje službi za zaštitu žrtava u zdravstvenom i socijalnom sektoru i podršku porodicama i službe za rad u zajednici, kako je planirano nacionalnom strategijom za sprečavanje i zaštitu djece od nasilja.”* Takođe, postoje izazovi u pogledu pravičnog pristupa uslugama, naročito kada je riječ o djeci sa smetnjama u razvoju, djeci iz manjinskih zajednica, djeci bez roditeljskog staranja i djeci pogođenoj negativnim životnim iskustvima, nasiljem i siromaštvom, na šta je ukazano i u Nacrtu programa saradnje UNICEF-a i Vlade Crne Gore za period 2023-2027. S tim u vezi, izrazio je uvjerenje da će nadležni organi kroz partnerski odnos i saradnju ove preporuke ozbiljno uzeti u razmatranje i preduzeti mjere na njihovoj realizaciji u cilju daljeg poboljšanja položaja djece u Crnoj Gori.

Vršiteljka dužnosti šefa Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Sabina Žunić je izrazila uvjerenje da će Predstavništvo UNICEF-a i Odbor za ljudska prava i slobode i u narednom periodu nastaviti kvalitetnu saradnju. Saopštila je da su u partnerstvu sa Ministarstvom vanjskih poslova i relevantnim institucijama

završili Program saradnje UNICEF-a i Vlade Crne Gore za period 2023-2027. godina kojim je definisan ambiciozan set reformskih prioriteta u oblastima socijalne i dječje zaštite, obrazovanja, ranog razvoja djeteta, zdravlja, efikasnog praćenja prava djeteta i budžetiranja fokusiranog na djecu. Ovim dokumentom su definisane četiri ključne teme:

- obrazovanje, odnosno značaj ranog razvoja i obrazovanja, s akcentom na povećanje obuhvata djece predškolskim obrazovanjem i poboljšanje kvaliteta obrazovanja;
- rani razvoj i zdravstvena zaštita, sa fokusom na postizanje većeg obuhvata imunizacijom, posebno MMR vakcinom s obzirom na to da je obuhvat vakcinisanih ovom vakcinom u Crnoj Gori jako nizak, a za djecu rođenu 2020. godine najniži je u Evropi;
- socijalna i dječja zaštita, s akcentom na sprečavanje nasilja nad djecom i deinstitucionalizaciju i
- praćenje prava djeteta i budžetiranje.

Informisala je da je Sistem Ujedinjenih nacija napravio krovnu strategiju djelovanja u Crnoj Gori od 2023. godine u kojoj se posebno pominje govor mržnje, pa će agencije Ujedinjenih nacija sprovoditi brojne aktivnosti u ovoj oblasti. Ocijenila je da je u Crnoj Gori dosta urađeno u oblasti prava djeteta, napravljen je veliki pomak u zakonodavstvu koje je najvećim dijelom usklađeno sa evropskim zakonodavstvom i međunarodnim standardima. Zaključila je da je UNICEF spreman da pruži podršku u rješavanju preostalih problema i izazova u ostvarivanju prava djeteta.

Koordinatorica Programa za monitoring prava djeteta Nela Krnić je saopštila da je Odbor za ljudska prava i slobode godinama predstavljao značajnog pratnera UNICEF-a u promociji i zaštiti prava djece. S obzirom na to da Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023. predstavlja krovni dokument države za implementaciju preporuka Komiteta UN za prava djeteta, UNICEF krajem ove godine planira da pruži podršku državi u evaluaciji primjene ove Strategije, pa im je planirana aktivnost Odbora koju bi bilo dobro realizovati u IV kvartalu bila od velikog značaja s obzirom da će sledeće godine država Crna Gora podnositi Izvještaj Komitetu UN za prava djeteta. S obzirom da je Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja 2017-2021. već istekla i da je urađena njena evaluacija, a još se nije pristupilo izradi nove strategije, smatra da bi bilo važno razgovarati o preporukama iz evaluacije i napraviti „pritisak“ da se donese nova strategija. Imajući u vidu da su još uvijek aktuelne preporuke iz Analize intersektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori urađene 2018. godine, za UNICEF bi bila veoma značajna aktivnost Odbora na ovu temu. Podsjetila je da je pomenuta Analiza ocijenjena kao jedna od 11 najboljih analiza urađenih od strane UNICEF-a i bilo bi značajno da se isprati stepen realizacije preporuka, jer je država trebala da uradi akcioni plan za njihovu implementaciju. Istakla je da je na nivou Ujedinjenih nacija identifikovana važna tema o uticaju govora mržnje na mentalno zdravlje djece, o čemu bi trebalo organizovati sjednicu Odbora na koju bi trebalo pozvati i djecu i mlade koji bi predstavljali svoja iskustva u ovoj oblasti.

Koordinator Programa za razvoj adolescenata Nikola Vulić je saopštio da su mladi u istraživanjima koja su sprovedena prije pandemije kovida-19 ukazivali da je jedan od ključnih izazova sa kojim se suočavaju mentalno zdravlje koje je uvijek bilo prvo na ljestvici, dok je sa pojavom pandemijom tokom 2020/2021. godine ova problematika još više dobila na značaju. Smatra da treba pokrenuti snažniju kampanju u ovoj oblasti. Pojedina pitanja su relativno dobro riješena zakonodavstvom, ali postoje izazovi u implementaciji zakonskih rješenja. Iako bi sve škole trebalo da imaju psihologe i pedagoge koji djeci pružaju stručnu podršku i pomoć, u praksi nije tako. Mladi često nijesu spremni da se obrate za pomoć ni svojim roditeljima. Planirali su da do kraja ljeta uspostave portal usmjeren na mentalno zdravlje koji će biti prilagođen djeci i mladima. Nakon toga, omogućiće povezivanje sa kvalifikovanim psiholozima i pedagogima, prvenstveno onlajn jer su djeca i mladi spremniji na taj način da komuniciraju sa stručnim licima, a sledeći korak bi bio odlazak kod kvalifikovane osobe. Njihova iskustva pokazuju da preko 80% problema mladih može da se riješi adekvatnim savjetima prije odlaska kod kvalifikovane osobe. S obzirom da će Odbor razmatrati Poseban izvještaj Zaštitnika „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori“ nakon čega će do kraja jula biti pokrenut portal o mentalnom zdravlju, mišljenja je da bi bilo dobro da se u septembru 2022. godine organizuje sjednica Odbora, odnosno kontrolno saslušanje predstavnika nadležnih institucija i organa na kojem bi se razgovaralo o implementaciji preporuka Zaštitnika i aktivnostima preduzetim na unapređenju mentalnog zdravlja djece u

Crnoj Gori i o govoru mržnje. Pored predstavnika nadležnih organa, na sjednicu bi trebalo pozvati i predstavnike udruženja roditelja, kao i mlade. Ovaj predlog je prihvaćen od strane Predsjednika Odbora. Takođe, dogovoreno je da se do kraja juna ove godine organizuje kontrolno saslušanje predstavnika nadležnih državnih organa na temu „Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori, sa posebnim akcentom na praćenje realizacije Zaključka Odbora za ljudska prava i slobode sa Konsultativnog saslušanja, održanog 25. septembra 2019. na temu „Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori“ i Preporuka iz Analize intersektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su pripremile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a“.

Vršiteljka dužnosti šefa Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Sabina Žunić je ocijenila značajnim što političke razlike ne dolaze do izražaja kada su u pitanju aktivnosti koje se preduzimaju na unapređenju prava djeteta, o čemu svjedoči i djelovanje Ženskog kluba Skupštine Crne Gore. Podsjetila je i da je predsjednik Vlade dr Dritan Abazović u svom ekspozeu imao poseban osvrt na prava djeteta što će biti i jedan od prioriteta djelovanja Vlade.

Na sastanku je izraženo zadovoljstvo dosadašnjom kvalitetnom saradnjom Odbora za ljudska prava i slobode i Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, uz očekivanje da će i predstojeće zajedničke aktivnosti doprinijeti poboljšanju položaja i prava svakog djeteta u Crnoj Gori.

Sjednica je završena u 14 sati i 35 minuta.

**ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA**

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

Jovan Jole Vučurović